

Bruun, Christian Walther
Kaj Lykke

KAJ LYKKE

TIL GISSELFELD, RANTZAUSHOLM M. M.,

OBERST TIL HEST, BEFALINGSMAND PAA AALBORGHUS.

EN HISTORISK UNDERSØGELSE

AF

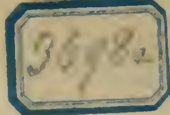
CHR. BRUUN.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER G. E. C. GAD.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1886.

KAJ LYKKE

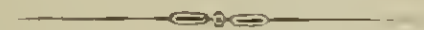
TIL GISSELFELD, RANTZAUSHOLM M. M.,

OBERST TIL HEST, BEFALINGSMAND PAA AALBORGHUS.

EN HISTORISK UNDERSØGELSE

AF

CHR. BRUUN.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER G. E. C. GAD.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1886

FORORD.

I det Skrift, som Caspar Peter Rothe udgav i Aaret 1753 med Titel: Brave danske Mænds og Qvinders berømmelige Eftermæle, optog han en Fortælling om »den navnkundige« Kaj Lykke, hvis Proces 1661 for Højeste-Ret med dens nærmeste Følger blev skildret ret udførlig[1]. Publikum fik derved meget mere at vide om denne Begivenhed end det længe havde vidst, og Rothes Bog blev for de kommende Tider den vigtigste trykte Kilde til Kundskab om den. Men denne Kilde blev ikke altid benyttet paa rette Maade, der findes de urigtigste Fortællinger om Processen, fremsatte endog af Mænd, som have et Navn eller hvem man holder for troværdige. Frederik Sneedorff siger saaledes[2]: »Processen blev for Højeste-Ret ført paa den Maade, at General-Fiskalen under Ed forsikkrede i Kongens Navn, at man havde et Brev, som overbeviste Kaj Lykke om at være skyldig i Crimen læsæ Majestatis, thi Brevet eller Indholdet vilde man ikke vise.«

---

[1] C. P. Rothe, Brave danske Mænds og Qvinders berømmelige Eftermæle, II., S. 293—316, Heftet for September 1753, trykt 1754.

[2] Fr. Sneedorff, Samlede Skrifter, IV., Forelæsninger over Fædrelandets Historie, II., Kbh. 1798, S. 194—95.

Men Rothe fortæller, at »det rette Hoved-Brev, som var Kaj Lykkes Ulykke, blev læst ikke offentlig, men hemmelig, inden lukte Døre,« og dette var ogsaa Tilfældet. Allen siger i sin Haandbog i Fædrelandets Historie, at Kaj Lykke, efter at være bleven anklaget for Majestætsforbrydelse, skrev et Brev til Dommerne, i hvilket han erklærede sig skyldig, men bad om Formildelse af Dommen. Men, Kaj Lykke har ikke skrevet noget Brev til Højeste-Rets-Dommerne, hos Rothe kan læses, at det Brev, han skrev, skrev han til Grev Rantzau og Rentemester Gabel og skrev det, førend han blev anklaget for Majestætsforbrydelse og blev stævnet for Højeste-Ret.

»Det rette Hoved-Brev« blev ikke fremdraget, hvilket nok kan forstaas, i ældre Tider vilde Ingen let have vovet at gjøre det. Brevet var dog ikke helt ukjendt, det bevaredes i Gehejme-Arkivet. Først langt ned i det nittende Aarhundrede, i Aaret 1847, altsaa endnu under en souveræn Konge, meddelte Frederik Hammerich de brødefulde Ord i Brevet efter en Afskrift af det, som Jakob Langebek havde taget efter Originalen og lagt ind i den bekjendte Dokument-Samling: Diplomatarium Langebekianum i Gehejme-Arkivet[1]. Andre have taget Afskrifter efter denne samme Afskrift, i det store kongelige Bibliothek findes ikke mindre end tre saadanne.

Det er Gaardejer Niels Rasmussen Søkilde, som først har udgivet hele Brevet. Rasmussen Søkilde, der ejer en Gaard i Fleninge under Brahetrolleborg, det tidligere Rantzausholm, havde flittig gransket til Egnens Historie i

[1] Fr. Hammerich, Christiern den Anden i Sverrig og Carl Gustav i Danmark. Kbh. 1847, S. 261 (blandt Anmærkningerne i Slutningen af Bogen). Hammerich meddelte atter Citatet i sin Levnetsbeskrivelse af Hans Nansen. Histor. Tidsskr., III. R., 1. Bd., Kbh. 1858—59, S. 227.

de lokale fynske Arkiver og i Gehejme-Arkivet, og ved disse Studier blev han bekjendt med, hvorledes en Strid mellem to Mænd paa Rantzausholms Gods, der fortsattes med en ny Strid mellem den ene af disse Mænd, Ridefogden Peter Børting, og Husbonden Kaj Lykke, havde givet Anledning til at Sagen blev rejst mod denne, og Alt dette skildrede han i en lille Bog, der udkom i Odense 1876 med Titel: Kaj Lykkes Fald med dets Forspil og Følger[1]. Rasmussen Søkilde har bragt noget helt Nyt frem, Processen mod Kaj Lykke maatte fra nu af sees i et noget andet Lys end tidligere. Men han har mere havt Opmærksomheden henvendt paa Lokal-Historien end paa Kaj Lykkes Proces-Historie, og der var endnu Noget at gjøre for at bringe større Klarhed over den.

Det er det, som er forsøgt i dette Skrift, i hvilket de til Processen hørende Dokumenter ere aftrykte. Disse bevares dels i Gehejme-Arkivet, dels i det store kongelige Bibliothek, det kan ikke være mange, der nu mangle. Men tillige er for første Gang benyttet fra Højeste-Rets i Gehejme-Arkivet bevarede Papirer Referater om Proceduren og Referater om Assessorernes Voteringer. Endelig er benyttet et stort Antal Aktstykker til Oplysning om, hvorledes Kaj Lykkes konfiskerede Gods blev behandlet.

Med dette Materiale som Grundlag er der givet en historisk Fremstilling af hvad der er passeret, idet der er lagt Vægt paa, saa meget som muligt ikke at supplere de sikkre Dokumenter med usikker Fantaseren. Paludan-Müller siger i Aaret 1869[2]: »Endnu er der en hel Del Dunkelt i denne Sag, og vil vel altid blive det, naar man ikke vil nojes med at betragte den ligefrem som en Volds-

---

[1] Afsnittet om Kaj Lykke havde været trykt i Tidsskriftet Hermod udgivet af Mads Hansen, Odense 1876, S. 123—151.

[2] Dansk Tidsskrift, 1869, II., S. 459.

handling af den enevældige Konge, fordi Gaadens Løsning rimeligvis ikke er at søge i Aktstykker, men i mundtlige Yttringer og tjenstivrige Lykkeridderes Rænker.« Den Undersøgelse, som her fremlægges, maa vise det Uholdbare i Paludan-Müllers Ræsonnement, Aktstykkerne tale tydelig nok. Det er muligt, at det vil falde vanskeligt at ændre den Opfattelse af den saakaldte Forfølgelse af Kaj Lykke, som saa længe har været den gjældende, men for at en rigtig Opfattelse kan naas, er det ganske nødvendigt, at see Sagen som den er, see hvorledes den er opstaaet og har udviklet sig, see i den et Vidnesbyrd om, hvad der i Danmark i Aaret 1661 i dette Tilfælde forstodes ved Majestætsforbrydelse, hvorledes Processen herom blev ført, hvorledes Straffen faldt paa den, som dømtes skyldig heri, og hvorledes Dommen blev bragt til Udførelse, see Alt dette ganske rolig, uden Bagtanke om nogen Underfundighed fra Kongens, fra Dronningens, fra Regjeringens, fra Højeste-Rets Side. Før der dømmes om hvad der skete, er det ganske nødvendigt at vide hvad der skete, men i denne sidste Retning har Kundskaben hidtil været mangelfuld.

Kaj Lykkes Brev til Sofie Abelsdatter er aftrykt efter en Afskrift, som C. F. Allen har taget efter Jakob Langebeks Afskrift af det, det originale Brev er ikke tilgængeligt. Ingen, der kjender den Nøjagtighed og Paalidelighed, med hvilken Langebek udførte sin Dokument-Afskrivning, vil nære nogensomhelst Tvivl om, at han har skrevet dette Brev rigtig af Ord efter Ord, saaledes at hans Afskrift trygt vilde kunne lægges til Grund for hele Undersøgelsen. Det samme gjælder om Allens — det kan tilføjes N. M. Petersens — Maade at tage Afskrifter paa, saa at hans Afskrift tilfulde kan benyttes, thi Langebeks Afskrift er heller ikke tilgængelig.

Med Hensyn til den Maade, paa hvilken Aktstykker ere aftrykte eller refererede i denne Afhandling, bemærkes, at Aktstykkernes Skrivemaade er beholdt, naar de have foreligget in originali eller naar Dokumentet maatte siges at have en særlig historisk Interesse, for Exempel Stævningen til Kaj Lykke, Frederik den Tredies Brev til Højeste-Ret, Dommen.

I

Frands Lykke, Danmarks Riges Raad, Lensmand paa Dronningborg Slot fra 1647 til 1649, var gift med Lisbeth Brock, Datter af Eske Brock til Vemmetofte. Ved Arv efter sin Fader, sine Brødre, sin Søster, ved sit Ægteskab og ved Kjøb blev Frands Lykke Ejer af 12 Herregaarde, han var en af dem, der fik Tilnavnet »den Rige.« Frands Lykke havde tre Børn, Sønnen Henrik, der blev født paa Overgaard den 8. September 1622, han var et svageligt Barn og døde allerede den 25. September 1630[1], Datteren Christence, der blev født paa Gisselfeld den 14. April 1636[2], samt Sønnen Kaj. Dennes Fødselsaar kjendes ikke, det falder mellem de to Søskendes Fødselsaar, nærmest henimod Henriks (1624?). Navnet Kaj findes ellers ikke brugt af Familien Lykke, det er vistnok blevet optaget efter Kaj Rantzau til Rantzausholm, som var gift med Frands Lykkes bekjendte Søster, Fru Anne Lykke[3]. Hendes Brodersøn skrev sig: Kæje Lycke.

---

[1] Han blev begravet i St. Mortenskirke i Randers. Ligprædiken over ham af Morten Madsen trykt 1650 i Aarhus.

[2] Resen, Inscriptiones Hafnienses, S. 161.

[3] C. F. Bricka og S. M. Gjellerup, Den danske Adel i det 16. og 17. Aarh., Kbh. 1874—75, S. 418. — Anne Lykke arvede Rantzausholm efter sin Datter Sofie Rantzau, Frands Lykke arvede denne Gaard efter sin Søster.

Frands Lykke var en omhyggelig Godsbesidder, som med Opmærksomhed ledede Styrelsen af sine mange Ejendomme, han har ikke ellers spillet nogen Rolle i Danmarks Historie. Hvorledes han sørgede for Sønnen Kajs Opdragelse, om han selv tog sig af den eller om han overlod sin Hustru dette Hverv, derom vides ikke Noget, og der vides heller ikke Noget om Kaj Lykkes Uddannelse i boglige Kunster og i adelige Exercitier, det tør maaske antages, at denne Uddannelse har været som de fleste unge Adelsmænds paa den Tid. Han besøgte ikke Sorø Akademi, han har vel havt Lærere i sit Hjem ligesom hans tidlig afdøde Broder. Som alle andre unge rige Mænd af Adelstanden blev han sendt udenlands for at uddanne sig, enten det nu blev ved Studier eller ved at færdes paa fremmede Steder og ved at lære af hvad han der blev Øjenvidne til og oplevede. Til Hovmester paa Udenlandsrejsen valgtes Fynboen Hans Mule, der allerede havde været paa flere Rejser udenlands med unge Adelsmænd som deres Hovmester[1]. Odense-Biskop Hans Mikkelsen har noteret i sin Dagbog den 9. September 1640[2]: »Det blev meldt, at Hans Mule for to Uger siden er rejst med sin Adelsmand fra Hamborg til Holland.« Hvor langt Udenlandsrejsen strakte sig, vides ikke, et Holdepunkt har man i denne Henseende: i Aaret 1644 var Kaj Lykke i Padua,

---

[1] Først med Erik Rosenkrantz, Søn af Holger Rosenkrantz, siden med Henrik og Jakob Lindenow. J. Worm, Lexikon over lærde danske Mænd, II, S. 83. Hans Mule blev senere Økonom (ɔ: Kvæstor) ved Kommunitetet, Assessor i Rentekammeret, Assessor i Højeste-Ret. Han døde 1669, 64 Aar gammel.

[2] Samlinger til Fyens Historie, VII., S. 172. I samme Dagbog skriver Biskopen den 2. Januar 1641: »Fru Elisabeth Brock besøgte mig, hun talte med mig om sin Søn Kaj Lykke.« Anf. St., S. 178. Var der Noget i Vejen med Sønnen, som foruroligede Moderen?

hvor han i Marts Maaned indskrev sit Navn i den danske Lærde Hans Rodes Stambog med Devisen: Chi bene fa, bene va[1]. 1645 kom han hjem.

Den 7. Maj 1645 blev Kaj Lykke udnævnt til Hofjunker, den 25. August 1646 til Kammerjunker[2]. Hofpræst Laurids Jakobsen Hindsholm nævner ham nogle Gange i sin Dagbog: Ved Pintse 1647 gav Kaj Lykke ham i Offer 8 Rdl., hen paa Aaret skulde Kaj Lykke sammen med andre Hoffolk examinere en gammel Kone, Karen Reinholdts fra Malmø, som antoges at have forgjort Vibeke Kruse, ved Julen gav han ham 8 Rdl. i Offer[3]. Ved Christian den Fjerdes Død var Kaj Lykke ikke tilstede paa Rosenborg Slot, »Kammerjunkeren,« som da fungerede, heed Ebbe Gyldenstjerne. Kaj Lykke var nemlig fratraadt sin Tjeneste ved Hoffet, herom giver følgende Brev Oplysning, som Kongen skrev til Rigshofmesteren Korfits Ulfeldt:

Om Kaj Lykke lod Jeg igaar Dig forstaa min Mening, at efterdi han Intet efter sit Tilsagn stillede sig ind igjen og erklære sig, om han ville en Tid lang begive sig af Riget og gjøre sig kapabel til at tjene, da havde Jeg seet mig om en anden, til hvilken at indstallere Du Dig her skulle lade finde, naar Du Kaj Lykke sligt havde ladet forstaa. Vale. Friderigs. den 9. Februar 1648.

Christian.

Det er en Afskedigelse om end ikke heelt i Unaade, saa dog ikke i Venlighed. Kaj Lykke havde ikke holdt

---

[1] Thottske Samling, 8°, Nr. 573. Kaj Lykke har ikke føjet nogen Dato til Aaret, Hans Mule har indskrevet sit Navn i Stambogen og føjet Maanedens Navn, men ikke Dagen til. Paa samme Tid var Holger Wind og Zacharias Lund i Padua.

[2] J. Grundtvig. Meddelelser fra Rentekammerarch., 1872, S. 133, 152.

[3] L. Jacobsen Hindsholm, Dagbog, Kbh. 1779, S. 8, 16, 21.

sit Ord, havde han ikke Mod paa at gaa i fremmed Krigstjeneste? Underligt nok, med dette Brev slutter den store Samling af egenhændige daterede Breve fra Christian den Fjerde, som kjendes, Kongen døde den 28. Februar 1648.

Paa denne Tid synes Kaj Lykke at have staaet Korfits Ulfeldt meget nær. Han var med til at vise Fru Vibeke Kruse den Forhaanelse, at Karossen, som Kantsler Christian Thomesen Sehested sendte til Rosenborg Slot, for at bringe hende ind til Byen, blev skaffet tilside, medens hun istedenfor kjørte bort fra Slottet paa en simpel Postvogn forspændt til Spot med en rød og en hvid Hest[1]. Kaj Lykke havde Intet at bestille ved Hoffet, hvorfra han nylig var bleven afskediget, har han været delagtig i den Adfærd, som blev udøvet mod Fru Vibeke, saa maa det være skeet paa Ulfeldts Befaling, han var jo paa en Maade Landets Regent i den nærmeste Tid efter Christian den Fjerdes Død. 1649 omtaler Peder Wibe i et Brev til den danske Gesandt i Stockholm Peder Juel, at Kaj Lykke skulde være med i Korfits Ulfeldts Følge paa Ambassaden til Holland[2]. Et stærkere Vidnesbyrd om, at Kaj Lykke har staaet Ulfeldt nær, er den Beretning, at han enten har været trolovet eller været nær ved at blive trolovet med Ulfeldts ældste Datter, Anna Kathrine. Der fortælles, at hun var trolovet med ham, men at hun hævede Forbindelsen og betalte 15,000 Rdl. for at slippe fri for ham[3]. Er denne Fortælling paalidelig eller er den opdigtet?

Fra Aaret 1651, fra den Tid Striden mellem Frederik den Tredie og Korfits Ulfeldt var i fuld Gang, haves følgende mærkelige Notits om Kaj Lykke. Den svenske Resident i Kjøbenhavn Magnus Durel skriver den 16. Maj

---

[1] Se Histor. Tidsskr., III., S. 374—75.
[2] Histor. Tidsskr., III., S. 386.
[3] Hofman, Histor. Efterretninger om Danske Adelsmænd, III., S. 338.

til Karl Gustav[1]: »Partierne forstærke sig, Kongelig Majestæt med Enspændere og Drabanter, Rigshofmesteren med sine Venner og Familie, blandt hvilke nogle ere extraordinært rige, saa at de lettelig kunne staa ham bi med Midler, hvis Noget skulle tilstøde ham. Især er i denne Uge Rigshofmesterens tilkommende »måg« Kaj Lykke og hans Cousin Albret Skeel kommen til Kjøbenhavn, to unge Karle og de rigeste Adelsmænd i Danmark, hvilket har givet stor Alteration ved Hoffet, saasom de expresse og aabenbart lade sig forlyde med, at de ville tage Grev Valdemar til Hoved, og Folk skulle ikke manquere, saalænge Pengene ikke manquere, og Kongen ikke aflader med at forurette Adelen, førend det gaar ham som Christian den Anden Tyran.« Har Kaj Lykke virkelig ført saadanne Ord i sin Mund, saa viste Begivenhedernes Gang snart, at han med sine Penge og sine Venner stod overfor en Modstander, som var stærkere end de anede.

Den Behandling, som 1648 var bleven vist Vibeke Kruse, gav nogle Aar efter Anledning til et alvorligt Sammenstød mellem hendes Søn, den bekjendte Ulrik Christian Gyldenløve, og Kaj Lykke. Efterretningen herom skyldes en Indberetning fra den danske Resident i Hamborg Martin Tancke, dateret den 27. Marts 1652, som endnu er bevaret[2]. Tancke fortæller Følgende.

Han var ankommen til Hamborg for ti Dage siden. To Dage før hans Ankomst havde Kaj Lykke indlogeret sig i det samme Gjæstgiversted, hvor han, Tancke, boede, »in der Trauben aufm Pferdemarkt.« Om Aftenen, før Maaltid, søgte Kaj Lykke Ulrik Christian Gyldenløve »im

---

[1] Afskrift i C. F. Allens Samlinger, Nr. 18, i st. kgl. Bibliothek.

[2] Ulfeldtske Sager, Nr. 22, i det kgl. Gehejme-Arkiv. Denne Indberetning er Kilden til hvad der er fortalt om den Behandling, som blev Vibeke Kruse til Del.

Behren,« hvor denne sad og drak sammen med Hertugen af Sachsen-Lauenborg, men han forlod dem snart uden at sige Adieu. Gyldenløve var vred paa ham for den Behandling, han havde vist hans Moder, dette kom nu op i ham, og han besluttede at søge Lykke, han vilde udfordre ham. Hertugen og de andre holdt igjen paa ham, han skulde gjøre det paa en god Maade og opsætte det til næste Dag. Gyldenløve begav sig dog strax paa Vejen med Oberstlieutenant Fuchs, to Kapitajner og sine Tjenere, han traf Kaj Lykke netop som denne rejste sig fra Aftensbordet. De omfavnede hinanden, og Gyldenløve sagde saa: Min Broder, jeg er kommen for at knække Halsen paa Dig. Paa Spørgsmaalet om Grunden hertil, fortalte Gyldenløve, hvad der var hændet Moderen. Kaj Lykke »ist bleich und roth geworden,« da han mærkede det var Alvor, han undskyldte sig og sagde, at det var ingen ærlig Mand, som havde sagt det til Gyldenløve. Denne blev ved sit Ord, Kaj Lykke skulde bestemme, om han vilde møde ham til Hest eller til Fods. Lykke mente, at der ingen Grund var til at slaas, men da Gyldenløve truede med at slaa ham i Ansigtet og ellers behandle ham ilde, indvilligede han i at møde den næste Dag. De gav derefter hinanden Haanden, drak hinanden til og skildtes med stor Courtoisie. Dagen efter kom Fuchs og forlangte, at Kaj Lykke skulde ride ud med ham allene og slaas til Hest eller til Fods. Kaj Lykke undskyldte sig, de Ord, der vare sagte den foregaaende Aften, bleve repeterede, Kaj Lykke vilde tilbyde Fuchs en Hest, dersom han kunde accommodere Sagen. Enden blev, at Kaj Lykke rejste bort uden at sige Farvel, men før sin Afrejse skrev han følgende Brev til Gyldenløve[1]:

---

[1] Dette Brev er vedlagt Tanckes Indberetning i Kopi, skrevet paa et Oktavblad, forseglet med Tanckes Vaaben og med Udskrift:

Monsieur et très honoré frere.

Jeg haffuer forstandet aff Dig i Afftis at nogen for dig haffuer berett at jeg schulle haffe forbødet en Vogen som din sallige Moder haffuer vilt haffue I Kongenz haffue, saa giffuer ieg dig hermed att wiide at ingen ærlig Karell schall sige mig dett effter, och ieg for en huer det schall mintenere.

Adeu och forbliffuer altid
din Broder
Kay Lüke.

Af Hamborrig den 12 Martij, Anno 1652.

Udskrift: A. Monsieur
Monsieur Vldrich Christian Generall
Major de Sa Majesté de spagne mon
très honoré Frere.

Denne Begivenhed findes ikke omtalt andensteds, Troværdigheden af Tanckes Fortælling kan derfor ikke prøves, Tancke synes ikke at have været Kaj Lykke venlig stemt.

Der er forøvrig Intet videre at fortælle om Kaj Lykkes Historie i de første Aar af Frederik den Tredies Regjeringstid. Han har uden Tvivl levet mest paa Landet og taget Del med sin Fader i Styrelsen af nogle af hans mange Ejendomme. Et Vidnesbyrd om, at han tidlig er bleven ført ind i denne Virksomhed, er maaske en Jordebog optagen over Rantzausholm, Brændegaard, Flintholm Rødkilde, Hevringholm og Svanholm anslagen udi Hartkorn, som er underskreven den 22. Juli 1647 af Fader og Søn, Frands og Kaj Lykke[1]. Da Frederik den Tredie i

Monsieur Monsieur Theodorus Lenten Conseill. & Secretayre de sa Majesté le Roy de Danemarck à Copenhague. Kopien er ikke skreven af Tancke selv, den maa være afskreven af en Person, der kunde Dansk.

[1] Jordebogen findes i det store kgl. Bibliothek, gamle kgl. Samling, Folio, Nr. 1102. I det Følgende bliver dette Haandskrift kun citeret ved Nummeret. Det er en Pakke indeholdende dels Papirer

Juni 1653 opfordrede Adelen til at yde Bidrag til Landets Forsvar, tegnede Kaj Lykke sig for at levere til Mikkelsdag 250 Tdr. Rug, 250 Tdr. Byg, og, naar det begjæredes. 500 Rdl. i rede Penge[1]; den 27. April 1654 fik Mogens Kaas Ordre om at modtage det Korn, som »Kaj Lykke til Rantzausholm godvillig havde udlovet, paa de Steder hvor han det i hans Len vilde levere[2].« Samme Aar, 1653, optraadte Kaj Lykke som Beskytter for »en af mine Præster til Brændegaard, Hr. Jørgen Jakobsen boende udi Aaby,« der i Anledning af Ukvemsord mod Biskop Laurids Jakobsen i Odense af Provsteretten var bleven suspenderet fra sit Embede, Kaj Lykkes Breve i denne Sag ere skrevne fra Rantzausholm[3]. I disse to Tilfælde optræder Kaj Lykke nærmest som Ejer af denne herlige Gaard, hvor han byggede den store Lade, som staar den Dag idag og bærer Aarstallet 1655[4]. Stutteriet der interesserede ham vist meget.

Kaj Lykkes Moder døde den 19. Maj 1652, hans Fader døde i Aaret 1656[5], de mange Ejendomme bleve nu delte mellem deres to Børn, Skiftet blev først sluttet den 14. April 1657 i Odense. Kaj Lykke fik Gisselfeld

---

angaaende Kaj Lykkes Proces, dels juridiske Opsatser m. m. forfattede af Søren Kornerup, fra hvis Bo det stammer Altsammen. Hans Gram har havt Pakken i sin Haand, Udskrifterne til hver af dens to Dele ere skrevne med hans Haand.

[1] Danske Magazin, III. R., 2. Bd., S. 215.

[2] Fynske Tegnelser 1654.

[3] Kirkehistor. Samlinger, IV. R., 4. Bd., S. 784 ff., hvor nogle Aktstykker i denne Sag, deriblandt et Brev fra Kaj Lykke, ere aftrykte.

[4] 1649 har Kaj Lykke kjøbt Jord fra Nakkebølle. — I Februar 1653 mødte Kaj Lykke med 8 Heste til Mønstring i »Ouby.« Vedel Simonsen, Jørgen Brahe, S. 108.

[5] De bleve begravede i det Brockske Gravkapel ved St. Mortens Kirke i Randers.

paa Sjælland, Rantzausholm, Flintholm, Rødkilde, Hverringe paa Fyn, Hevringholm og Estruplund samt noget Strøgods i Jylland, taxeret til 5275 Tønder Hartkorn, Christence Lykke fik Svanholm og Kindholm paa Sjælland[1], Rødslet og Overgaard i Jylland samt Strøgods i Sjælland, Skaane Nørre- og Sønder-Jylland, taxeret til 2636 Tønder Hartkorn[2], af Harridslevsgaard paa Fyn fik Broderen to Trediedele, Søsteren en Trediedel. Christence blev den 9. September 1655 gift med Frands Brockenhus til Sebber-Kloster, hun var Hofdame hos Dronning Sofie Amalie, Kongen gjorde hendes Bryllup, som stod paa Kjøbenhavns Slot[3].

Fra 1656 af bliver der mere at fortælle om Kaj Lykke.

Først skal fremdrages en »Memorial som jeg min Tjener Peter Børting — paa Rantzausholm — haver leveret og han udi min Fraværelse skal forrette og efterkomme, Anno 1656, den 22. Martii.« Denne Memorial, af hvilken enkelte Poster ere affattede i en Form, der minder om Christian den Fjerdes bekjendte Ordrer, lyder saaledes[3]:

Hvad sig Stedsmaal[5] og Sagefald anbelanger, skal saa forholdes som efterfølger.

---

[1] Kindholm, en nu nedlagt Herregaard, laa i Kyndby Sogn i Horns Herred. Trap, Statist. topogr. Beskrivelse af Kongeriget Danmark, 2. Udg. III., S. 115.

[2] O. F. C. Rasmussen, Optegnelser om Gisselfeld, Nestved 1868. S. 91.

[3] Bryllupsdagen nævnes i Kongens Indbydelsesbreve udsendte til Adelen om at indfinde sig til Brylluppet. Sjæll. Tegnelser 1655. — Frands Brockenhus døde den 7. April 1660. Christence Lykke ægtede 1661 Frederik Arenstorff, hun døde barnløs den 11. Juli 1667 og blev begravet den 31. Juli 1667 i Nikolai Kirke i Kjøbenhavn. Gravskriften over hende er trykt hos Resen, Inscriptiones Hafnienses, 1668. S. 161. Efter en Optegnelse, som blev Hans de Hofman meddelt, stod i Midten af forrige Aarhundrede hendes Lig i Kapellet ved St. Mortens Kirke i Randers. Hofman, Samling af Stiftelser, Fundationer etc. II., Kbh. 1756, S. 342.

[4] Dette Aktstykke bevares i en samtidig Afskrift i Nr. 1102.

[5] ɔ: Indfæstning.

1. Den Gaard i Haastrup, som Rasmus Jespersen af døde, vil jeg have i det ringeste til Stedsmaal af Penge 200 Rdl. Og maa du stede den til hvem den begjærer.

2. Den Gaard i Mønderup, som jeg haver bortsted til Christen Jørgensen og skal give til Stedsmaal af den Penge 25 Rdl.

3. Nok den Gaard udi Nyboe, som Hans Nielsen af kom, maa stedes bort for 50 Rdl.

4. Sagefald for det Belejersmaal, som Laurids Jensen i Krogen i Haagerup haver beganget med Maren Anders, som tilforne boede i Lydinggaard, dersom han der for vil tinge, skal han give til Sagefald 200 Rdl. Hvis ej skal du dig efter Recessen forholde.

5. Nok skal erfares, om Konens Mand ikke bør at lide noget, efterdi han saa underfundig haver angaaet med det, og aftinge hos Husbonden.

6. Nok er mig berettet, at Peder Rasmussen i Orregaard haver lokket den anden Mand, Mogens's Datter. Og dersom det befinder sig, skal han give mig til Sagefald 300 Rdl.

6. Nok befindes, at Peder i Eskebjerg haver og lokket en Pige ved Navn Maren Simens Datter, dersom han vil aftinge, skal han give mig til Sagefald 100 Rdl. Hvis ej, skal du dig efter Recessen forholde.

8. Nok de to Karle i Peirup, som haver overfalden min Bonde og brudt hans Døre, bør ogsaa derfor at aftinge efter Recessen.

9. Desligeste er mig og beret, at samme Mand i Peirup haver solgt 3 Par Øxen fra mig, og haver hugget en Eg eller Bøg i »tang kroben,« bør ogsaa at erfares, og dersom det befindes, at betale sine Bøder.

De tvende Karle, som er ommeldt i Nr. 8, den ene udi »Lindunds« Mølle, haver og tinget for sex Sletdaler, og den anden vil han give ti Sletdaler, maa han være fri.

10. Ellers haver jeg hørt, at her skulde være en hel Hob unge Karle, som skulde have forseet sig med Lejersmaal, at du derom flittig inquirerer, att de deres Rettebøder kunne til mig betale.

11. Nok bortsted jeg det Bo i Ugelbølle, Hans Pedersen paaboede, til Hendrik Ladefoged og skal han give mig til Stede af det 30 Rdl.

12. Nok bekjendte den samme Kone, som Peder i Eskebjerg haver lokket, at Rasmus Rasmussen nu tjener i Peirup, haver lokket hende sidst, og ikke heller haver betalt sine Bøder.

13. At du og haver i Hukommelse den store Dam udenfor Loporten, at den bliver vel op renset udi »Reden,« saa at Vandet vel kan have sin Udfald, som jeg dig selv haver vist tilforn.

14. Desligeste at du med forderligste lader tillukke for den Nyeport, saa at ingen kan kjøre der igjennem, og du igjen lader Vejen forfærdige, neden om Øxen-Laden, saa man bekvemlig kan kjøre af den.

15. Jeg haver ogsaa bevilget, at du maa lade denne Jord pløje til Peder Jensens Gaard med min egen Ploug.

16. Desligeste haver jeg og lovet, at min egen Ploug maa drive den Ager, som ligger til Niels Trompeters Hus. Dog at du haver god Opsyn, at Oxnene ikke bliver fordreven.

17. Dersom du bekommer noget Bud fra min Kjøbmand Hans Halvorsen om Korn eller Andet, at du iligen lader mig faa det at vide, paa det han derover ikke skal blive forlegen.

18. At du ogsaa informerer dig hos alle mine Bønder, hvor mange gode Oxne du kunde tilvejebringe hos dem, som kunde være gode og staldfærdige, og du med forderligste lader mig vide.

19. At du haver flittig og god Indseende med at Skriver-Gaarden i Haagerup bliver vel flyet. og at det kan gaa fort for sig med den.

20. Desligeste at Peder Jensens Gaard bliver gjort færdig efter Fortingningen, som jeg selv haver gjort. At du mager det saa, at min egen Vogn ager det meste der op. saa at Bønderne ikke skal blive holdt fra deres Ploug og Gjerning.

21. At du nu vist lader afstikke den Plank omkring Gaarden efter den Afridsning, som der er gjort, og om det ikke kunde overslages. hvor mange Roder der skulle være udi den ganske Grav omkring Gaarden.

22. At du haver ogsaa i god Agt med Murmesteren, at mit eget Arbejde ikke bliver forsømmet. Og at Alting til Gavns bliver gjort og forsynligt.

23. Dersom der kommer noget Kalk. og du seer dit Kjøb, da maa du vel kjøbe det.

24. Desligeste, at Graveren arbejder flittig med den Grøft omkring Lydingskov, og den bliver vel gjort, som forsvarligt kan være.

25. At du ogsaa i Tide seer til de Pile, som er sat paa Mosen, thi der er en heel Hob, som ere blæst løse i denne Storm, at Jorden bliver gjort fast om dem igjen, og at Bonde Podemester sætter mig smukke store i Steden for dem, der ere udgaaet, og at de bliver skaaren alle de smaa Grene af de andre, som voxer paa Siderne paa dem, saa de kunne blive kjønne rette. Og at der sættes en Bom for. at der Intet kan komme til, som kan gjøre dem Skade.

26. At du hver Postdag adviserer mig hvad her hjemme passerer, og hvor Alting til staar. og see vel til, at Brevene bliver vel bestilt, saa jeg dem vist bekommer.

27. Desligeste at du haver ogsaa i god Agt Smeden eller andre ikke bortøder Kullene. som ligger udi Smedien, mens at Alt gaar rigtig til med dem.

28. Nok at du lader Snedkerstuen forfærdige med Vinduer og Andet, saa og at Laasen bliver gjort færdig for Døren og efter min Hoved-Nøgle.

30. At du haver ogsaa Indseende med Bøssemageren, at han arbejder flittig, og du skynder ham ogsaa dertil, thi mig tykkes at hans Arbejde gaar ikkun meget lidt for sig.

31. At du hører dig ogsaa om en anden god Fisker, som kan være her paa Stedet, eftersom denne mig ikke mere anstaar.

32. Desligeste at du haver det altid saa, at der er nogle Husmænd, som altid holder Gaarden smuk ren. Og at det Skarn, som ligger uden blaa Port, bliver borttagen.

33. Den liden Klokke, som man ringer tilbords med, faar du at mage det saa, at den kunde blive hængt paa et bekvemmeligt Sted, at alle Folkene baade i Ladegaarden og her oppe kunde høre naar man ringer tilbords med den.

34. Desligeste skal du og høre, om den Stenhugger, som skal hugge de Kampesten til Borgegaarden, om han ikke kommer og vil efterkomme hans Kontrakt, og dersom han kommer, da at lade ham strax begynde at hugge paa de store Sten, som ligger paa den Jord, som blev indtagen af Lydingskov, og det efter hans Kontrakts Indhold, som jeg til dig haver leveret.

35. At du og haver i Hukommelse, at fly Hertug Hans Bugislaus til Sonderborg det Tusind Rigsdaler, som jeg dig tvende Hovedbreve paa givet haver, og du igjen skaffer mig gode Forsikkrings-Breve efter Omslags-Stil paa den Manér, at jeg vel kan være med fornøjet.

36. Desligeste, naar du rejser til Odense, da at forfare om den Kvindes Navn, som jeg havde et Brev til, og sætte det over Spejlet i Abigels Stue, findes Brevet der endnu, da at levere det til Kvinden, og forfare om de Penge som jeg tilforn haver beret.

37. Desligeste at forhore med Borgemester Thommes Brodersen, om Ole Brockenhus ham ikke nogen Penge skyldig er, han da for min Skyld ville udi Aar lade [dem] blive staaende.

38. Haver jeg bevilget, at du maa udvise til Herr Rasmus[1] udi Haagerup et Stykke Tørveskjær ved Nyeboe Lyng, som han for sig selv kan have at bruge, og det saa stort, som du selv retmæssig tykkes bør at være og forsvarligt for mig.

39. Hvad sig belanger de 25 Ynglinger[2], vil jeg denne Gang Olden-Gjælden efterlade, mens herefter vil jeg at du dig saaledes forholder, at naarsomhelst er fuld Olden her til Gaarden, vil jeg ham bevilge 10 Svin, og naarsomhelst her ikke er fuld Olden, da 5, som jeg ingen Olden-Gjæld udaf vil have, mens hvis han mere vil have paabrændt, skal du straxen lade ham dig betale, eller ikke at paabrænde.

Kaj Lykke.

Kaj Lykke viser sig efter denne vidtloftige Memorial at have været en Godsherre, der tog sig af sin Ejendom i Stort som i Smaat med lige Omhu, og som vaagede over sine egne Interesser, men derfor ikke glemte sine Undergivnes. Dette sidste kommer forøvrig ogsaa frem i et Aktstykke fra 1661[3], i hvilket det siges, at Kaj Lykke havde eftergivet Harridslevgaards Bønder deres Landgilde, »eftersom de ej var god for en stor Del at udgive den anordnede Kontribution dem var paalagt næst forleden Aar 1660.« Memorialen vidner desuden om, at Sædelig-

[1] Rasmus Hansen Smed, Sognepræst i Haagerup.

[2] ɔ: Grise.

[3] Aktstykket bevares i Nr. 1102. N. Rasmussen Søkilde gjør opmærksom paa, at Kaj Lykke efter Breve, Aktstykker og Tingbøger fra hin Tid ikke var haard mod sine Bønder, han var ingen Bondeplager. Histor. Tidskr., V. R., 2. B., S. 235.

hedstilstanden stod paa svage Fødder paa Rantzausholms Gods. Godsherren tog sig af saadanne Sager og idømte Bøder.

Hvis denne svage Sædelighedstilstand ikke har været noget Ualmindeligt i det sydlige Fyn paa den Tid, som den ikke skal have været det til andre Tider, saa har dog Ordsproget: Som Herren er, saa følge hans Svende, maaske netop dengang kunnet finde Anvendelse. Kaj Lykke var ikke noget Dydsmønster, han stod i et vel intimt Forhold til sine Piger, et Forhold, som vist har været vel kjendt paa Gaarden og i Omegnen[1].

En af disse Piger heed Sofie Abelsdatter, hun var udstyret snarere som en fin Jomfru end som en Tjenestepige[2]. Medens Kaj Lykke i Foraaret 1656 opholdt sig i Kjøbenhavn, skrev hun ham et Brev til, i hvilket hun meddelte ham, at hun ikke mere vilde være i hans Hus, fordi der blev talt ilde om hende. For at berolige hende og formaa hende til at blive, skrev Kaj Lykke følgende Brev til hende[3]:

---

[1] Pigekammeret paa Rantzausholm skal have ligget nær ved Kaj Lykkes Sovekammer.

[2] Hun var klædt som en Adelsfrue, hun bar hvidgraa Kamelhaars Kjole, Odders Muffe, Silkestrømper og fine Sko. Saaledes fortæller N. Rasmussen Søkilde, Kaj Lykkes Fald, S. 8. Skrive kunde hun.

[3] Brevet er aftrykt efter Allens Afskrift af Langebeks Afskrift af Originalen, Allens Samlinger til Danmarks Historie, Pakke 7, Nr. 49, Frederik den Tredie, det st. kgl. Bibliothek. Her findes en lignende Afskrift ved N. M. Petersen, ny kgl. Saml., 4⁰, Nr. 1290, og en tredie ved T. Becker, ny kgl. Saml., 4⁰, Nr. 1977 f. 3. Bd. Disse tre Afskrifter stemme overens ordret, men ikke altid bogstavret. Brevet er udgivet efter en Afskrift (efter Langebeks), som har tilhørt D. Seidelin, hos N. Rasmussen Søkilde, Kaj Lykkes Fald, S. 9. Originalen, om hvilken se en Bemærkning i det Følgende, bevares i det kgl. Gehejme-Arkiv, Domme, Tingsvidner, Forligelser, Forpligtelser, Nr. 139. Denne Pakke bliver i det Følgende kun citeret ved Nummeret.

Helsen med Gud vor Herre.

Kiere Soffi Abelstatter, haffuer ieg bekommett eders breff, hor aff ieg erfarer att I icke vill verre lenger i mitt Huesz arszagen dett di eder dett till verste eftertaller, saa tør I icke legge eder syg for dett, nar i ved eder fri, I schulle hørre huad di taller om vorres Dronning, att Hendes Lackeier legger i mett heinder, huilckett och vell er sanden, effter di att hun giør sig hel gemen mett dem, tør di saa talle om heinder saa tor di och vell tale om eder, beliffuer I kom I mit hues er jeg en Erlig mand. dett schall aldrig fortryde Eder. lader mig nu se atti Roder Peitter till att se effter mit beste och gaffn, ieg kommer veist heim met dett forste, beder Peitter att han lader mig vide hortt al tingest till staaer hiemme, om graffueren haffuer begyntt att arbede, ieg ved icke vad hand teincker ieg haffuer icke fatt breffue fra ham i lang tid, naar Gud vill Ieg hiem komemer schall ieg fortelle eder alle hande, baade om f. Bh. och f. Auguusta, och vill hermed haffue eder Gud befallet. Ex Kiobenhaffven den 12 Aprill 1656.

Kæje Lycke
m. pr.

Udskrift: Erlige och Gudfrøcttige Pige
Soffi Abelstatter dette breff
vdi egen hand.

Det var de udhævede Ord i dette Brev, som fem Aar efter styrtede Kaj Lykke i en saa forfærdelig Ulykke.

I Juni Maaned samme Aar rejste Sofie Abelsdatter og en anden Pige Kathrine Mikkelsdatter til Gisselfeld, hvor Kaj Lykke opholdt sig, han betalte Overrejsen. Ikke længe efter dette Besøg blev Sofie gift med Kaj Lykkes Ridefoged paa Rantzausholm, Peter Børting, de fik Skrivergaarden i Haagerup, der er omtalt i den ovenfor meddelte

Memorials Post 19, at bo paa med Fribrev for begges Livstid, Godsherren ombyggede paa sin Bekostning Gaarden: ny Hovedbygning, ny Lade, ny Øxenlade, og Godsherren bekostede Bryllupet, Udgifterne ere opførte i de endnu bevarede Rantzausholms-Regnskaber for 1656—57, de vise, at der ikke blev sparet hverken paa Bygningerne eller paa Bryllupet [1].

Kathrine Mikkelsdatter forblev i længere Tid paa Gisselfeld, saa vendte hun tilbage til Rantzausholm og blev gift med en Medtjener Peder Jensen Drejer eller Billedhugger, hun fik en af Godsets Gaarde med Fribrev for sin Livstid. Det synes som om Ægteparret har valgt, hvilken Gaard de vilde have, den Gaard »som de fik Lyst til [1]« Lystgaarden blev den kaldet, og det Navn har Gaarden endnu. Den blev sat istand paa Bekostning af Godsherren, som i Marts 1657 lod Kathrine udbetale 20 Rdl. til en Brudeseng og mod Slutningen af samme Maaned bekostede hendes Bryllup [2].

En Anledning til at Kaj Lykke opholdt sig i Kjøbenhavn i April 1656 har maaske været en Trætte, han havde med sin Svoger Frands Brockenhus, og som netop dengang skulde forliges. Den 2. April beskikkedes følgende Mænd: Niels Trolle, Christen Skeel, Axel Urup og Jørgen Rosenkrantz til at mægle imellem dem, for at det engang kunde komme til Endelighed imellem dem om Skiftet efter deres afdøde Fader og Hustrus Fader, Frands Lykke. For saavidt kom Tvistigheden til Ende, som der blev truffet en Overenskomst, men denne blev ikke bragt helt til Udførelse af Kaj Lykke, adskillige Aar senere blev Trætten fortsat under andre Forhold.

---

[1] Udtog af disse Regnskaber for denne Sags Vedkommende ere meddelte af N. Rasmussen Søkilde i Histor. Tidsskr., V. R., 2. Bd., S. 236—37.

[2] N. Rasmussen Søkilde, sammesteds, S. 237—38.

De to Svogres Navne komme frem samme Aar paa en meget paafaldende Maade.

Den 27. Juni er der i Kancelliet blevet konciperet følgende Kongebrev[1]:

Fridericus Tertius. Vor Gunst tilforn. Vi bede Eder og naadigst ville, at I Eder med forderligste til Rantzausholm og des underliggende Gaarde begiver til at forsegle hvis der forefindes, og rigtig registrerer hvis ikke forsegles kan.

Hvad kan der være foregaaet, som har foranlediget en saa truende Befaling fra Kongens Side? Hvorfor skulde Rantzausholm beslaglægges? Det kunde være interessant at faa det Spørgsmaal besvaret, og det saa meget mere, som der to Dage efter blev konciperet et andet Kongebrev af samme Karakter[2]:

Fridericus Tertius. Vor Gunst tilforn. Vi bede Eder og naadigst ville, at I Eder begiver til Os Elskelige Frands Brockenhuses etc. Hus og Gaard her i Byen til at forsegle hvis der forefindes, men hvis ikke forsegles kan, det haver I rigtig at registrere. Dermed etc. Hafniæ den 29. Junii 1656.

Dette sidste Aktstykke har været kjendt af den fortjente Historiker. som i den nyeste Tid har skrevet om Familien Brockenhus, men han har været uvis om, hvo den Frands Brockenhus er. Dokumentet handler om, han for-

[1] Koncepten til dette Brev bevares i det st. kgl. Bibliothek, Adelsbreve, Pakke Nr. 45, Brev Nr. 87. Brevet er ikke indført i Kancelli-Protokollen Fynske og smaalandske Tegnelser. Den Form, i hvilken Koncepten foreligger, gjør det aldeles utvivlsomt, at den er affattet i Kancelliet. I Gehejme-Arkivet bevares der i Hundredevis Koncepter til Kancelli-Skrivelser i samme Form.

[2] Koncepten til dette Brev bevares i det st. kgl. Bibliothek, Adelsbreve, Pakke Nr. 11, Brev Nr. 42. Brevet er ikke indført i Kancelli-Protokollen Sjællandske Tegnelser. Om denne Koncept gjælder det Samme, som er sagt i den foregaaende Anmærkning.

moder, at han er et Medlem af Familien, som ikke er opført paa Stamtavlen over den, han er lidet tilbøjelig til at tro, at det skulde være Slotsherren paa Kjøbenhavns Slot, som var gift med Christence Lykke[1].

Lægges imidlertid de to kongelige Befalinger ved Siden af hinanden, maa det vist blive hojst sandsynligt, at det er Kaj Lykkes Svoger. Talen er om. Hans Gaard laa paa den Grund ved Nytorv, nu Nr. 5, hvor der i mange Aar har været og den Dag idag er Vinhandel, og som strækker sig helt ud til Knabrostrædet. Have de to Svogre været indviklede i Forhold, som have vakt Kongens højeste Mishag? Skulde der maaske i Kaj Lykkes Brev, skrevet halvtredie Maaned tidligere til Sofie Abelsdatter, kunne findes Vink i denne Henseende? Kaj Lykke skriver: »Naar jeg hjem kommer, skal jeg fortælle Eder Allehaande, baade om f. Bh. og f. Augusta.« Kan f. Bh. betyde nogen Anden end Frands Brockenhus? Har han staaet i Forhold til Prindsesse Augusta af Huset Holsten-Glyksborg, der er født 1633 og 1651 ægtede Ernst Günther, Hertug af Huset Sønderborg-Augustenborg[3]? Noget Svar herpaa vil vistnok aldrig blive givet, den hele Sag vil vedblive at være hyllet i Mørke. Saavidt vides, bleve de to kongelige Befalinger ikke bragte til Udførelse.

I Aaret 1657 optraadte Kaj Lykke i en hel ny Virksomhed, nemlig som Krigsmand[3]. Efter hvad man veed, havde han ikke været Militær tidligere, uden maaske i Ros-

---

[1] C. T. Engelstoft i Histor. Tidsskr. IV. R., 5. Bd., S. 189, S. 204—5.

[2] Hertugen er født 1609, han døde 1689, Hertuginde Augusta døde 1701, de opholdt sig meget ved Hoffet i Frederik den Tredies Tid.

[3] At Kaj Lykke skal have havt Indflydelse paa Beslutningen, som paa Rigsdagen i Odense 1657 blev tagen, om at erklære Sverig Krig, er højst usandsynligt, han havde vist slet ingen politisk Indflydelse.

tjenesten, naar Frederik den Tredie udnævnte ham til Oberst, var det næppe saa meget, fordi han havde Brug for hans krigeriske Evner som for hans Tilbud om, for sine Penge at oprette et Regiment[1]. Den 12. Januar 1657 fik Kaj Lykke Bevilling paa at hverve et Regiment Ryttere, som skulde hedde Kongens Livregiment Ryttere, den 31. Januar undertegnede Rigsmarsken Anders Bille Kontrakten med ham: Regimentet skulde være paa 1000 Mand, det skulde have Løbepladser i Fyn, det blev fastsat, hvor mange Mand der skulde hverves i hver af de fynske Kjøbstæder. Den 3. Februar udnævntes Kaj Lykke til Oberst. Regimentets Historie i 1657 og 1658 kan forfølges i flere Enkeltheder, der haves Ordrer for dets Marscher[2]: i April til Holsten, for at forene sig med Tropperne under Anders Bille; Ordren tilbagekaldes i Maj; i Juli skal Regimentet forplejes i Haderslev Amt, kort efter er det paa Vejen til Holsten, i August føres nogle Kompagnier af Regimentet til Fyn, andre Kompagnier til Sjælland og Skaane, i September sendes to Kompagnier, som endnu staa i Fyn, til Sjælland, hvor nærmere Ordre vil blive givet af Rigens Raad i Kjøbenhavn. Den 27. November fik Kaj Lykke en vigtig Befaling: han skulde med sit Regiment staa i Vordingborg og Præsto og indkvartere det i disse Byer, »hvor Du alle Posterne haver udi Agt at tage, at de for al fjendtlig Indfald og Landgang vel blive forvarede,« paa hver to Mil skulde han holde Ordinants-Ryttere, for at der kunde være Bud og Kundskab mellem ham og de nærmest liggende Officerer, for, om nogen fjendtlig Attaque paa deres Poster skulde ske, da at sekundere dem og gjøre dem Bistand; al unyttig Tros imod Kapitulationen og

[1] O. Vaupel har i Den dansk-norske Hær registreret de fleste af de i det Følgende meddelte Oplysninger, II., S. 578; de der givne Datoer stemme ikke alle med Datoerne givne S. 786 fl.

[2] Men hvor meget af Ordrerne der kom til Udførelse, kjendes ikke.

Ordinantsen skulde afskaffes, ingen maatte ligge ved Stranden til Byrde for Undersaatterne, men kun de som vare dygtige til Landsens Tjeneste og Defension. Den 15. December fik han Ordre om at holde fornødne Ordinants-Ryttere af sit Regiment i Kjøbenhavn saavelsom i »Rungste og Kjøge Kro, paa det man des bedre kan bekomme Bud frem og tilbage til Posterne her i Landet.« Den 1. Februar 1658 faar han Ordre om med Livregimentet at gaa til Kjøbenhavn, 1 Officer med 50 Heste skulde holde Forvagt i Vordingborg og derfra skulde der hver tre Mil staa Ordinants-Ryttere; kom Fjenden, da skulde han retirere [1]. Den 1. Marts fik han Befaling om at lade 8 Klepperter af sit Regiment møde ved Kongens Stald i Kjøbenhavn til Brug for Edelknaberne, der skulde indfinde sig ved Frederik den Tredies Møde med Karl Gustav paa Frederiksborg [2]. — Kaj Lykke havde selv oprettet Regimentet, men han underholdt det ikke paa sin egen Bekostning. Den 11. Februar 1658 fik Lauge Beck og Otto Povisk Ordre om at udbetale en Maaneds Sold til hans Regiment, den 14. Februar fik Kaj Lykke Befaling om at overtale sine Officerer til at fortøve tre til fire Dage med deres Betaling, den 18. Februar fik de to nævnte Kommissærer Befaling om at udbetale ham 10,500 Rdl. til at uddeles paa alle ti Kompagnier [3]. Navnene paa Kompagni-Cheferne kjendes [4],

---

[1] O. Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatarium, V., S. 419.

[2] Danske Samlinger, II. R., 6. Bd., S. 300.

[3] Notitserne om disse Betalinger ere tagne fra Sjællandske Tegnelser 1658. Andre Betalinger ere vel besørgede ad ordinær Vej, Underretning om dem maa vist søges i Felt-Regnskaber. — Den 2. April 1658 blev der givet Ordre til, at Kaj Lykkes Profos skulde have Kvarter i Kjøbenhavn for sig selv anden. Sjæll. Tegnelser.

[4] Den 14. Juli 1657 fik Kaj Lykke Ordre om at give »Os Elskelige« Vincens Jochum von Hahn en Kornets Plads i sit Regiment.

Rullen af 17. September 1657 viser, at Regimentet havde 794 Mand under Vaaben, 17 Syge, 21 Uberedne, 74 trykkede Heste, 19 Mand uden Vaaben. Rytterne har det nok faldet vanskeligt at holde Styr paa. Den 30. Maj 1657 klager Kongen i et Brev til Kaj Lykke over de Plyndringer, hans Ryttere havde begaaet i Fyn, hvilket han saavidt mulig skulde forhindre, en Officer skulde ligge i Assens for at sikkre de holstenske Undersaatter, der færgedes over til og fra Hertugdømmerne. Den 15. August gives Ordre til at Regimentet skal gaa over til Sjælland, Kaj Lykke skal sørge for, at der ingen Plyndringer sker paa Marschen, Rytterne skulle lade sig nøje med den Anordning, som gjort er, ellers svare til og straffes som vedbør.

Det har altid nogen Interesse at vide Alt dette. Men ulige interessantere havde det været, hvis der kunde fortælles Noget til Berømmelse for Regimentet og for dets Chef om udmærket krigerisk Daad. Men herom tie alle Efterretninger [1]. Derimod er der en Udtalelse fra Kongen, som synes at tyde paa, at han ikke var helt fornøjet med Kaj Lykkes Kommando. Den 10. December 1657 skriver Kongen et Brev til ham [2], hvis første Del handler om hans Rytteres Underholdning, i den anden Del tales der om den Ordre, som for nogen Tid siden var given om at

---

[1] Sammenlign Paludan-Müllers Bemærkninger om Beskyldningen imod Kaj Lykke for Fejghed, i Dansk Tidsskr., 1870, I., S. 262 ff. Paludan-Müller har Ret i, at denne Beskyldning ikke lader sig bevise, intet Aktstykke kjendes, som indeholder Antydninger heraf, Regimentet har maaske aldrig seet Fjenden, eller løst et Skud imod ham. Men Brevet af 10. December 1657 indeholder en stærk Dadel over Obersten for ikke at have lystret Ordre. — Der fortælles, at Ryttere af Kaj Lykkes Regiment i December 1658 bortførte fra Gisselfeld den svenske General Stenbocks Heste. Brasch, Gamle Ejere af Bregentved, S. 243. Dengang var Kaj Lykke ikke mere Chef for Regimentet.

[2] O. Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatarium, V., S. 418.

Regimentet skulde marschere til Vordingborg, da der »endnu ikkun et Kompagni deraf skal være hidkommet, haver Du dig strax og uden Forsømmelse dermed til dine Poster efter forrige Ordre at forføje og dem saaledes i Agt tage, som Du agter at forsvare, om nogen Ulejlighed for des Udeblivelse kunde foraarsages.« Et stærkere Vidnesbyrd om, at Kaj Lykke ikke udfyldte sin Stilling som Rytterchef paa tilfredsstillende Maade, kunde maaske søges i den Kjendsgjerning, at Hans Ahlefeld den 27. April 1658 blev udnævnt til Chef for Kongens Livregiment til Hest, denne Forandring kunde synes at tyde paa, at Kongen ikke mere havde Brug for Oberst Kaj Lykke selv, men nok for Regimentet. Men der kan anføres en anden Grund til at denne Forandring skete, som er meget rimelig og vistnok den rigtige.

Det blev fortalt i Kjøbenhavn i Marts 1657[1], at Kaj Lykke havde forlangt Nyborg Len som Underpant for sine til Regimentets Oprettelse udlagte Penge, men at Kongen havde afslaaet denne Begjæring, og denne Fortælling er hyppig bleven gjentaget i Skrifter fra den nyeste Tid. Hvor meget der er sandt heri, vides ikke, men det vides, at Kongen samme Aar gav ham Erstatning, hvilket aldrig er bleven omtalt. Den 23. December 1657 udgik følgende Brev til Kaj Lykke[2]:

Fridericus III etc. Vor Gunst tilforn. Vid, at Vi Dig naadigst til Philippi Jacobi førstkommende vil have forlenet med Vort og Kronens Slot og Len Aalborghus, derefter Du Dig kan vide at rette.

Aalborghus Len hørte til de bedre jydske Len, 1642

---

[1] Magnus Durels Indberetninger, P. W. Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, I., S. 172.

[2] Jydske Tegnelser, Nr. XIV, Fol. 121. Den 13. Februar 1657 døde Erik Juel til Hundsbæk, Lensmand paa Aalborghus.

sættes Lensmandens aarlige Indtægt deraf til 2357 Rdl.[1] Lenet skulde tiltrædes den 1. Maj 1658, Lensmandens Nærværelse var nødvendig der, han kunde ikke forene den civile med den militære Stilling, derfor blev han løst fra denne sidste i Slutningen af April.

Senere hen paa Aaret 1658 var Kaj Lykke i Kjøbenhavn, hvor han opholdt sig idetmindste i Begyndelsen af Belejringen. Om hans Deltagelse i Hovedstadens Forsvar vides saa godt som Intet. Der kjendes en kongelig Skrivelse til ham af 20. August 1658, i hvilken Kongen »beder og naadigst begjærer,« at Kaj Lykke vil underholde Oberstlieutenant Meltzin, som havde ført Klage over, at han ingen Underholdning kunde faa i hans Gaard, hvor han var indkvarteret, og fra samme Dag haves en anden Ordre til ham om med Sivert Brockenhus at mønstre Mandskabet paa Christianshavn[2].

Kaj Lykkes Navn findes ikke paa Listen over de Adelsmænd, som vare tilstede i Kjøbenhavn under Rigsdagen 1660[3]. Han har naturligvis underskrevet Souverænetets-Akten af 10. Januar 1661[4].

I Aaret 1660 skete der en stor Forandring i Kaj Lykkes personlige Forhold, idet han giftede sig. I et

---

[1] J. Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch., 1872, S. 120.

[2] O. Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatarium, V., S, 469, 471—72. — Den 15. Oktober 1659 fik Kaj Lykke Befaling om at indsende fra sit Len til Hofspisningen strax og uden al Forsømmelse før Vinteren: 10 Læster Aalborg Høst-Sild, 10,000 Flynder, 10,000 tør Flynder, 8000 tørrede Hvillinger, »Rostocker 20 Worde« [en Vorde Fisk er 10 Torsk, se Dyrlund i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie, 1885, S. 294.], 50 Skpd. Flæsk, 2 Læster Smør. Jydske Tegnelser 1659.

[3] Danske Samlinger, II. R., 2. Bd., S. 96—97. Derimod findes paa Listen Jørgen Lykke, Ritmester, til Buderupholm, og Niels Lykke, Oberst, til Elvedgaard.

[4] Geh. Arkivets Aarsberetninger, II, S. 128.

Brev, som Elisabeth Bjelke skrev fra Christiania til sin Broder Ove Bjelke den 29. Februar 1660, forekomme disse Ord[1]: »Kaj Lykke bejler til Øllegaard Gyldenstjerne, hun lessom (ɔ: lader som om hun) ikke vil have ham, det er ikke af Hjærtet.« Øllegaard Gyldenstjerne var Datter og eneste Barn af Axel Gyldenstjerne til Lyngbygaard i Skaane og Christence Lindenow, hun var først gift med Christian Friis til Kragerup (Søn af Kantsler Christian Friis), der blev General-Felttøjmester, Bryllupet stod i Odense den 24. Juni 1649, Friis døde den 16. December 1657[2]. I dette Ægteskab havde hun en Søn, Christian Friis, der døde som Barn, en Datter, Sofie Amalie Friis, som senere blev gift med Johan Rantzau til Frydendal og Bramminge, og en Datter, Barbara Sofie Friis, der døde som Barn. Hvad Tid paa Aaret 1660 Kaj Lykke holdt sit Bryllup, kan ikke bestemt angives, det skal være holdt efter den 16. August[3]. Der er ingen Efterretninger bevarede om Øllegaard Gyldenstjerne, hverken om hendes Udseende eller hendes Gaver, der vides Intet, om det virkelig forholdt sig saaledes, at hendes Hjærte ikke var med under hendes tilkommende Ægtemands Bejlen, om det var et Fornuft-Parti hun indlod sig paa, om det var Gods og Rigdom, der bevægede hende til at række Kaj Lykke sin Haand. Af flere Breve fra hende, som ere bevarede, tør sluttes, at hun ikke blot ikke har været ukjendt med sin Mands Styrelse af sine Ejendomme[4], men at hun ogsaa

---

[1] Geh. Arkivet, Langebeks Diplomatarium.

[2] Danske Samlinger, II. R., 2. Bd., S. 67, 85. Friis var født den 24. Januar 1617.

[3] Notits af Kall-Rasmussen til Stamtavle II over Friserne hos Hofman, Histor. Efterretninger om danske Adelsmænd, 2. Bd. Kall-Rasmussen citerer som Kilde: Klevenfeldt, Doc. Friis.

[4] Fogeden Anders Nielsen paa Harridslevgaard æskede i Kjøbenhavn den 25 Oktober 1661 Fru Øllegaards Vidnesbyrd om forskjellige Paalæg, som Kaj Lykke havde givet ham mundtlig, nogle i

har taget sin Del i den. Hun var vant til at have med Styrelsen at gjore baade af Gods og Penge, hendes første Ægtefælle var Godsbesidder, fra hendes Fædrenegaard Lyngbygaard leveredes Tømmer til Tøjhuset og Flaaden i Kjøbenhavn, efter hans Død havde Fru Øllegaard været beskjæftiget med Ordningen af hans Bo.

Kaj Lykke boede mest paa Rantzausholm, til Gisselfeld kom han kun under kortere Besøg, Løsøret der var ikke af stor Betydning. Rantzausholm var bleven meget ødelagt under Krigene 1657—60[1], efter en Synsforretning over Bygningerne optagen 1664 var Slottet endnu i dette Aar i en saa daarlig Stand, at det næppe for længere Tid har kunnet afgive en brugelig Bolig for Kaj Lykke og hans Frue i Aaret 1660—61[2]. Af Synsforretningen faar man kun en ufuldstændig Forestilling om, hvorledes det Indre var udstyret, der nævnes hyppig »brune Fliser« i Værelserne (Pigernes Sengekammer, Kajs Sengekammer, Fruerstuen, et Sengekammer, Prindsens Kammer), i »den hvide Sal« havde der været lagt Gulv med hvide og sorte Fliser, som alle vare borttagne, saavel i denne Sal, i hvilken der var et Galleri, som i de fleste andre Værelser var der »forgyldte Friser.« Losoret paa Rantzausholm blev 1661 kun taxeret til 674 Rdl. 2 Mrk. 4 Sk. De Tjenende fik en aarlig Løn i Penge, og til Maanedskost et mindre

---

hendes Nærværelse. Hun skrev da paa hans Brev til hende følgende Erklæring: »Alle disse Poster er mig bevidst at Kaj Lykke haver befalet Anders Nielsen. Det for Retten bekjender Jeg saa at være i Sandhed. Med egen Haand. Øllegaard Gyldenstjerne.« Akstykket bevares i Nr. 1102.

[1] I det store kongelige Bibliothek findes i gl. kgl. Saml., Folio, Nr. 717, Bl. 46, en Grundtegning af Rantzausholm Slot og Ladegaard tilligemed et lille Prospekt af Slottet, udført omtrent 1660.

[2] Histor. Tidsskr., IV. R., 5. Bd., S. 263 ff.

Beløb med et bestemt Kvantum Rug, Byg eller Malt[1]. Kaj Lykkes Livopvarter Tyge Henriksen, som blev Foged paa Gaarden 1661, havde i Løn 100 Rdl., Skytten, som tillige var Skovrider, fik 24 Rdl., Berideren 100 Rdl.[2], Trompeteren 16 Rdl., Ladefogeden 20 Rdl., Kjældersvenden 16 Rdl., Baderen og Kokkepigen fik hver 12 Rdl., desuden nævnes Postdriveren, som tillige kjørte Lervognen, og en Livopvarter ɔ: Kammertjener.

De andre Gaarde vare forpagtede bort eller styredes af Forvaltre eller Fogeder, Ejeren havde ikke indrettet sig Bolig for varig Tid paa nogen af dem, Fru Øllegaard synes at have havt Forkjærlighed for Harridslevgaard. Derimod havde han en Bolig i den store Gaard, han ejede i Kjobenhavn paa Kjøbmagergade ligeoverfor den nuværende Postgaard, en stor Del af den søndre Side af Klareboderne med syv grundmurede Boder desuden en Have, som gik ud til Pilestræde, horte til denne Ejendom, der 1661 opførtes i Kjøbenhavns Grundtaxt vurderet til 1800 Rdl., den havde i det foregaaende Aarhundrede tilhørt Peder Oxe, ved Arv var den gaaet over til Familien Lykke[3]. At Kaj Lykke havde denne Gaard rigt udstyret med Løsøre, er en Selvfølge, derom vidne ogsaa de forskjellige Inventarier, som senere bleve optagne over hvad der fandtes i den; hvor meget af det han havde arvet efter sine Forældre, hvormeget han selv havde anskaffet sig, eller hvormeget Fru Øllegaard havde medbragt, er det

---

[1] Se en Rantzausholms Regnskabsbog i ny kgl. Samling, Folio Nr. 409 c.

[2] Berideren havde en Frigaard i Fleninge, den samme Gaard som nu ejes af N. Rasmussen Søkilde.

[3] O. Nielsen, Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse, IV., S. 429. O. Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatarium, I., S. 755—56.

Det findes omtalt i mangfoldige Bøger, at Kaj Lykkes Gaard laa paa Christianshavn, og at der i den blev indrettet et Tugt-

naturligvis ikke muligt at sige[1]. I Gaarden i Kjøbenhavn stod »en forgyldt Seng med Billeder.« »en Himmelseng, som Fruen bruger med gult Damask,« en forgyldt Vugge. Der nævnes: »et sort Iffuenholdtz Tresur,« vurderet til 30 Rdl., »et Iffuenholdtz Contor med Fod under,« vurderet til 16 Rdl., »en sort Iffuenholdtz poleret Kiste,« vurderet til 40 Rdl. Fremdeles omtrent 100 Malerier, foruden en Del Portræter af Fru Øllegaards Forfædre og Slægt, endvidere »to malede Døre, som have været til et gammelt Alter og kunde ikke for Noget vurderes.« Der nævnes forskjellige musikalske Intrumenter som Luth, Cithar, Clavicordium, ligeledes nogle Bøger, som Theatrum Europæum, Reineke Fuchs, Theatrum historicum Gallicum, en gammel Lovbog, Brochmands Postil. Nogle flere Gjenstande skulle blive omtalte i det Følgende.

En tredie Bolig havde Kaj Lykke paa Aalborghus. Den 15. September 1661 blev der optaget et Inventarium over hvad han havde paa dette Sted, og det viser, at Slottet var helt monteret, indrettet til stadig Beboelse baade af Befalingsmanden og hans Frue. I Fruerstuen hang begges Portræter, i samme Stue fandtes et Bur med en Skovskade og et Bur med en Papegøje. I Stalden stod 6 brune Vallaker, »som vare Vogneste for Fru Øllegaards Vogn,« desuden en abildgraa Hingst, en stor brun Skydhest[2], to sorte Rideheste, den ene Hingst, den anden Vallak, en gul Ridehest og en liden hvid Jagthest. Paa

---

og Børnehus. Denne Fortælling var oppe i forrige Aarhundrede, den findes hos Zwergius, Det sjellandske Clerisie, Kbh. 1754, S. 281, E. Pontoppidan, Origines Hafnienses, Hafn. 1760, S. 334 og saa fremdeles. Der er ikke et Ord sandt i den. Kaj Lykke har slet ikke ejet den Gaard, som der tænkes paa.

[1] Fru Øllegaard skriver i et Dokument fra c. 1662, at af Mobilier og Løsøre havde hun ført det meste ind i Boet.

[2] ɔ: en Hest som staar for Skud.

Aalborghus fandtes et lille Bibliothek bestaaende især af franske og italienske Bøger af historisk, statsvidenskabeligt og æsthetisk Indhold, Titlerne paa dem ere anførte i Inventariet, idet Bøgerne bleve taxerede enkeltvis, den samlede Sum for dem blev kun 91 Rdl. 3 Mrk. 14 Sk. Inventariet indeholder en Fortegnelse med Beskrivelse af de Klæder, som Kaj Lykke havde her nedpakkede i Kister. Løsøret blev 1661 taxeret til ialt 1186 Rdl. 6 Sk. Tjenerskabet var ikke ringe, der nævnes: Tjener, Kok med Kokkedreng, Skrædder, Skytte, Stalddreng, Forrider, Jægerdreng, Buddreng, Bøssemager, Løber, Skomager. dertil kom saa »Fruens egen Pige« og to andre Piger.

Var Kaj Lykke end en rig Mand, saa udelukkede dette ikke, at han kunde komme i Trang for Penge. Den 28. Februar 1657 laante han saaledes af Jochum Gersdorf 10,000 Rdl. in specie imod 6 p. C. Rente og Pant i Gisselfeld Gaard og Gods. den 13. April 1657 laante han af Jomfru Mette Krabbe til Farstrup 2000 Rdl. in specie imod 6 p. C. Rente og Pant i Broxø og nogle Bondergaarde i Skuderløse Sogn[1]. Paa den anden Side blev han søgt som Kautionist, ved Opgjørelsen af hans Bo beløb hans »Forløfter« sig til 30,981 Rdl. 15 Sk.

Rothe fortæller om Kaj Lykkes Udseende: Hans Ansigt med øvrige Legemets Skabning var dejlig og meget vel dannet. . . . der var ej en Pige til. som jo ønskede at gjøre sin Lykke ved ham, dels i Betragtning af hans store Midler, og dels for hans egen Persons Skyld. Man haver det endog som et Ordsprog fra hans Tid optegnet[2]:

---

[1] Geh. Arkivet, Langebeks Diplomatarium. — Obligationen for Laanet af Gersdorf er udstedt i Odense, medens den Herredag var samlet der. paa hvilken Krigen med Sverrig besluttedes. Mon disse Penge skulde anvendes til Oprettelsen af Rytter-Regimentet? Felttøjmester Christian Friis har underskrevet Obligationen til Vitterlighed.

[2] Findes første Gang trykt hos E. Pontoppidan, Annales Ecclesiæ Danicæ, IV., S. 475.

Enhver skjøn Jomfru hun ønsker sig,
Gud give Kaj Lykke vilde have mig.«

Rothe har ledsaget sin Fortælling om Kaj Lykke med et Portræt af ham stukket efter et Maleri, som Klevenfeldt ejede, et Miniatur-Portræt, der i Auktionskataloget efter ham beskrives saaledes[1]: »Kaj Lykke, i Legems Størrelse malet paa Kobber, i sort lakeret og forgyldt Ramme.« Men efter en Notits af Klevenfeldt selv forestiller det stukne Portræt ikke Kaj Lykke, men Tyge Kruse til Stenalt (f. 1629, d. 1649)[2]. Hielmstierne ejede et Portræt af Kaj Lykke, der beskrives saaledes[3]: »Kaj Lykke i en gul Skind Køllert, med et rødt Skiærfkastet over begge Skuldre, en hvid Krave om Halsen, som tæt om den er sammenføjet med et Stenspænde. Stykket er 1 Al. $3^1/_2$ T. h., og $22^3/_4$ T. b.« Hvor dette Billede er kommet hen, vides ikke.

Paa Brahetrolleborg bevares siden lange Tider et Portræt, som siges at forestille Kaj Lykke. Nu er det et Brystbillede, 1 Al. 8 T. h., 1 Al. $3^1/_2$ T. b., tidligere gav det Billedet af en Mand i hel Figur, men den nederste Del var bleven ødelagt, Maleriet er derfor blevet skaaret over; det er blevet restaureret i nyere Tid. Portrætet er af en yngre Mand med et smukt, fyldigt, ovalt Ansigt, med en let rød Ansigtsfarve, en lige, lidt tyk Næse, let Knebelsbart, ganske lille Fipskjæg. Udtrykket er mildt, venligt, men ikke kraftigt, snarere vel blødt. Kostumet er: stor lysebrun Paryk, som naar Skuldrene, gul Kjortel med snorebesat Ærme, ved højre Haandled en stor Roset af

---

[1] Museum Klevenfeldianum, S. 267, Nr. 102. Det er maaske det samme Portræt, som »Hs. Excell. Claus Reventlow har ejet.« Notits af Klevenfeldt.

[2] A. Strunk, Catalog over Portræter af Danske, S. 336, Nr. 1565.

[3] Hielmstiernes Medaille- og Mynt- samt Skilderi- og Kobberstik-Samling, Kbh. 1786, S. 367, Nr. 54.

hvide-røde og hvide-gule Baand, hvid udfaldende Halskrave med Kniplinger, en mørkebrun med Rødt foret Kappe med en tæt Række af gule Knapper ligger over venstre Skulder, den venstre Haand er skjult af Kappen, som den holder i Folder, den højre Haand er stemmet i Siden, men sees heller ikke; over højre Skulder og ned over Brystet et bredt broderet Kaardegehæng med et stort Spænde[1].

Paa Gisselfeld bevares et Dame-Portræt, som formodes at være af Kaj Lykkes Søster Christence. Hun har lyst Haar og blaa Øine, Ansigtsformen ligner ikke det omtalte Mands-Portræt fra Brahetrolleborg[2], men dette har ogsaa blaa Øjne.

Afdøde Professor Hermansen har ejet et Portræt, hvilket hans Hustru havde medbragt fra Jylland og som fra Først af har havt hjemme paa Overgaard, som Kaj Lykkes Søster, Fru Christence, ejede. Dette Portræt, et Brystbillede, 1 Al. 8 T. h., 1 Al. $3^1/_2$ T. b., skal ogsaa, efter Sigende, forestille Kaj Lykke. Det skal være stærkt overmalet og derfor, med Undtagelse af selve Ansigtet, ikke være til at stole paa. Det fremstiller en yngre Mand, meget smuk, hvid og rød, med noget yppige Læber, lige, kjøn Næse, fine Øienbryn, en ganske let elegant Knebelsbart, lang Hals, Udtrykket er flot, selvbehageligt. Kostumet er temmelig extravagant: en Slags romersk Dragt, hvid folderig Kjortel, himmelblaa Kappe, umaadelig stor sortebrun Allongeparyk, som i store Bukler naar langt ned paa Brystet[3], foroven til

[1] Ejeren af dette Portræt, Grev C. E. Reventlow, har vist Forfatteren den Opmærksomhed, at lade Portrætet komme til Kjøbenhavn, hvor det har kunnet stilles sammen med det foregivne Portræt fra Overgaard.

[2] Maaske med Undtagelse af Munden.

[3] Hører denne Paryk til Maleriet fra Først af, eller er den kommen til ved Overmaling? Det antages, at Parykker af saadan Form og Omfang ikke vare kjendte paa Kaj Lykkes Tid, idetmindste ikke før han forlod Danmark.

højre og venstre røde Gardiner. Mest afvigende er dette Billede fra det paa Brahetrolleborg derved, at Øjnene ere brune.

Der er ikke levnet Eftertiden Midler til med Sikkerhed at bestemme, om noget af disse Portræter virkelig forestiller Kaj Lykke. Hans Samtid har kun givet et ganske lille Bidrag til Oplysning om hans Udseende: Billedet af ham, som blev halshugget, havde et blegt Ansigt og Parykken var sortebrun, men Parykken var ogsaa dengang underkastet Modens Forandringer.[1]

Begge Portræter fremstille den Afbildede en face, denne Omstændighed tilligemed de store Parykker gjør det vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at underkaste Hovedets Form er nærmere Undersøgelse. I Henseende til sit Hoveds Form er Kaj Lykke nemlig kommen til at spille en vis Rolle i den nyeste Tids anthropologiske Literatur. Thi hans Hovedskal har nemlig Karakter tilfælles med nogle af de ældste menneskelige Hovedskaller, som kjendes, de saakaldte neanderthaloide, hvis Kjendemærke er en lav bortvigende Pande (front fuyant) og en trykket Hjerneskal (voûte surbaissée). De Quatrefages har i Aaret 1884 udgivet to Afbildninger af det endnu bevarede Kranium, en face og en profil; han gjør opmærksom paa, at man tidligere var tilbøjelig til at betragte denne Form som Vidnesbyrd om, at Besidderen af den har staaet paa et lavt aandeligt Udviklingstrin (la forme crânienne souvent qualifiée de bestiale), men at nyere Undersøgelser have godtgjort, at fremragende Mænd have havt Kranier af samme Form, f. Ex. den skotske Konge Robert Bruce (d. 1329), St. Mansuy, Biskop i Toul, og at man ikke maa

[1] Efterat de ovenfor givne Meddelelser om Portræter af Kaj Lykke vare skrevne, er Forfatteren bleven gjort opmærksom paa andre Portræter, som ogsaa skulle forestille ham. Det har ikke været muligt under Bogens Trykning, at faa Oplysninger om dem optagne i Texten, disse Portræter ere da omtalte i Tillæget.

forudsætte, at Mennesker med saadant Kranium ikke have været i Besiddelse af de højeste menneskelige Egenskaber[1].

Ved Begyndelsen af Aaret 1661, det Aar i hvilket Katastrofen ramte ham, var Kaj Lykke en Mand i sine bedste Aar, endnu næppe 40 Aar gammel, en af Landets store Godsbesiddere. Han var langtfra en Mand med fremragende Evner, som hans Fædreland turde vente sig meget af, — han var ingen fast Karrakter, han havde mere end en Gang vist en beklagelig moralsk Fejl: ikke at holde sit Ord[2], — han havde ikke ved nogen stor Gjerning draget Opmærksomheden hen paa sig, uden maaske derved at han paa egen Bekostning havde oprettet et Rytter-Regiment, hvilket forhaabentlig maa betragtes som en patriotisk Handling. Han havde et betydeligt Stats-Embede, han var nylig bleven gift, der var Mulighed for, at der nu kunde komme Ro over ham efter et Liv, som maaske var blevet fort med vel megen Frihed i forskjellige Retninger, det saae ud som om Fremtiden laa lys og smuk for ham. Da brød et frygteligt Uvejr løs over hans Hoved.

II.

Der er forløbet mere en to Hundrede Aar efter at Højeste-Rets-Dommen blev fældet over Kaj Lykke, før

[1] A. de Quatrefages, Hommes fossiles et hommes sauvages. Paris 1884, S. 63—64.

[2] Kaj Lykke har næppe altid lydt Ordre punktlig. Den 13. Marts 1661 udgik der til ham en Skrivelse fra Kongen gjennem Skatkammeret af følgende Indhold: den 4. August 1660 har Kongen givet Befaling til, at den forrige Tolder i Aalborg igjen skal indsættes i Borgemesters Bestilling der i Byen, Kaj Lykke skal strax afgive underdanigst Erklæring, hvorfor Befalingen ikke tilbørligen er bleven efterkommet, og uden Forhaling indskikke den under sin Haand til Skatkammeret. Rentekammerets Expeditions-Protokol 1661.

det er blevet oplyst, hvorledes Sagen, som rejstes imod ham, blev sat i Gang fra Først af. Det er helt mærkeligt, at en saadan cause célèbre har kunnet været hyllet i Mørke i denne lange Tid, man maa forundre sig over, i hvilken Grad alle de, som havde med Sagen at gjøre, have tiet stille med hvad de vidste. Den svenske Resident Gustav Duvall fortalte i sine Relationer fra 1661 til Karl Gustav om Kaj Lykkes Sag, men han vidste kun (den 23. August), at denne var falden i Dronningens højeste Unaade, at han havde forgrebet sig saa højt paa Hendes Majestæt med Ord, at der trivledes om hans Liv, hvis ej Naade gik for Ret [1]. Den tidligst kjendte Efterretning om Processen, som er kommen frem paa Tryk, findes i den tydske historiske Aarbog, Diarium Europæum [2], men om Oprindelsen til den nævnes her kun, at Kaj Lykke »gegen Ihre Maj. die Königinn unverantwortliche Sachen geschrieben.« Holberg har meget Lidt at fortælle om Sagen [3], Pontoppidan omtaler den i sin Kirkehistorie [4], men er ukjendt med dens første Udvikling, han fortæller, at Kaj Lykke vilde forlokke »eine gewisse adeliche Ehefrau,« og da hun ikke vilde imødekomme hans Ønsker, skrev han i et Brev til hende, at hun skulde ikke nægte ham det, som den allerhøjeste af hendes Kjøn ikke vilde afslaa ham [5]. Rothe, som heller ikke kjender Sagens Begyndelse [6], har

[1] P. W. Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, I., S. 257.

[2] Diarium Europæum, VII., Franckf. a. M. 1662, S. 433—34.

[3] L. Holberg, Danmarks Riges Historie, III., S. 355, Levins Udgave.

[4] Pontoppidan, Annales Ecclesiæ Danicæ, IV., 1752, S. 475—78.

[5] Dette blev senere gjort til, at Kaj Lykke havde yttret, at end ikke Juno var Juppiter tro. Karl Deichmanns Optegnelser i Meddelelser fra det norske Rigsarchiv, I., S. 12.

[6] Rothe gjentager Pontoppidans Meddelelse om Kaj Lykkes Forhold til »en vis gift Adels Frue;« han omtaler, at Kaj Lykke i Fru Øllegaard Gyldenstjerne havde faaet en dydig Ægtefælle, »han

derimod benyttet og aftrykt en Del Aktstykker vedrørende Processen[1], og saaledes videre, indtil Gaardejer N. Rasmussen Søkilde i Aaret 1876 oplyste den rette Sammenhæng. Og dog findes der en ikke urigtig Antydning af, hvorledes Processen fra Først af blev rejst, i et fremmedt Skrift, nemlig niende Del af Theatrum Europæum, som udkom i Franckfurt a. M. 1672, altsaa kun 11 Aar efter at Kaj Lykke var bleven dømt og medens han selv endnu var i Live, men dette Skrift er ikke blevet benyttet af Nogen af dem, der have skrevet om Kaj Lykke. I Theatrum Europæum fortælles[2], at han var »ein Vornehmer vom Adel, Teutschen Geblütes, at det var hans Foged og dennes Kone, som bragte ham i Ulykke, idet han kom i Strid med Fogeden, blandt Andet om nogle Regnskaber (Fogeden gjorde Fordring paa 15,000 Rdl.), og ikke vilde give efter, skjøndt han blev truet til Forlig af Fogeden, der var i Besiddelse af et haanligt Brev (»eine Schmähschrift«), som Kaj Lykke nogle Aar tidligere havde skrevet til hans Kone, fordi hun ikke vilde »seinen Willen mehr thun«. Dette er blevet bekræftet af Rasmussen Søkilde[3], Sagen forholder sig paa følgende Maade.

Fogeden heed Peter Børting, den »Tjener,« til hvem Kaj Lykke 1656 skrev den ovenfor meddelte Memorial.

---

kunde ej lade sig nøje med hende, men gik bestandig uden om. hun led allehaande med ham i sin Ægtestand, og kunde af Erfarenhed sige: Det er ej Guld, som glimrer.« Hviler denne Skildring paa en Tradition, eller er den ren og bar Snak? Rothe er naturligvis uvidende om, baade naar Brevet blev skrevet og naar Kaj Lykke holdt Bryllup med Fru Øllegaard.

[1] Disse Aktstykker havde Rothe faaet blandt haandskrevne Sager, som Justitsraad Finkenhagen, tidligere Landsdommer i Sjælland, havde meddelt ham; Rothe har kun benyttet disse Aktstykker i Afskrift, Originalerne have været ham ubekjendte.

[2] Theatrum Europæum, IX., S. 376—77.

[3] N. Rasmussen Søkilde, Kaj Lykkes Fald, S. 10—16.

Han var født i Trondhjem den 8. Marts 1626 og var altsaa Jævnaldrende med Kaj Lykke; naar han traadte i dennes Tjeneste, vides ikke, han var hans Tjener allerede 1652[1]. Peter Børting er en ret mærkelig Personlighed, der fandtes forenet i ham Egenskaber af meget forskjellig Art. Han var en energisk Mand, der arbejdede sig fremad og opad, han var havesyg, stridbar, førte Proces efter Proces, forstod at vende og dreje Retten, han var en Plage for alle, der havde med ham at gjøre i Retstrætter. Han var hensynsløs, snu, han var hævngjerrig, de mindre heldige Sider i hans Karakter havde Overvægten fremfor de heldige, han maatte kunne blive en farlig Modstander for dem, der havde noget Udestaaende med ham. 1656 eller 1657 blev han, som ovenfor berørt, gift med Kaj Lykkes Pige Sofie Abelsdatter, der findes kaldet med Efternavnet Sphit eller Speet, hun var født ved Aaret 1632[2].

Under Svenske-Krigen kom Peter Børting til at spille en vigtig Rolle paa Rantzausholm, Godsherren var sjelden hjemme i hele denne Tid. Ved hans Konduite skal Rantzausholm være bleven skaanet af Fjenden, idetmindste Godset, thi selve Bygningerne fik en slem Medfart. Peter Børting varetog sin Herres Interesse, men til samme Tid nok saa meget sin egen, han gjorde Udlæg for Bønderne, fik dem i sin Lomme og havde efter Krigen travlt med at indkassere sit Tilgodehavende, blev dette ikke betalt, fulgte Proces, og saa befandt han sig som en Fisk i Vandet. Han havde efterhaanden opnaaet en Myndighed paa Rantzausholm, som Husbonden havde svært med at faa knækket.

Der var nu opstaaet en Trætte mellem Ridefogeden Peter Børting og Hans Lauridsen af Nybo, hvem Kaj

[1] Han brugte et Vaabenmærke med et Løvtræ i Skjoldet, paa Hjelmen, bag en Skansekurv, et Træ som i Skjoldet, desuden Bogstaverne P. B. Personalhist. Tidsskr., I., S. 242.

[2] Personalhist. Tidsskr., I., S. 242.

Lykke havde beskikket til Delefoged, og hvem han havde tilladt, at fire ham tilhørende Foler maatte tages paa Græs og Foder paa Rantzausholm. Denne Trætte drog sig hen gjennem Aaret 1660. Peter Børting rejste Klage mod Hans Lauridsen for Utroskab mod sin Herre, for Tyveri og Bedrageri [1]. Tvistigheden kom for Birketinget, Birkefogeden, Jens Pedersen, var Peter Bortings Svoger. De to Stridende rejste til Kjøbenhavn, for at tale med deres Herre om Sagen, derefter gav Hans Lauridsen en skriftlig Erklæring om Ridefogedens Klagepunkter, som han gjendrev, men Peter Børting tog blot saa meget ivrigere fat paa Sagens Fremme. Kaj Lykke paalagde ham ikke at foretage sig noget imod Hans Lauridsen, før han kom hjem, og formanede ham til at være forsigtig, han skriver: »Jeg skammer mig, at jeg skal høre saadan uhørlig Procedure, at Du stræber ham efter Livet, medens din Kone sætter os andre ud derpaa.« Men forinden havde Peter Børting faaet sin Svoger til uden Kald og Varsel at dømme Hans Lauridsen paa Ære og Liv, Dommen blev givet beskreven, men blev ikke indført i Tingbogen, og en Uge efter blev der fældet to andre Domme, ved hvilke Hans Lauridsen blev dømt i sin Herres Naade og Unaade og dømt fra sin Boslod. Dette skete i Juli 1660.

Da Kaj Lykke fik Underretning herom, sendte han et Brev til alle sine Tjenere med Befaling om, at Ingen maatte tilføje Hans Lauridsen nogen Overlast, Enhver, som havde Noget at fordre hos ham, skulde lovlig søge ham ved Retten. Men dette Forbud brød Peter Børting sig ikke om, han vedblev at forfølge Hans Lauridsen, som førte sine Klager frem for Fynbo Landsting. Sagen var ved at faa en vis Publicitet, Kaj Lykke begav sig derfor hjem, forbød dens Forfølgelse for Landstinget, udnævnte selv som

---

[1] Nogle af disse Beskyldninger kunne føres tilbage til 1656.

Birkeherre nogle Dommere, de frikjendte Hans Lauridsen. Birkefogeden Jens Pedersen blev afskediget, en anden Mand, Anders Pedersen, beskikkedes i hans Sted, og det blev overdraget Hans Lauridsen at være en af de fire Mænd, der skulde være tilstede i Laden, naar Kornet blev maalt, føre Bog over det og behandle det paa rette Maade, ligeledes skulde han være tilstede og føre Tilsyn ved Skovudvisningen.

Peter Borting var kommen tilkort, han havde lidt et fuldstændigt Nederlag, men han slog sig ikke til Ro. Han begyndte en Strid med Husbonden selv, som drejede sig om Forvaltningen af Godset under Krigen og under Kaj Lykkes Fraværelse fra Rantzausholm. Den 31. Marts 1661 underskrev de begge i Kjøbenhavn et Andragende til Kongen om Kommissærer til at mægle imellem dem, Kaj Lykke nævnte Christian Urne til Søgaard og Henrik Markdan til Rønningesøgaard, Peter Børting nævnte Peter Brockenhus til Norskov og Raadmand i Nyborg Jens Madsen; det ønskedes, at Kommissarierne skulde tage Peter Børtings Regnskaber for sig og adskille de Stridende inden førstkommende Philippi Jacobi (ɔ: 1. Maj) »som de agte at forsvare, med saa Skjæl min Tjener Peter Børting sig for Kommissarierne inden samme Tid til Billighed og Ret bekvemmer med hvis som jeg paa hans Regnskaber med Rette kan have at prætendere.« Allerede den 1. April beskikkedes de fire nævnte Mænd til Kommissarier i denne Tvistighed[1], i Kommissoriet ere de anførte Ord optagne. Det er uvist, om Kommissarierne kom til noget Resultat, men det er vist, at Kaj Lykke afskedigede sin Ridefoged Peter Børting fra 1. Maj 1661.

Seer man tilbage paa disse Begivenheder, maa man vistnok give Kaj Lykke Ros, fordi han tog sin Delefoged

[1] Sjællandske Tegnelser 1661 med Indlæg.

i Forsvar mod Ridefogeden og viste sig som en brav Mand imod ham. Det kan være, at Kaj Lykke gjorde Fejl i, ikke meget tidligere at træde til, for at holde Peter Børting i Tømme. Mon Kaj Lykke var bange for ham? mon han frygtede for, at hans Hustru havde Midler i Hænde, hvormed Manden kunde bringe ham i Forlegenhed, mon han derfor skaanede ham saa længe som muligt? Eller havde han glemt hint Brev fra 1656, som han havde skrevet til Sofie Abelsdatter, tillagde han det ingen Betydning, ansaa han det for umuligt, at Peter Børting ved Hjælp af det vilde styrte ham i Fordærvelse?

To Maaneder efter begyndte noget Alvorligt at røre sig paa Fyn. Den 1. Juli 1661 udfærdigedes en kongelig Befaling til alle Lensmænd, Kommandanter, Borgemestre og Raad i Kjøbstæderne og Ridefogederne paa Landet om at assistere General-Adjutant Mikkel Skov og Rigens General-Fiskal i et magtpaaliggende Ærinde paa Fyn[1]. Det seer truende ud, hvilket var vel dette Ærinde? Svaret herpaa kan ikke gives med Sikkerhed, men det var utvivlsomt Undersøgelser i Anledning af Angivelser, som vare komne fra Peter Børting. Disse Angivelser ere vistnok blevne givne i stor Almindelighed, de maa have været af et faretruende Indhold, der berørte Kongen meget alvorlig, siden de to Mænd bleve sendte til Fyn for at søge nærmere Underretning[2]. At denne Mening ikke er greben ganske ud af Luften, kan maaske sluttes deraf, at det vides med fuldkommen Sikkerhed, at General-Adjutanten og General-Fiskalen vare de Personer, ved hvem Kaj

---

[1] Danske Magazin, III R., 1. Bd., S. 286.

[2] Imod denne Formodning kan indvendes, at havde Peter Børting med sit Navn gjort Angivelser, maatte det for Skov og Kornerup være let strax at søge ham og faa fat i de kompromitterende Dokumenter, som han var i Besiddelse af, medens der nu synes at være gaaet over tre Uger hen, inden de kom saa vidt.

Lykkes Brev til Sofie Abelsdatter blev bragt til Kjøbenhavn. Om disse to Mænd gives her nogle faa biografiske Oplysninger.

Mikkel Skov var en Søn af Jesper Skov, Borgemester i Ronneby i Bleking. Han havde gjort sig fortjent paa forskjellig Maade: i Slaget paa Amager under Kjøbenhavns Belejring, ved Anslaget mod Malmø, ved Slaget ved Nyborg, senere blev han Part i den Ulfeldtske Sag, han sad som bekjendt mange Aar i Gjældsarrest i Brüssel, fra 1666 til 1676. General-Adjutant var han allerede 1658. Han var Kongen hengiven, en kjæk og ivrig Mand, ikke saa lidt egoistisk, men forøvrig næppe nogen fremragende Personlighed [1]. General-Fiskalen heed Søren Kornerup, han var født 1624 i Kornerup ved Roskilde, 1654 blev han Konrektor ved Domskolen i denne By, 1655 tog han Magistergraden [2]. Det er sagt, at, da der i Anledning af Kaj Lykkes Proces skulde beskikkes en General-Fiskal, blev han valgt til dette Embede paa Grund af sine store juridiske Kundskaber. Om dette forholder sig saaledes, vides ikke, men vist er det, at han besad juridiske Kundskaber og blev den første General-Fiskal, hvortil han allerede maa være bleven beskikket før den 1. Juli 1661 [3], hans aarlige Løn var 800 Rdl. og 10 p. C. af hvad der blev konfiskeret. Han skriver selv i Aaret 1664 [4]: »Jeg haver allerunderdanigst tjent Kongl. Majest. for General-Fiskal udi Hs. Kgl. Maj.'s Riger og Fyrstendømmer over tre Aar efter min korporlig aflagte Ed [5], og, saavidt mig muligt og men-

[1] Danske Magazin. III. R., 1. Bd., S. 263 ff.

[2] S. N. S. Bloch. Bidrag til Roskilde Domskoles Historie, II., S. 12—14.

[3] Eller netop denne 1. Juli, sammenlign den ovenfor nævnte kongelige Ordre af denne Dato.

[4] Aktstykke i Nr. 1102.

[5] Udnævnelsesdagen for General-Fiskalen kjendes ikke, saa lidt som hans Bestalling eller Instrux.

neskeligt haver været, med Livs og Æres Fare Dag og Nat til det kgl. Arvehus's Respekt og Bestandighed vigileret og arbejdet.« Endnu medens han var Konrektor i Roskilde, vistnok snart efter Souverænetetens Indførelse, indgav han til Kongen en Række Forslag til Fædrelandets Velfærd[1], af hvilke flere vise et godt Blik paa forskjellige Forhold og paa Forbedring af dem, f. Ex. Frigivelse af de Vornede paa Kronens Godser imod en Kjendelse, Afskaffelse af Herreds- og Birke-Fogeder, idet Retten skulde betjenes af nærmeste Bys Øvrighed, Kirketienderne skulde erlægges til Kronen, men forlods skulde der sørges for Kirkernes Fornødenheder, en Revision af Byernes Privilegier, Tilvejebringelse af Oplysninger og Vurdering af Folks Ejendom og Formue ò. s. v. Mulig have disse Forslag ledet Opmærksomhed hen paa ham som en tænksom og brugbar Mand, saa at han har gjort sin Lykke ved dem. Der var Noget, Søren Kornerup havde tilfælles med Peter Børting: han var over al Maade ivrig, hensynsløs, ogsaa i Rettens Forfølgelse, det var ikke godt at falde i hans Hænder.

Det var disse tre Mænd, Peter Børting, Mikkel Skov og Søren Kornerup, som fra Først af vare i Virksomhed i Sagen mod Kaj Lykke[2].

De første Maaneder af Aaret 1661 synes at have

---

[1] Disse Forslag findes i Nr. 1102 og i gamle kongel. Saml., 4°, Nr. 2714.

[2] Det bør ikke forbigaas, at Kaj Lykke havde givet »Peter Skov af Rønneby i Bleking« Tilsagn om Øster-Skjerninge og Hundstrup Sognekald, hvortil han havde Kaldsret. Kaldet blev ledigt 1660, der opstod Kjævleri om Besættelsen, Mads Gregersen fik det. Kaj Lykke synes ikke at have handlet med tilstrækkelig Iver for sin Klient Peter Skov, der vistnok var en Broder til General-Adjutanten Mikkel Skov. Peter Børting mødte paa Tinge i denne Sag paa sin Herres Vegne. Kirkehist. Saml., VII., S. 688–89. III. R., 2. Bd., S. 190 ff.

været en travl Tid for Kaj Lykke. I Januar var han i Viborg, den 16. og 31. Marts var han i Kjøbenhavn[1], fra 29. Maj til 2. Juni var han paa Rantzausholm »med fire medhavende Personer og andre Fremmede[2].« den 4. Juni var han paa Gisselfeld[3], den 16. Juni underskrev han i Kjøbenhavn Skjødet paa en Gaard, der laa paa Hjørnet af Vingaardstræde og gamle Østervold, den havde tilhort Fru Øllegaards Moder og havde været beboet af Christian Friis, den blev nu afhændet til Henrik Bjelke[4]. Rigsdrost Jochum Gersdorf var død den 19. April 1661, i Anledning af hans Begravelse, der fandt Sted den 13. Juni, var Fru Øllegaard rejst over til Kjøbenhavn. Den 29. Juni skrev hun et Brev til Ridefogeden paa Harridslevgaard angaaende forskjellige Forhold der, Brevet lyder saaledes som det her er aftrykt bogstavret[5]:

Hellsen med gud vide maa I Andersz Nellsen att Kaye lyche haffuer bekommet edersz schriffuelse och eftter som I schriffuer att I moette faa Nogett Koeren saa haffuer Vie schreffuen foden thill bode paa huerring och paa Ranzoehoellem Att die schall flye eder thi tønder Rue och thi tønder Big och tage edersz Kuietering jeng der paa Kaye lyche Er och saa thill fredesz att høest foellchen maa vndesz En driche øell och ett støche brøde Mensz I for att blende Ruge och byge saemmen for ellersz for sloer dett gansche Jentte thill dem huad penge Er anlangendesz daa for I att see thill huoer I kand faa saa Mange som Nødeuendig behøeffuesz och saa snaertt Vie

[1] Et Brev fra Kaj Lykke til Erik Kragh i Anliggender vedrørende Aalborg Amt er dateret Kjøbenhavn 16. Marts 1661.

[2] Rantzausholms Regnskab 1661—62, ny kgl. Saml. Fo., Nr. 409 c.

[3] Rasmussen, Optegnelser om Gisselfeld, S. 98.

[4] O. Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatarium. I., S. 725. I Grundtaxten fra 1661 er denne Grund taxeret til 1800 Rdl. Smst. S. 730.

[5] Det originale Brev bevares i Nr. 1102.

kommer offuer schall die strax bliffue betaellt Jeg haffuer schreffuen tyge[1] thill att hand schall schafft eder bode Rue och bige for gud schylld streber Nu Jeg hoebesz Jenden thre Vger att verre hosz eder och der som I iche for Koernett hosz tyge saa for I dett paa huering gier nu I alltt som Vie troer eder thill her Med eder gud befaellett Aff Kiøbenhaffuen den 2.) Junnie 1661

Øllegaard gyellenstiern

Udskrift: Andersz Nellsen Riefogett paa haresz løff gaard dette breff thill hende.

Bagpaa: Franco Odensse.

Øllegaard Gyldenstjernes Segl i rødt Lak.

Om tre Uger ventede Fru Øllegaard at være paa Harridslevgaard, der gik mange Maaneder hen, før hun kom dertil, og da vare Forholdene sørgeligt forandrede for hende.

Der var flere Forhold, som gjorde Kaj Lykkes Nærværelse i Kjøbenhavn nødvendig paa denne Tid. Han havde en Strid med Hans Friis om Indløsningen af nogle Gjældsbeviser efter Fru Øllegaards første Mand, den afdøde Christian Friis, Broder til Hans Friis. De havde forhandlet med hinanden om denne Sag i Viborg, hvorfra de den 29. Ianuar 1661 skrev et Andragende om Kommissarier til at forlige dem. Den 18. Juni udnævntes disse Kommissarier nemlig: Jørgen Seefeld og Henrik Rantzau, Erik Rosenkrantz og Kjeld Kragh. En anden Trætte havde Kaj Lykke med sin Søster Christence, — det var den gamle Trætte fra 1656, som nu kom op paany —, til at forlige den udnævntes den 11. Juli til Kommissarier Henrik Rantzau og Otte Kragh foreslaaede af Fru Christence, Erik Rosenkrantz og Ove Juel foreslaaede af Broderen[2].

[1] Tyge Henriksen, Foged paa Rantzausholm.

[2] Trætten med Broderen foraarsagede, at han ikke mere kunde

Disse Kommissions-Forhandlinger stod vistnok i Forbindelse med det Ægteskab, som Christence Lykke agtede at indtræde i med Frederik Arenstorff, Delingen af hendes og Broderens Arv efter Faderen var endnu ikke bleven tilendebragt, hun vilde have disse Sager og andre Pengeforhold ordnede før hun giftede sig. I et Dokument af 25. September 1661 taler Frederik Arenstorff »paa sin Hustrus Vegne,[1]« i December 1661 vare Arve-Forholdene endnu ikke ordnede.

Medens Kaj Lykke var i Kjøbenhavn, maa Mikkel Skov og Søren Kornerup være begyndte paa Udførelsen af det magtpaaliggende Ærinde paa Fyn, som Kongen havde overdraget dem. Hvorledes de have røgtet det, hvor de have færdets, lader der sig ikke fortælle Noget om, men imod Slutningen af Juli maa de have opnaaet idetmindste eet Resultat, hvilket tør sluttes af følgende Aktstykke. Det er udfærdiget fra Ulriksholm, hvorhen Peter Børting var flyttet efter at han havde maattet forlade sin Stilling som Ridefoged paa Rantzausholm, det lyder saaledes ordret[2]:

Efftersom Rigensz Gennerall Fischall her hoesz mig haffuer frembvist Hansz Kongl. Maytz. Naadigste order, att hand i moed et breffs offuerleffuering, som fantis i minne giemme, schulle cavere mig for alle de pretentioner som ieg med samme breffuesz forvaring hidtildaugs haffde forrekommet, da er pretentionerne desse, forst at min forige Hoesbunde Welb. Caye Löche effter min och minne Suogrersz, Nemblig Eschel Nielszen och Simmen Walter

være Fru Christences Lavværge, dertil beskikkedes den 4. August Oversekretær Erik Kragh.

[1] Klevenfeldt (og vist efter ham Rasmussen) sætter Brylluppet til den 4. November 1661, denne Datum er næppe rigtig.

[2] Det originale Aktstykke bevares i Nr. 1102; det udgjør et helt Ark i Folio uden Adresse.

Worresz Regenschabrsz offuerleffuering, forholder osz Woresz Quitantiarum, for det Andet, giort forbud hoes hans bönder och thiennere paa min lofflig och beuislig restands, och for det tredj med wformoedelig offuerilling haffuer affordret Worresz Regenschaber, saa en Deell er bleffuen forglembt, och meszregnet, huor om siden Rigtig beuis er funden, begierrer derforre thienstl. Rigennsz Genneral Fischall osz effter Kongl. Maytz. Naadigste Medgiffne order imoed offuenbemeltte pretentioner Wille quitere. Wj findis igien Hansz Weluillige thiennere, och befaller hannem hermed Gud allermechtigste. aff Wlrigsholm d. 24 Jullj 1661

Hans Thienstvertiger
P. Børting.

Der kan ikke være nogen Tvivl om, at det Brev, som nævnes i dette Aktstykke, er Kaj Lykkes Brev til Sofie Abelsdatter, hvilket Peter Borting ikke havde villet udlevere, med mindre Kaj Lykke gav efter for hans Forlangender. Søren Kornerup maa have havt en skriftlig Ordre fra Kongen, ifølge hvilken han kunde give Borting Løfte om at Forlangenderne vilde blive indrømmede, naar Brevet blev udleveret. Brevet leverede Borting fra sig, men under hvilken Form Soren Kornerup gav ham den begjærede Kvittering for de anførte Prætentioner, vides ikke. Det har dog vist kun været betingelsesvis, at Kvitteringen er bleven givet, Kongen kunde ikke trænge sig ind i et aldeles privat Anliggende.

Peter Børting maa have gjort det forste Skridt til at rejse Sagen imod Kaj Lykke, thi han var Ejer af det farlige Brev. Men gjennem hvem lod han Kongen faa Kundskab om, at han var i Besiddelse af et Dokument, som det maatte være Kongen magtpaaliggende at blive Herre af? Det kan ikke siges med Bestemthed. Men er der nogen

Sandhed i den gamle Notits[1], at Mikkel Skov bragte Kongen Brevet, hvilket han ikke gjorde, saa kan det maaske være den Omstændighed, som har fremkaldt Notitsen, at Mikkel Skov var den, som af Peter Børting først fik Underretning om et saadant Dokuments Tilværelse og meldte det til Kongen[2].

Ikke mange Dage efter var Brevet i Kjøbenhavn. Kongen fik det ikke at see, han overdrog sine Venner og Fortrolige Overstatholder, Grev Christian Rantzau. og Rentemester Christoffer Gabel at tale med Kaj Lykke om hvad der stod i det. Det er rimeligt, at General-Fiskalen har beholdt det originale Brev hos sig, men at de to Kommissærer lod tage en Afskrift af det, idetmindste er en saadan endnu bevaret med følgende Paategning:

---

[1] Uldallske Saml., Folio Nr. 93. Referat af Højeste-Rets-Proceduren og Exekutionen; det slutter med en »Notat« »Ved det Indlæg, som Generalfiskalen den 2. Septbr. producerede i Højeste-Ret angaaende det criminelle Brev, var Efterfølgende tegnet in margine: Mikkel Skov bragte det for Kongen. Dette Brev var skrevet til Sophie Peter Børtings, som tilforn havde været Kajis Hore.« — Derpaa følge to Linier skrevne med Chifre og et Citat af Tacitus lib. II. General-Fiskalens originale Indlæg er endnu bevaret (se nedenfor), der findes ingen Antegnelse i Marginen skreven med Blæk og der er ikke Spor af nogen Antegnelse skreven med Blyant og senere udslettet.

[2] Det findes omtalt i nyere Skrifter som en Formodning, at Christoffer Gabel har havt Del i at Brevet blev draget frem. Saaledes siger C. H. Brasch, Gamle Ejere af Bregentved, Kbh. 1873, S. 264: »Det er ingenlunde usandsynligt, at det er Gabel, der har opsnuset Brevet og bragt det frem, saavel for at ærgre Dronningen, og maaske ogsaa selv hævne sig for Spot af Kaj Lykke, som for at bruge det til et Middel, hvorved Kongemagten kunde sætte sig i Skræk hos den danske Adel.« Der er ikke nogetsomhelst Vidnesbyrd kjendt fra Kaj Lykkes og Gabels Tid, hvorpaa en Formodning om disse to Mænds Forhold til hinanden kan grunde sig. Hvad Brasch (og andre før ham) har sagt om Gabels Delagtighed i at Brevet blev draget frem og om hans Motiver hertil, er ren Fantasi.

Dasz obiges dehm Original, welches wom Obristen Key Lycken vor wohrt zue wohrten geschrieben, übereinstimmet, bezeugen wihr mit unserer Hände unterschrifft, Copenhagen d. 28. Julij Ao. 1661.

Christian Rantzow.
Gabell
mppria.

Forhandlingerne førtes i Grev Rantzaus Hus. Formaalet for dem maatte være, at faa de fornærmelige Ord i Brevet tagne fuldstændig tilbage. Resultatet blev, at Kaj Lykke afgav en til Kommissærerne stilet skriftlig Bekjendelse af en Forseelse, han havde begaaet i Drukkenskab, han tilstod sig skyldig i crimen læsæ Majestatis, tilstod at have forbrudt Liv, Ære og al sin Formue; han bønfaldt Kommissærerne om at mægle for sig, saa at hans Forseelse ikke blev examineret og at han blev forskaanet for Livs og Æres Straf, medens han kastede sin Formue for Kongens Fødder med Haab om, at der vilde blive forundt ham og hans fattige Hustru Livs-Underhold. Denne Bekjendelse var saa fuldstændig som den kunde ønskes, Kaj Lykke fældede selv Dommen over sig, det Skridt han foretog sig ved at udfærdige dette Brev kunde blive skjæbnesvangert for ham, han var redningsløs fortabt ved den mindste urigtige eller uforsigtige Handling. — Efter den Form, i hvilken Bekjendelsen nu foreligger, er den ikke bleven skrevet ved Forhandlingen med Kommissærerne, den er skreven og forseglet som et Brev, der er blevet bragt til Grev Rantzau efter den mundtlige Forhandling. Kaj Lykke har altsaa havt Tid til at overveje, hvad han skrev og satte sit Navn under.

Paa samme Tid maa Kommissærerne have talt med Kaj Lykke om, hvorledes han ved at betale en stor Bøde kunde undgaa videre Ubehageligheder. Der maa være

blevet truffet foreløbig Aftale herom, Kongen fik Meddelelse saavel om den skriftlige Bekjendelse som om denne Aftale, og han skrev da følgende Brev [1]:

Lieber Her Graff und Rent-Meister.

Euch ist vohrhin wiszend, wie dasz Key Lyke durch ein gewiszes schreiben sich seines Lebens, Ehre und aller güter verlustich gemacht wan wihr dan ausz seinem an Euch getahnem wehemutigen Schreiben bewogen worden ihme das Leben und die Ehre nicht aleine zuelaszen, Besondern auch in ansehung seiner armen Frawen nicht gahr aller Lebens mittell zuentblöszen, Alsz sollet ihr mit ihm umb die euch bereits bewuste Summa und termine handeln, und eine genughaffte Obligation des fals von ihm nehmen, auch sonst wegen der andern euch bekanten conditionen schlieszen, und noch diesen tagh solches zuem end bringen, wo hingegen ihr ihm für dismahl solcher grober fauten halber, vnserwegen perdon anzukündigen, und wollen wihr euch dieser Commission halber himit gentzlich indemnisiren und schadlosz halten.

Kopenhagen d. 30. Julij Ao. 1661.

Dette Brev er næppe længere bevaret i sin originale Skikkelse. det kjendes nu kun i en Afskrift skreven med Gabel's Haand, uden at Kongens Underskrift er tilføjet; Afskriften udgjør et Blad i lille Kvart-Format og har været sammenlagt som for at lægges i en ganske lille Konvolut. At antage, som man har gjort, at Rantzau og Gabel have udfærdiget denne kongelige Ordre og stilet den til sig selv, er uden Tvivl ganske urigtigt. Brevets stilistiske Form tyder paa, at Kongen har skrevet det.

[1] Brevet bevares i Nr. 139. Det er udgivet af Langebek i Danske Magazin, V., S. 136. En Afskrift efter Langebeks Afskrift i Diplomatariet ved N. M. Petersen findes i det st. kgl. Bibliothek, ny kgl. Saml., 4°, Nr. 1290.

Det lader sig tænke, skjondt det er lidet sandsynligt, at Underskriften har manglet i det originale Brev, saa at Forseglingen med Kongens Kabinets-Segl har været tilstrækkeligt Vidnesbyrd — hvis dette var nodvendigt — om hvem der havde skrevet Brevet. Have de to Herrer skrevet dette til sig selv, maatte man jo næsten forestille sig, at de have holdt Kongen udenfor Forhandlingernes Gang, men noget saadant er ikke let tænkeligt, Kongens Billigelse af Forslaget til et Forlig, hvis det kan kaldes saaledes, med Kaj Lykke, var jo nødvendig for at Forliget kunde blive afsluttet og være gyldigt. Langebek har ikke udtalt og vistnok heller ikke næret nogen Tvil om Afskriftens Ægthed.

Den Befaling, som Kongens Brev indeholdt om hurtig at udfærdige Obligationen og udføre de andre Konditioner, blev adlydt. Kaj Lykke udstedte samme Dag, den 30. Juli, en Tilstaaelse for, af Kongen at have faaet udbetalt 32,000 Rdl., Resten af den Sum der var medgaaet til at oprette Rytter-Regimentet, samt nogle Penge Henrik Blome i Rendsborg havde optaget af Kaj Lykkes. Dokumentet lyder saaledes som det er skrevet af ham selv [1]:

Kiendis Jeg vnderschreffuen och hermed vitterligt gioer for mig och mine Arfuinger, att effter som hos hans kongelig Mayst. min Allernaadigste herre och konge ieg endnu for dett gevorbene Regimente, som ieg udj sidste Krig haffuer oprettett, saa velsom for dje Penge som her hendrich Blomme udj Rendsborig af mine penge haffuer optagett, med des paaløbende Renters thou och Tredeffue Tusinde Rixdlr. haffuer hafft att fordre, att mig sadan pretension vdj denne dags Dato fuldkommen er fornøiett

[1] Det originale Dokument, et Ark i Folio, bevares i Nr. 139, en Afskrift findes i det st. kgl. Bibliothek, Adelsbreve Pakke Nr. 45, Brev Nr. 83.

och affbetalt, saa att ieg eller mine Arffuinger derpaa icke mere hafuer at Præendere, och effter dj ieg die breffue, som till denne prætension hørèr icke nu hafuer ved handen, da loffuer och beplichter ieg mig her med for mig och mine Arfuinger alle saadanne Doucumenter inden fiortendags tid att forschaffe och til høyeste bemelte hans Kongl. Mayst. hender Allerunderdaaniste att lade lefuere til Vitterlighed vnder min hand och Segell. Datum Kiøbenhaffven den 30 Julij 1661.

Kæje Lykke

(L. S.) mpp

To Dage efter, den 1. August, udstedte han en Obligation paa 100,000 Rdl., som han erklærede at være Kongen skyldig, Summen skulde udbetales til visse fastsatte Terminer, Kongen fik Pant i Gisselfeld og Rantzausholm. Obligationen lyder saaledes som den er skreven af Kaj Lykke selv [1]:

Kiendis Jeg Vnderschreffuen, och hermed vitterligtt giør, schyldig att være, till den Stoermecttigste, min Aller Naadigste herre, och Konge, eller denne min obligation, tro indhaber, itt hundrede tusend Rxdlr., hvilcken Summa, ieg hermed beloffuer, ved min Adelig ære, tro, och loffue, och ved Insitations Indlager, høieste bemelte hans Kongelig Maist: vdj effterfølgende terminer, vnderdaniste och vden all Manqement, her vdj Kiobenhaffuen. till hans Kongl: Maist: egett Kammer Reicttig, at erlege och betalle, Nemmelich! inden nesten fiorten dage thitusen Rixdlr. vdi September Monett, thitusin Rdl. vdi October Monett Thredeue tusen Rxdlr. den 1. Maij 1662 Thiuffue tusende Rxdlr. dernest paa den effter følgende Marhsij Thredeue tusen Rixdlr. Och paa dett

[1] Det originale Dokument, et Ark i Folio, bevares i Nr. 139, en Afskrift findes i det store kgl. Bibliothek, Adelsbreve Pakke Nr. 45, Brev Nr. 86.

allerhøieste bemelte hans Kongl: Mayst: paa samme penge, och Terminer dessto mere kand være forsickrett, Daa panttsetter ieg hermed, till Hans Kongl: Mayst: eller dette breffs tro indhaber mine Herre gaarde, Giselfeld, med all des tilligende gods, och bønder, som till ingen anden, vden Her Rigens Drostes Sall: Her Jockom gierstorffs arffuinger, er panttsatt, och dett ickund for seixten tusende Rixdlr. for tredeue tusen Rixdlr. disligiste Radzohollum, som er gandsche frj, med alle des underligende smaa Herre gaarde, nemlig Brendegaard, finthollum och Rodkield, vndtagen Otte Krag for fire tusen Rixdl., och Røkille till frue Anne Magrette fon Godzsen Sall: Jørgen schultis[1] som er panttsett for, Seyff tusen Rixdlr. saa vell som der till hørende bønder, ager, schou och all anden herlighed, foer halff fierdjsens tyffue tusende Rixdlr. Jnd till oben bemelte Summa och terminer fuldkommen, er betalt och effter kommett, och denne min Obligation igen Indfriett. Men dersom som schede, at vdj forschreffuen terminer. schulle findis forsommelse, som dett icke sche schal, daa hans Kongl: Majest: eller denne Obligations indhaber, att haffue Rett och Mactt offuer mine tuinde Herre Gaarde, med alle forneffte smaa Herre Gaarde, bønder ager schouue, och all anden Herlighed, saa mogett som till denne Sumiis fuldgiørelse behoffuis, selff att anname dennem, att selge forpante, eller vdj andre Moder sig saa nøtig att giøre, indtill den første termin med den siste och den siste med den første, med all bekostning fuldkommen er betalt, och hans Kongelig Mayst: for den offuerschreffuen Summa fuldkommen Contenteret, och for nøiett. till vitterlighed under min egen Hand och segell. Acttum Kiøbenfven den 1. Augustij 1661.

Kæje Lykke mpp

(L. S.)

[1] Jørgen Schult til Finstrup var gift med Anna Margareta von Gøtzen.

At give Afkald paa 32.000 Rdl. var tilvisse en alvorlig Sag, men en rig Godsbesidder som Kaj Lykke maatte kunne bære dette Tab. Men at udrede 100,000 Rdl., det var meget vanskeligt, selv om Summen blev fordelt paa længere Tid. I Løbet af et Fjerdingaar skulde han indbetale til Kongens eget Kammer Halvdelen, 50,000 Rdl., det kunde let blive umuligt i de trange Tider. Dette følte Kommissærerne uden Tvivl ogsaa, Rantzau tilbød at ville forstrække ham med Penge, for Sandheden heraf haves Rantzaus egne Ord [1], og det fortælles, at ogsaa Gabel ville hjælpe ham [2]. Muligt er det, at Kaj Lykkes økonomiske Forhold paa den Tid ikke vare videre gode, hans Frue omtaler i et Aktstykke, som bliver meddelt i det Følgende, at hans Kreditorer netop paa denne Tid trængte ind paa ham og truede ham med Maning, der gik senere Rygter om, at hans Gjæld beløb sig til 200,000 Rdl. [3].

Den første Termin, »inden næste fjorten Dage,« fra 1. August at regne, gik hen. Kaj Lykke indbetalte ikke det Beløb, som da var forfaldet, 10,000 Rdl., og som han havde givet sit Løfte »paa adelige Ære, Tro og Love« om at ville betale »uden Manquement.«

Overenskomsten var brudt. Brevet til Sofie Abelsdatter blev nu forelagt Kongen [4], Sagen blev forfulgt videre og bragt ind for Hojeste-Ret, General-Fiskalen Søren Kornerup blev den offentlige Anklager, han havde Kaj Lykkes Brev i sit Værge. Rygter om Sagen vare komne i Omløb, den 23. August vare de naaete til den svenske Resident, som boede i Helsingør, han omtalte dem i en Indberetning til sit Hof dateret den Dag, og han tilføjede

[1] Udtalte af ham under Proceduren for Højeste-Ret, se nedenfor.
[2] Danske Magazin, III. R., 1 D., S. 287.
[3] Duvalls Indberetning fra Helsingør 3. Maj 1662. P. W. Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, I., S. 288.
[4] Mon den verificerede Afskrift af Brevet?

i et Post-Scriptum: »Ret nu erfarer jeg, at Kaj Lykke har retireret sig til sit Gods i Skaane[1].« Den 21. August skal Kaj Lykke have udstedt en Ordre til sin Foged paa Gisselfeld[2], den 24. August var han borte. Han rømmede Landet og brød derved sin Ed til Kongen.

Til den følgende Fremstilling er benyttet de i Retten fremlagte originale Dokumenter, et Referat af General-Fiskalens Taler[3], samt to Referater af Forhandlingerne i Retten[4]. Det ene, fuldstændigere, Referat er en Renskrift, de Blade, paa hvilke det er skrevet, see ud som om de have hørt til en større Protokol, det citeres i det Følgende ved: »Protokollen.« Det andet Referat er skrevet paa løse Blade og har Udseende af at være nedskrevet af en Protokolfører under Forhandlingerne, det er skrevet med den samme Haandskrift, med hvilken mange andre Referater af Høje-ste-Rets Voteringer, som endnu ere bevarede, ere skrevne, om dets Brugbarhed som historisk Kilde kan der ikke godt være nogen Tvivl, det citeres i Følgende ved: »Referatet.« Ordlyden i de i de to Referater anførte Voteringer er ikke den samme, men Tanken er ganske den samme, det lader sig ikke vel tænke, at der er blevet voteret to Gange, saa maatte Følgen let blive, med de to Referater som Udgangspunkt, at man maatte antage, at hele Forhandlingen var foretagen to Gange. Paa Grundlag af de under Forhandlingen optagne Protokoller eller paa Grundlag af dem og af hvad der erindredes at være blevet sagt, maa det antages, at et fuldstændigere Referat er blevet indført i en Højeste-Rets Protokol.

Kaj Lykke blev lovformelig stævnet af Kongen til at

---

[1] P. W. Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, I., S. 25. Kaj Lykke ejede intet Gods i Skaane.

[2] Rasmussen, Optegnelser om Gisselfeld, S. 98.

[3] Uldallske Samling, Folio Nr. 93. Sml. ny kgl. Samling, Folio Nr. 743, Bogstavet L.

[4] Gehejme-Arkivet, Højeste-Rets blandede Akter, 17. Aarh.

mode for Højeste-Ret[1], Stævningen er endnu bevaret, den er egenhændig skreven af Oversekretæren i Kancelliet Erik Kragh, uden Parafering, den er udgaaet fra Kancelliet. Stævningen blev forkyndt tre Gange i Kaj Lykkes Hus, den 24., den 27., den 30. August, hans Hustru, Fru Øllegaard Gyldenstjerne, gav den alle tre Gange Paategning om at hun havde læst den. Kaj Lykke stævnedes til at møde for Højeste-Ret den 2. September og da lide paa Liv, Ære og Gods hvis Retten kunde medføre, da han efter sin egen Bekjendelse havde begaaet crimen læsæ Majestatis imod Kongen, andre til Afsky og Exempel.

Mandagen den 2. September 1661 var da Højeste-Ret samlet paa Kjøbenhavns Slot, vistnok i Herredags-Salen. I Retten sad følgende Mænd[2]: Grev Christian Rantzau til Breitenborg, Ridder, Overstatholder, Præsident i Retten, Hans Schack* til Møgeltønder, Feltherre[3], Jørgen Seefeld* til Næs, Landsdommer i Sjælland, Henrik Rantzau* til Møgelkjær, Ridder, Befalingsmand paa Dronningborg, Otte Kragh* til Voldbjerg, Axel Urup* til Belteberg, Ridder, Generallieutenant,

[1] Jævnfør Adelens Privilegier af 24 Juni 1661, § 13: »Ingen Adelsmand skal for Ære og Liv dømmes uden af Kongen og sin højeste Ret.«

[2] Følgende Medlemmer af Højeste-Ret vare paa denne Tid i Norge i Anledning af Arvehyldningen der: Hannibal Sehested, Peder Reedtz*, Henrik Bjelke*, Joh. Chr. Kørbitz, Dr. Peter Bülcke. Følgende Medlemmer sad ikke i Retten den Dag: Christoffer Urne*, Gunde Rosenkrantz*. De ovenfor og i denne Anmærkning med en Stjerne betegnede Mænd havde været Medlemmer af Rigsraadet 1660.

[3] I Skriftet »Gunde Rosenkrantz« er det S. 79 sagt, at Hans Schack var fra Sachsen Lauenborg. Efter E. Holm, Danmark Norges indre Historie, 1660—1720, S. 446, var han født paa Gaarden Undevad i den nordligste Del af Angel; hans Moder var af en gammel sønderjydsk Slægt, hans Fader var fra Sachsen-Lauenborg. A. D. Jørgensen kalder ham en sønderjydsk Adelsmand, Fortællinger af Fædrelandets Historie, S. 233.

Henning Povisk til Hollufgaard, Befalingsmand paa Ringsted Kloster, Landsdommer i Fyn, Assessor i Rentekammer-Kollegiet, Jørgen Bjelke til Hevringholm, Generallieutenant, Ove Skade til Kjærbygaard, Assessor i Kancelli-Kollegiet, Theodor Lente, tydsk Kantsler, Hans Nansen, Præsident i Kjobenhavn, Christoffer Gabel, Assessor i Rentekammer-Kollegiet, Henrik Matthesius, Prinds Christians Informator, Dr. juris. Henrik Ernst, Assessor i Kancelli-Kollegiet, Lic. juris. Peter Lasson, Mag. Willem Lange, Assessor i Kancelli-Kollegiet, Landsdommer i Jylland, Mag. Rasmus Winding, Professor ved Kjobenhavns Universitet, Assessor i Kancelli-Kollegiet, Jens Lassen, Admiralitetsraad, Landsdommer i Fyn[1]. Justits-Sekretær var Morten Lauridsen Scavenius, en af Protokolførerne var Povel Nielsen, Kancelli-Sekretær.

Efterat Retten var sat og den Sag, i hvilken der skulde dømmes, var forkyndt, blev paa Kaj Lykke eller hans Fuldmægtige æsket tre Gange, og der blev udraabt, om Nogen var tilstede til Gjenmæle paa hans Vegne. Ingen modte for at svare.

Derpaa blev Ordet givet til General-Fiskalen, Søren Kornerup, som holdt følgende Indlednings-Tale:

Hoj- og velbarne, hoj- og velædle, højbetroede og højvise Kongelige Ministri og Raad.

---

[1] Efter en gammel Notits skal han være bleven sat ind i Højeste-Ret til Doms over Kaj Lykke som en Haan imod ham, da han tidligere havde været hans Karl. Hvorfra mon den Historie stammer? Jens Lassen er født 1625 i Vestjylland; før 1651 skal han have været Skriver i Christianstad, 9. Sept. 1651 blev han kongelig Renteskriver, den 2. August 1661 Admiralitetsraad. Ingen Oplysning kan gives, om han i sine unge Dage har staaet i noget Forhold til Kaj Lykke. Han havde i de nærmeste Aar før 1661 spillet en ikke ringe Rolle, Kongen skyldte ham meget, idet Lassen havde forstrakt ham med betydelige Pengesummer, intet Under at Kongen drog den brugbare, praktiske Mand frem.

Det er uden Tvivl Eder noksom bevidst, hvad for en grov og afskylig Gjerning, Kaj Lykke haver begangen imod Hs. kongl. Majestæt og det ganske kongelige Hus, idet han fra sin Ed og Pligt skammeligen er affalden og haver forgjæt al den Veneration, som Hs. kongelige Majestæt af Gud er given, og med Vid og Sands uforskammet det høje Kongl. Hus paaløjet og paaskrevet, hvilken uforskammet Gjerning ogsaa hans eget Hjerte saa vederstyggelig og udædisk haver afmalet, at han er bortrømt og haver taget Sagen med sig til al Naade uværdig. Og eftersom bemeldte Kaj Lykke til i Dag er indstævnet for Eder, højbetroede kongelige Ministri og Raad, som denne nærværende Højeste-Ret skulle betjene, at lide og undgjælde efter sin udædiske Gjernings Beskaffenhed, da begjærer jeg paa Hs. Kongl. Majestæts, min allernaadigste Herre og Konges Vegne, at Stævningen bliver læst og Sagen forhørt.

Derpaa blev Stævningen overleveret til Justits-Sekretæren og tydelig oplæst af ham[1]:

(Stempel.) Herredags-Domme oc Steffninger.
2 ℔
N. Christophersen.

Wii Friderick den Tridie med Gwds Naade Danmarckes, Norges, Wendes og Gothes Konning, Hertug vdi Sleswig Holsteen Stormarn och Dytmarsken, Greffue vdi Oldenborg och Delmenhorst, Wiide maa du Kaye Lycke, at eftersom du dig vden tuiffl vell erindrer, huorledes du effter din egen bekiendelse haffuer imod Oss committeret crimen læsæ Majestatis, och vi tillsinds ere samme din groffue och vbetenct forseelse, for den høieste Ret andre till afsky och exempel at lade paakiende, hvortill vi hafuer berammet den 2 Septembris forstkommendes. Thi steffne vi dig bem[te] Kaye Lycke vdi egen person till samme tiid

[1] Den originale Stævning, et Ark i Folio, findes i Nr. 1102.

at møde her vdi vor Residentz Stad Kiøbenhaffn, och da at liide och vndgielde paa liff[1] ære och goedtz huis Retten kand medføre: Enten du nu tilstede kommer, eller icke, saa skall dog endelig dom dervdinden vorde affsagt, Giffuet paa vort Slot Kiøbenhaffn den 24 Augusti Ao 1661,

Wnder Wort Signethe.

(L. S.)

Stævningen udgjør et Ark, paa Bagsiden af første Blad er skrevet:

Den 24 Augusti 1661 haffuer Jeg vnderschreffuen lest denne Kongelige Maeistes min allernaadigste herres steffuening

Øllegaar gyellenstiern

Den 27 Aegoesti 1661 haffuer Jeg vnderschreffuen lest denne Kongelige Maeistes min allernaadigste herres steffuening anden gang

Øllegaar gyellenstiern

Den 30 Aogoesti 1661 haffuer Jeg vnderschreffuen lest denne Kongelige Maeistes min allernaadigste herres steffuening trede gang

Øllegaar gyellenstiern

Paa andet Blads Bagside staar skrevet:

Anno 1661 den 2 Sept: er denne Steffning for den høyeste Rætt fremlagt och offentlig forrelæst, widner ieg Vnderschreffne

Martinus Scavenius.

Efterat Stævningen var oplæst, talte General-Fiskalen saaledes:

Denne Stævning er funderet paa Kaj Lykkes egen Bekjendelse, af hvilken noksom hans afskylige og uforskammede Misgjerning konfirmeres, som af Kontexten udi

---

[1] Rothe, som har aftrykt Stævningen, II., S. 297—98. udelader Ordet: »Liv.«

sig selv klarlig kan eragtes, hvilken Bekjendelse er denne [1]:

Hans Høy Grefl. Excll. oc Høyærrede hr. rentemester.

Effter som Jeg vnderschreffuen ud af aller storste vforsichtighed imod hans Konl. May. min allernaadigste herre och Konge saa vell som dett gansche Konl. hus mich des vær udi høyste mader vdj druckenskab grofueligen hafuer forsed, och formedelst begangen crimine læse Majestatis, och al vsandferdighed, mitt Liff, ære och alt formufue forbrutt, daa indflyer ieg her med til Eders høy Greflig Excell. och till min høyerrede her Rentemester, och beder paa dett ymygeligste och tenstuilligste, att de ville vell giøre och hoes hans Konl. May. dette saaledis aller underdaanigst søge att for Millde, paa dett sadant min grofue forseelse icke motte Examineris, møgett mindre effter min meriter strafis, mens langtt mere ieg med sadan lifes och æris straf aller Manadigste forschonis, min formue anlangendis, da kaster ieg den her med aller underdaaniste och gierne til hans Konl. May. foder, aller underdaaniste for hobendis hans Konl. May. der vdj ey heller effter min store forseelses fortienneste, mens høye Konl. Nade och baromhiertighed der vdi saledis forfarer paa dett ieg mitt lifs vnderhold kunde beholde och icke med min fatige hustru udj aller største armod och elendighed schulle gerade, saadan høye Kongl. och aff mig vfortintt benaading vill den aller hoieste gud hans Konl. Maystet igen belønne, ieg for blifuer eders Hog Greflig Excell. och her Rentemester

Tien villigste och ymyste tienner altid

Kæje Lycke

aff Kiøbenhaffven den 28 Julij 1661.

---

[1] Bekjendelsen findes i Nr. 139, den er aftrykt hos Rothe, S. 298-99; en Afskrift skreven af N. M. Petersen efter en Afskrift af Langebek findes i ny kgl. Saml., 4°, Nr. 1290. Det originale

Udskrift: Eders hog Greflig Excell.
Gref Randzo hans Konl.
Majest. Rix Rad och Ouerst:
holder, dette ymygeligen
til schreffuet.

Paa Bagsiden er skrevet: Anno 1661 den 2. Septemb.
er dette Breff for den
Høyeste Rett fremlagt,
och offentligen læst, widner
ieg vnderschreffne
Martinus Scavenius.

Derpaa talte General-Fiskalen saaledes:

Jeg tvivler ikke paa, at jo den Højeste-Ret af denne Kaj Lykkes Bekjendelse fuldkommeligen haver eragtet, hvad hans udædiske Gjerningers Beskaffenhed monne være, som han beskyldes for, og som han sig al Naade unddrager for, og derfor begjærer jeg, at i Ringeste paa hannem efter dette Indlægs Formalier endelig og lovmæssig Dom bliver afsagt.

General-Fiskalens Indlæg lyder saaledes[1]:

(Stempel.) Forsetter, Indlegger oc Fuldmagter.
8 Sk.
N. Christophersen.

Efftersom Kæje Lyche til Randzouholm til i dag er indsteffnit for den høyeste Ret, at lide och vndgielde paa ære, liff og Gods, effter sin groffue vforshammed och løynachtig forseelses beshaffenhed, som hand selff shrifftelig bekient oc vidstanden haffuer, huilchet hannem ochsaa med hans egen haand och Segell nu offuerbevises:

Aktstykke udgjør et Ark i Folio, det har været sammenlagt og er forseglet med Kaj Lykkes Signet.

[1] Det originale Indlæg, et Ark i Folio, findes i Nr. 1102, det er aftrykt hos Rothe, S. 300—302.

Da begierer Jeg paa hans Kongl. Mtis min Allernaadigste Herris och Konges Vegne, at udi nerverende høyeste Ret efffterfølgende poster blifuer anseet.

1. At Kæje Lyche selff haffuer bekient och vidstaaet, at hand haffuer committeret Crimen læsæ Majestatis, det er, imod hans Kong: M: och det gandshe Kongl. huus begangen een gierning, saa groff, løynachtig, och vforshammet, at hand sin ære, liff och gods, dermed forbrut haffuer, effter hans egen bekiendilses och haands formeldning, som i rette legges.

2. At samme bekiente och offuerbeviste gierning er af Kæje Lyche selff saa stor och vforsonlig erachtet, at hand med sin vndvigelse och bortromning haffuer taged sagen med sig, och dømt sig v-verdig til all Naade, och dermed nochsom confirmerit, baade sin shrifftelig bekiendelse, och giernings vforshammedhed.

Huorfore Jeg begierer at endelig dom bliffuer afsagt, effter opleste stefnings formeldning, och Kæje Lyches egen nochsom betenchte bekiendelsze och vidstaaelse.

1. Paa Kæje Lyches Ære, ved hans Nafns och æris offentlig vdleshelse, Adelig Vobens sønderbrydelsze, och billedis vdsletning huor det sees och findes; Efffterdi hand haffuer forgiet sin Herris och Konges høye Kongl. respect och Veneration, och giort sig selff v-verdig til all den ære, som hand och hans forfædre, vid det Kongl. Huses høye Kongl. Naade hid til dags haffuer veret ophøyet och conserverit udi.

2. Paa Kæje Lyches liff, och det saaledis, at Viventi den høyre haand afhugges, hvilchen hand udi denne vederstygelig gierning miszbrugt haffuer, huilchen hand ochsaa v-verdig och meenædish opracht haffuer, och betegned den hellig trejfoldighed och sin egen Sielll och liff med, der hand aflagde sin corporlig æd paa den troshaff och veneration, som hand sin Herre och Konge, och gandshe

Kongl. Huus er plichtig, huilchen hand dog nu iche alleniste shammeligen haffuer forbigaaet, men endochsaa vederstygeligen profanerit.

Och at Kæje Lyche siden ved offentlig halszhuggelse hans liff fratages, och hans hoffued paa een stotte opsettes, och derunder den afhuggen haand affigeris, andre uforshammede, løynachtige och meenædishe Mennisher til exempel och afshye.

3. Paa Kæje Lyches Gods. saaledis, at alle hans Eyendomme, Mobilier, och boeshaff, som hannem af hans Forfæder, under det Kongl: Huses naadigste protection eere effterlat och tilhorer, det Kongl: Fisco tildømmis. Herpaa begieris en Endelig specificerit Kiendelse och Domb. dat. Hafn. d. 2 Sept. Ao. 1661.

Hans Kongl: M^tis til Dannemarch
och Norge bestalter General Fiscal
Soren Hansen
Cornerop

Paa Bagsiden af det andet Blad er skrevet:

Anno 1661 den 2 Sept: er dette for den hoyeste Rætt fremlagt, och offentlig forrelæst, widner ieg Vnderschreffne
Martinus Scavenius

Efterat Indlæget var blevet oplæst, fortsatte General-Fiskalen saaledes:

Jeg begjærer, at Sagen nu udi den Hojeste-Ret efter sin egen vederstyggelig Beskaffenhed og derpaa begjærte Dom og Straf endeligen bliver paakjendt.

Justits-Sekretæren fremlagde nu følgende Indlæg fra Velb. Fru Ollegaard Gyldenstjerne [1].

(Stempel.) Forsetter, Indlegger oc Fuldmagter.
8 Sk.
N. Christophersen.

Allernaadigste Konning och herre

Effter som Jeg fatige for late och Ellendige quinde aff Konge Maistet min allernaadigste herres steffuening vnder

[1] Det originale Indlæg, et Ark i Folio, findes i Nr. 1102, det er aftrykt hos Rothe, S. 302—304.

dannigste haffuer Er faerret att min hosz bonde hosz hansz Kongelig Maistet shulle verre kommen I vnaade der for Jend steffuenet for Edersz Maistet och den høyste Rett att møde vdi Rette nu thill I dag att suaerre till huad sag edersz Maistet vell hannem beshyllde saa giffuer Jeg hansz Kongelige Maistet paa det Aller vnder dannigste att vide att Jeg fatige forlatt quinde vdi hansz for seellse Er ganshe v shyelldig Och mig I alle moder vbeuest foerren hand Er bleffuen angiffuen Och for mig beretet att edersz Maistet aff mede føde Miellhed och Node ved greff Ranzoe och Rentmester gabel haffuer ladet aeckoerderre paa En soemme penge som hand haffuer vdgiffuen set breff paa effter hosz føyede Kophie och die breffuet thill dennem haffde aenammet den foreste aegoesti huoer foore min aller vnderdannigste bøn och begering Er thill edersz Kongelige Maistet aff nade ville lade dett der ved for bliffue huoer foeere min aller vnderdannigste bøn och begering Er thill ederz Kongelig Maistet att hand aff Kongelige miellhed ville verdigesz thill och verre mig och minne vmondige bøeren En naadig herre som Er all dellesz v shyelldig vdi huiesz min mand kand verre angiffuen for och hansz Kongelig Maistet Iche I v node ville op tage dett min hosz bonde Er boert Reist effter som det Iche Er shed aff anden aersag En thill at verre om die penge som hand haffde vdloffuet och hansz Kreditoerer hannem Jedelige bode med mannig Och steffuenig tribullerte och hand for mig beretet Iche att vaer befaellt att bliffue her thill stede for ser mig thill paa det allervnderdannigste edersz Kongelige Maistet at hand for gud shyelld och sin Egen med føde Kongelige Milhed shylld lader verre Naade vdi Reten Och verre Mig fatige høye bedrøffuede quinde och minne smae bøeren En naadig herre Och Konning Och saadaen min vnder dannige høyste nødesz begering, matte vdi node optagesz och bønhoerresz yndshendesz Edersz Kongelig Maistet Och det ganshe Kongelige huesz et løchesallig och fred soemmelig

lang varrendesz Regemente Och vdi gudesz den allermegtigste beshermellse Euindelige befaellet

Kobenhaffuen den
2 september 1661

Edersz Kongelig Maistet
aller vnderdannigste och ydmygeste
Ollegaar gyellenstiern

Paategning paa andet Blads Bagside:

Anno 1661 den 2 Septemb: er dette for den høyeste Rætt fremlagt och offentlig forrelæst widner ieg Vnderschreffne

Martinus Scavenius

Præsidenten, Grev Rantzau, spurgte General-Fiskalen, om han havde Noget herimod at svare, og om hvad han videre havde at urgere eller i Rette at lægge.

General-Fiskalen svarede: at Velb. Fru Øllegaards i Rette lagde Forsæt Intet beviste imod den culpam, Kaj Lykke accuseredes for, men allene deprecerede poenam, og han begjærede derfor endelig Dom efter Sagens og sit læste og i Rette lagte Forsæts Beskaffenhed.

Over-Statholderen, Grev Rantzau, lod læse en Koncept[1] til et Dokument, udstedt af Kaj Lykke, om at han vilde give Hs. Kongl. Majestæt en stor Sum Penge, for hvilken han vilde pantsætte til Hs. Kgl. Majestæt Gisselfeld og Rantzausholm. Dette Dokument, som Fru Øllegaard Gyldenstierne havde indlagt for Retten, lyder saaledes som det er skrevet af Kaj Lykke selv[2]:

Kiendis ieg vndershrefven, och hermed vittert gior shylldig att være till den stoermechtigste min allernaadigste herre og konge eller denne min Obligation tro Ind-

[1] Saaledes staar der i Referatet, i Protokollen læses: »en Copia,« sml. Dommen.

[2] Det originale Dokument, et Ark i Folio, ustemplet, findes i Nr. 1102, det er aftrykt hos Rothe, S. 304—6.

habber N. N.[1], huilcken Summa ieg hermed beloffuer ved min Adelig ærre tro och lofue och ved insitasionis Indlager høystbemelte hans kongelig Mayest: vdj efftерfølgende terminer underdaanist och vden all Manqement her vdj Kiobenhafuen, til hans Kongl. Mayst. egitt Cammer Reichtig, att erlege och betalle nemmelich inden neste fiorten dage thi tusen Rdlr., vdj September Maned thi tusen Rdlr., vdj October Manett trediue tusen Rdlr. den 1. Mayi 1662 thiuffue tusinde Rdlr. och paa den dernest følgende Martij trediue tusen Rdlr. Och paa dett aller høieste høieste bemelte hans Kongelig Mayst. paa samme penge och terminer destomere kand være for sickrett, daa pantsetter ieg hermed till Hans Kongel. Maist. eller dette brefs tro ind holler, mine herregaarde Giselfeld med all des tilligende Gods og bønder, som till ingen anden vden her Rigens Drostis S. Johcom gierstorff arfuinger, er pantsatt och det ickund for seisten tusen Rdlr. for 30000 Rdlr. diszligeste Ranzohollum som er gandsche frj med alle derunder liggende smaa herregaarde vndtagende Rødkild som er panttsatt till Velb. frue Anne Magrette' fond godzen S. Jorgen shoultis for seyff tusen Rdl. saa vell[2] saa vell som der till horende bønder Ager sho och all anden herlighed for halfiersenstiffue tusen Rdl., intil ofuen bemelte Summa och terminer fuldkommen er betaltt och efterkommet, och denne min obligasion igien indfriett (er betalt och efterkommett[3]), Mens der som saa shede at vdj forshrefne terminer shulde findis forsommelig, som dett icke she shall da hans Konl. Mayst. eller denne Obligasions Indhabber at haffue Rett och Mactt offuer mine tuende herregaarde med alle derunderliggende smaa herre-

[1] Herefter mangler Obligationens Hovedsum.
[2] Herefter begynder ny Side.
[3] Ordene i Parenthesen ere udslettede.

gaarde bønder Ager shoue och all anden herlighed[1] sell att anamme dennem att selge forpante, eller vdi andre Moder sig saa nyttig att giøre indtil den første termin med den siste og den siste med den første[2] med all bekostning fuldkommen, er betalt och Hans Kongel. M. for den ofuen shrefuen Summa fuldkommen Contenteret och fornøiett. til Vitterlighed vnder min egen hand och segell

Paaskrift paa andet Blads Bagside:

Anno 1661 den 2 Septemb: er dette for den høyeste Rætt fremlagt och offentlig forrelæst, widner ieg Vnderschreffne

Martinus Scavenius

Derefter bleve Tilhørerne udviste.

Forinden General-Fiskalen gik ud af Lokalet, havde han leveret ind for Retten et forseglet Brev med Udskrift til Hr. Over-Statholder, i hvilket der var indlagt et andet Brev.

Over-Statholderen, Grev Rantzau, talte nu og fremhævede, hvilken stor Naade Hs. Kgl. Majestæt havde bevist mod Kaj Lykke, fornemmelig idet han havde undt ham et af de bedste Len i Jylland, og dog havde Kaj Lykke ej Andet end med uhørlige Kalumnier ladet sig finde, hvilket kunde sees af et Brev, som Over-Statholderen lod gaa om till enhver af Dommerne[3], hvorhos han sagde, at da det var Kalumnier, som Enhver vel vidste var Løgn, og da intet ærligt Menneske kunde tale[4] om Sligt, meget mindre skrive, saa formente han, at Enhver af Dommerne baade nu og i Fremtiden lod slige Kalumnier blive hos

---

[1] I Marginen er tilføjet: »saa megett til denne summis fulgiørelse behøffuis.«

[2] Under Linien er Ordet »anden« tilføjet, men atter udslettet.

[3] Det originale Brev tilligemed den af Rantzau og Gabel vidimerede Kopi og Langebeks Afskrift bevares i Nr. 139, under Forsegling.

[4] I Protokollen staar der: »Kalummier, som ej burde af Nogen Ærlig at tænkes, langt mindre at tænkes eller tales.«

sig in perpetuo silentio. Brevet blev gjennemlæst af den »højeste Rets Ministri a parte.«

Derpaa fremsatte Over-Statholderen det Spørgsmaal til Votering, om ikke General-Fiskalens Brev skulde læses offenlig. Voteringen faldt saaledes.

Overstatholderen: at Brevet skulde læses, paa det man kunde vide, at der endnu fandtes flere Dokumenter om Kaj Lykkes Forseelse.

Feltherren: At Brevet skulde læses.

Jørgen Bjelke: At det skulde læses.

Jørgen Seefeldt: At det gjordes ej fornødent at læse det.

Henrik Rantzau: ligeledes.

Axel Urup: Det var bedst, at det blev læst.

Ove Skade: Som Jørgen Seefeldt.

Theodor Lente: At det skulde læses.

Hans Nansen: At det ej skulde læses, eftersom det ikkun er et Sendebrev.

Christoffer Gabel: At det skulde læses.

Dr. Ernst: At det skulde læses.

Henrik Matthesius: At det skulde læses.

Peter Lasson: At det skulde læses.

Willem Lange: At det skulde læses.

Jens Lassen: At det skulde læses.

Mag. Rasmus Winding: At det ej skulde læses.

Konklusionen af Voteringen blev, at Brevet skulde læses.

Rentemester Gabel refererede dernæst, hvorledes et skammeligt Brev skrevet af Kaj Lykke var blevet hidbragt af General-Fiskalen og [General-Adjutant] Skov, hvilket Hs. Majestæt i Begyndelsen ikke fik at see, men Hs. højgrevelige Excellents og han selv negotierede med Kaj Lykke om en Summa. Penge, saafremt Hs. Kongl. Majestæt vilde være fornøjet med hans Obligation[1].

[1] I Referatet læses følgende Ord, som ere overstregede: »paa hvilken Obligation han den første Termin efter Anmodning skulde betale, men« imidlertid o. s. v.

Imidlertid var Kaj Lykke bortrømt. Brevet var da blevet overleveret til Kongen.

Over-Statholderen omtalte ligeledes Forhandlingen med Kaj Lykke, hvorledes denne ikke efterkom sin Haand i Pengenes Erlæggelse, hvorledes han selv havde tilbudt at ville forstrække Kaj Lykke med saa mange Penge som fornødent gjordes, hvilket Kaj Lykke, som i Gjerningen sees, ikke har villet agte, men er bortrømt, hvorved han selv har været Aarsag til, at hans Sag er bleven indstævnet for Højeste-Ret.

Derpaa gik Grev Rantzau og Gabel ind til Kongen for at gjøre Relation. Da de kom igjen, berettede de, at Hs. Majestæt mente, at efter de Flestes Vota skulde det Brev, som Fiskalen havde overgivet til Hs. højgrevelige Excellents, læses offenlig for Auditores, førend Dommen blev afsagt. Ligeledes blev befalet, at Jørgen Seefeldt skulde forfatte Dommen. — Denne erfarne Lovkyndige var da 67 Aar gammel, han havde været Landsdommer i over 31 Aar. I Embeds Medfør skulde Kantsleren Peder Reedtz som Rettens Formand have forfattet Dommen, men han var paa denne Tid i Norge, den fungerende Formand Rantzau var næppe fortrolig med det danske Lovsprog.

I Rette blev lagt følgende Befaling fra Kongen, der er skreven egenhændig (ogsaa Udskriften) af Erik Kragh, Oversekretær i Kancelliet, Haandskriften vidner tydelig om, at Brevet er skrevet i største Hast[1]:

Friderick den Tridie med Guds Naade Danmarckes, Norges Wendes och Gotthes Konning etc.

Wor Synderlige Gunst Tilforne. Woris Naad. Villie och Befalling er, at I samptlige woris Raad och Assesso-

[1] Den originale Befaling, et Ark i Folio, forseglet med Kongens store Segl, findes i Nr. 1102. Brevet er indført i Kancelli-Protokollen Sjællandske Tegnelser, Nr. XXXVI, Fol. 187.

ribus, som i dag den høieste Ret bekleder, paa vore vegne forstendiger, voris Naad. villie at vere at ingen andre documenter vdi den dom, som idag imod Kaye Lycke skall affsiges, indføris viidere end huad sententz derpaa for Retten vorder afsagt. Dermed skeer vor willie. Befalendes Eder Gud, Skreffuet paa vort Slot Kiøbenhaffn den 2 Septembris 1661.

Wnder vort Signethe
Friderich

E. Kragh.

Paa andet Blads Bagside læses denne Udskrift:

Oss Elschelig den Edle och Velbaarne
Hr. Christian Greffue till Randtzo, Herre til Bredenberg, Ridder, voris Geheime, saa och Riiges och Land Raad, Ober Stadtholder, Præsident vdi Collegio Status och Assessor vdi alle wore Consiliis, Gouverneur och Befallingsmand paa Steenberg vdi Dytmarsken.

(L. S.)

Derpaa fandt Voteringen Sted. De to Referater, som haves om den, meddeles begge her jævnsides, Protokolførerens først:

Grev Rantzau.

1. At Kaj Lykke skal dømmes fra hans Ære, fra hans adelige Vaaben, som offenlig bør brydes. 2. At hans Haand bør viventi afhugges, hvormed han har forbrudt sig mod Hs. kgl. Majestæt. 3. At hans Hoved bør afhugges og hans Haand sættes paa en Støtte med hans

dømte Kaj Lykke for sin egen Bekjendelse og skammelig løgnagtige Skrivelse, og var derfor rømmet og havde taget Sagen med sig, bør derfor at miste sit Liv og Ære, Vaaben brydes af Bøddelen, siden halshugges, Hovedet sættes paa en Stage, hans højre Haand afhugges for

Hoved. 4. Hans eget Gods forbrudt at være til Kongen.

sin Mened levendes og slaas under Hovedet paa Stagen, og alt hans Gods mobile et immobile til kongelig Fiscum at tildømmes.

Feltherre Schack.

At Kaj Lykke selv bekjender sig at have begaaet crimen læsæ Majestatis saa grov saa det gaar paa Liv, Ære og Gods, da bør hans adelige Vaaben at sønderbrydes offenlig og udslettes, hvor det findes, hans Haand viventi af Bøddelen at afhugges, hans Hoved i lige Maade at sættes paa en Stage, hans effigies, om han ej selv findes, at medhandles som med ham selv, og alt hans Gods til Kongen.

Efterdi han har skrevet et Skandskrift imod Kongen, da bør han at miste Liv og Ære, hans Hoved afhugges og i lige Maade hans højre Haand afhugges levende af Bøddelen, og begge sættes paa en Stage, hans effigies imidlertid exeqveres og Gods konfiskeres.

Jørgen Seefeldt.

At Kaj Lykke bør lide paa Ære og Liv, hvor han kan betrædes. Hvad Gods anlanger, bør hans Hustru ej nyde ham Ondt ad, hans Kreditorer bør og betales, førend Fisco kan Noget tilkjendes.

Efter egen Bekjendelse at have forbrudt Ære, Liv og Gods og Intet derimod siges, bør derfor at straffes paa Liv og Ære, hans Gods bør til Fiscum at dømmes, dog at Kreditorerne betales og Enken nyder Sit.

Hr. Henrik Rantzau.

At han bør lide paa Liv, Ære og Gods.

Efter hans egen Bekjendelse fra Ære, Liv og Gods som de forrige.

Otte Kragh.

At Kaj Lykke bør lide paa Liv, Ære og Gods, og efterdi han selv nedkaster for Kongens Fødder sit Gods, bør Kongen have det, dog uden Kreditorernes Præjudice. Hans Haand bør afhugges, hans Adelskab ej mere at bruges af ham.

Efter Brevet og egen Bekjendelse bør som en Logner og Æreskjænder at lide paa Ære og Liv, og Godset til Fiscum Regium, dog hans Kreditorer og Hustru ej til Præjudice, hans Haand afhugges, hans Vaaben at brydes og ej mere at bruge.

Hr. Axel Urup.

At han bør straffes paa Liv, Ære og Gods, hans Haand at afhugges, hans Billede, om han ej selv findes, til et »eftersiun« at handles med som med ham selv, hvis han betrædes.

Efter hans Bekjendelse at have forbrudt Ære, Liv og Gods, hans Haand og Hoved afhugges, Godset som Otte Kragh.

Henning Povisk.

At Kaj Lykke bør lide efter sin egen Bekjendelse paa Liv, Ære og Gods.

At Kaj Lykke burde at dømmes for Forseelsen fra Ære, Liv og Gods efter Bekjendelse.

Jørgen Bjelke.

At reus bør lide paa Liv, Ære og Gods, saavidt han ej til Andre er bortskyldig.

Efter Bekjendelse fra Ære, Liv og Gods, saavidt han ej er bortskyldig.

Ove Skade.

At reus bør lide paa Liv, Ære og Gods. Item hans Haand at afhugges.

At han bør for sin egen grove Skrivelse og egen Bekjendelse at miste Ære, Liv

Hans Billede, hvis han ej selv kan betrædes, at handles med som med ham selv. Hans Hustrus Klagemaal saaledes at anses af Hs. Kongl. Majestæt., at hun ej geraader i Elendighed. Gods, hvad over Gjælden bliver, at komme [til] Fisco.

og Gods, Haands Afhuggelse, Vaaben og adelig Ære at priveres, ved et Billede exeqveres, Enken at nyde sit og Kreditorerne.

Theodor Lente.

Først fra Schild, Liv og Ære. 2. At hans højre Haand afhugges, hvormed han haver svoret Hs. kgl. Majestæt quadruplici Juramento [1]. 3. Hans Hoved at sættes paa en Stage. 4. Naar Creditores bliver betalt, det Øvrige at tilkomme Fisco. naar hans Hustru, som er uskyldig, derhos tages i Konsideration. Paa hvad Maner med hans Schild skal forholdes, sætter han til Hs. Kongl. Majestæts Betænkende, enten at det offenlig brydes eller at det skeer ved et kongeligt Edicto.

Ob commissum crimen læsæ Majestatis fra Skilt, Hjelm og Ære, hans Haand afhugges af Boddelen, Hovedet paa en Stage, bona konfiskeres, dog Kreditorer og Hustru uden Præjudice, hans Vaaben, hvor det findes, enten udslages og udæskes eller ved Diploma regium at annulleres.

---

[1] De fire Eds-Aflæggelser maa være i omvendt Orden: den under Souverænetets-Akten 1661, den aflagt, da han fik Aalborghus Len 1657, den han aflagde, efter at være bleven udnævnt til Oberst til Hest 1657, den han aflagde, da han indtraadte i Hoftjenesten (under Christian den Fjerde).

Hans Nansen.

At han bør lide paa Ære, adelig Vaaben at udslettes, hans Haand at afhugges og Hovedet paa en Stage, hans Gods, naar Creditores bliver betalt, at komme til Kongen undtagen hans Hustrus eget Gods.

Efter Bekjendelse at lide paa adelig Ære, Vaabens Brydelse, Liv, og Haands Afhuggelse, og Hoved paa en Stage, Gods, saavidt hans er, konfiskeres, hans Hustrus foruden, og hvis Gjæld der findes der af betales først.

Christoffer Gabel.

At han efter Fiskalens Begjæring paa hans Ære og adelige Vaabens Udslettelse bør lide, hans Haand at afhugges og hans Hoved paa en Stage, og siden at miste hans Gods, hans Hustru og Creditoribus uden Præjudice.

Efter Bekjendelse at miste adelig Ære, Navn og Vaabens Brydelse, Liv, hans Haand afhugges, Hovedet paa en Stage, Godset konfiskeres, dog som de forrige.

Henrik Matthesius.

At Kaj Lykke har forbrudt sin Ære og Liv med Afhuggelse [af] hans Haand og Hoved.

Efter egen Bekjendelse og grove Forseelse med løgnagtig Brev bør at miste Liv, Ære, Haand og Gods, deducto tamen ære alieno.

Dr. Henrik Ernst.

At han haver forbrudt Ære, Liv og Gods, excepto ære alieno.

Efter sin Bekjendelse og skammelig Brev bør som en Løgner og uærlig Mand og Æreskjænder at miste Ære, Liv og Gdos, deducto ære alieno.

Peter Lasson.

Begjærer, at det maatte sættes udi Sententien. (at Forseelsen er saa stor, at den ej bor læses for Retten[1]) eller at Kaj Lykke haver forbrudt Ære, Liv og Gods, eftersom af de øvrige er voteret.

Efter Brevet og egen Bekjendelse bør Kaj Lykke at miste Liv, Ære og Gods, efter Fiskalens Indlægs videre Indhold, deductoære alieno.

Willem Lange.

At han haver forbrudt sit Liv secundum sacram scripturam exemplo Simei[2], derhos at have forbrudt sin Ære, og Gods, excepto ære alieno, at tilkomme Fisco.

Formedelst det sekret Brev og egen Bekjendelse bør at straffes paa Ære. Liv og Gods efter Fiskalens Indlæg, deducto etc.

M. Rasmus Winding.

At Kaj Lykke bør straffes efter Fiskalens Irettesættelse paa Liv, Ære og Gods.

Eandem tulit sententiam quam priores.

Jens Lassen.

At Kaj Lykke bør lide paa Liv, Ære og Gods, excepto ære alieno.

Fra Ære, Liv og Gods, deducto tamen bonis uxoris et ære alieno.

I Protokollen læses strax efterat Rantzaus og Gabels Oplysninger ere blevne meddelte, førend det omtales, at General-Fiskalens Brev til Rantzau blev publice oplæst, og

---

[1] Ordene: at »Forseelsen ... for Retten« ere understregede.

[2] Simei brød det Løfte, han havde givet Salomo, uagtet han var bleven truet med Døden, dersom han gjorde det. Salomo lod ham dræbe. 1. Kongernes Bog, 2, 36—46. 2. Samuels Bog, 19, 22—23.

foran de enkelte Voteringer: »Blev siden proponeret af Hr. Ober-Statholder, om ikke hans Straf skulde in effigie præsenteres, og af Bøddelen publice monstreres. Herom blev voteret, og af alle næsten udi Retten affirmeret.«

I Referatet fortælles, umiddelbart efterat Voteringerne ere anførte: »Alle Assessores, excepto Jørgen Seefeldt, dømte, at hans Effigies burde handles med som med ham selv, om han betrædes, efterdi ingen Straf noksom kunde optænkes paa saadan grov delicto.«

Efter at nogle Timer vare tilbragte med at deliberere, votere og konkludere om Kaj Lykkes Misgjernings Beskaffenhed, Dom og Straf, og da Alting var sluttet, fik Tilhørerne igjen Tilladelse til at komme ind. Nu blev General-Fiskalens forseglede Indlæg eller Brev til Hr. Over-Statholderen offenlig oplæst af Justits-Sekretæren. Dette Brev lyder saaledes[1]:

(Stempel.) Forsetter, Indlegger oc Fuldmagter.
8 Sk.
N. Christophersen.

Efftersom, maa shee, Hans Kongl. M^tis^ høybetrode Ministri och Raad, som den høyeste Ret udj dag betiene, kunde giøre sig betenchende, effter oplæste steffning, Kæje Lyches bekiendelse, och mit udi Rette lagde forset, at dømme hannem fra hans ære, liff och gods, med mindre udj Retten bliffuer seet och læst, det groffue och uforshammed Breff, huor aff nerverende accusation er reist och foraarsaged: Da haffuer jeg af allerunderdanigst veneration och respect till Hans kongl. M^t^ min allernaadigste Konge och Herre sampt gandshe høye kongl. Huus, undseet mig samme breff at producere offentlig, serdelis

[1] Det originale Brev, et Ark i Folio, findes i Nr. 1102 Det er aftrykt hos Rothe. S. 306—7.

effterdi Kæje Lyche selff, udj sin ydmygeste och nochsom betenchte schriffuelse til hans høygrefl. Excellentz Hr. Ober Statholder och Hr. Rentemester Gabel haffuer begieret at hans groffue forseelse iche motte examineris, meget mindre udj Retten formaliter indlegges och fremvises. Men effterdi, maa shee, aff nogen faa udi høyeste Ret kunde giøres betenchende, at affsige endelig dom, med mindre samme vforschammed breff fremvist vorder, da stilles det hermed forsegled, vdj hans høygrefl. Excellentzis Hr. Oberstatholders haand, med begiering at, hans høygrefl. Excellentz med de andre Hans Kong. M^tis^ hoybetroede Ministris och Raad privatim der om ville conferere, och effter detz beshaffenhed och min vdi Rette settelse befordre sagen till saadan endelig dom, som denne vederstyggelig Gierning kand erachtes gemessz at verre. dat. Hafn. d. 2 Sept. Ao. 1661.

Hans Kongl. M^tis^ til Dannemarch
och Norge bestalter General
Fiscal
Søren Hansen
Cornerop

Udskrift: Hans Hoy Greffl. Excellentz
Hr. Ober Statholder
vnderdanig udi
Egen haand.

Strax derefter stod Jørgen Seefeldt op og afsagde den endelige Sentents og Dom som folger[1]:

[1] Denne Sentents og Dom, 4 Bl. i Folio, bevares i Nr. 139, egenhændig underskreven af Højeste-Rets-Assessorerne, med Undtagelse af Jens Lassen; sammesteds bevares den egentlige Dom (uden Præmisser) underskreven af samtlige Højeste-Rets-Assessorer, ogsaa Jens Lassen, men ikke paraferet af Povel Nielsen. Ingen af disse Domme er skreven paa stemplet Papir. I Nr.

Efftersom Keje Lycke war citæret med Kongl: Majtts Steffning att mode i Kiobenhaffn, Mandagen den 2. Sept. Ao. 1661, for den Højeste Rett, och beskyldet for crimine læsæ Majestatis att haffue beganget, och derfor tiltaltisz paa ære liff och godsz, huilcken citation Fiskalen 1. lagde i rette, bleff lest och war paaschreffuen aff frue Olegaard Gyldenstierne, att være 3 gange for hende forkyndet, i Kejesz gaard her i Kiøbenhaffn, och 2. i rettelagde Keje Lyckisz schrifftlig bekiendelsze, med egen haand schreffuet och vnderschreffuet och med hans Signet bekrefftet. liudendisz i meeningen. att hand haffde i druckenschab sig hoyligen forseet. saa hand haffuer dermed forkast Liff och ære, begierer Naade etc. 3. Fiscalens schrifftlig Indleg, indholdendisz i meeningen, 1. Keje att lide paa Ære Liff och Godsz effter egen bekiendelsze, 2. Er vndwigt herfra, och haffuer taget Sagen paa sig, och dermed end ydermere haffuer confirmeret sin bekiendelsze, och derfor formeener at hand bør Exemplariter att straffisz:

1. Ved Adelig Vaabensz Affleggelse och Sønderbrydelse etc.

2. Haandensz Affhuggelsze.

3. Hansz Hoffued paa en Stage med haanden. och

4. Hansz Godsz sampt alle hansz mobilier att confisqveris.

Derimod att svare, motte ej Keje Lycke eller andre paa hansz wegne, end frue Olegaardsz Indleg. som indlagt och lest bleff, liudendisz fornemligen i den meening. 1. Att hun er vskyldig i dette. 2. formeener Sagen den 28. Julij att schall were accorderet. begierer att dett derwed motte forbliffue. 3. Och vndschylte Kejesz bortreise

1102 findes en af Oversekretær Erik Kragh vidimeret Afskrift af den egentlige Dom. Denne er aftrykt hos Rothe, S. 308—9, og i Minerva, Juli—Septemb. 1804, S. 133.

for att were om penge till att kunde efterkomme samme accort, efftersom hand ej war tilsagt at bliffue tilstede, och lod derhosz indlegge Copiam (som hun det kallede), aff samme accort eller contract, som ej var nogen accort eller contract, mensz befantisz alleene att were concept aff it tilbud, som Keje giorde och haffde med egen Haand schreffuet, hvorledisz hand begierte att wille affsone dette och komme till Naade igien och reddisz etc. Da effter tiltale. gienswar, och denne Sagsz befundene rette beschaffenhed bleff herpaa saaledisz for rette affsagt.

Att effterdi med Keje Lyckisz egen Haand og Signet nu her beuisesz, att hand bekiender sig att haffue begangett crimen læsæ Majestatis och dermed forbrutt baade Ære, Liff och all Formue, begierendes Naade. De Documenter ochsaa som i denne Sag for Osz saawell offentlig som siden inden luchte dørre i retten ere indlagt, som ere med Keje Lyckisz egen Haand schreffne, vnderschreffne och beseglede, noch som hans groffue Miszgierning tilkiende giffuer, hand ochsaa wed sin vndwigelse saadant ydermeere bekreffter. och Ingen nu her effter Indsteffning i Rette moder, widere end Frue Olegaard Gyldenstiernesz schrifftlig Indleg. huorudi hun hendisz vskyldighed contesterer och begierer Naade for hendesz Hoszbonde, beraabendisz sig paa en contract, som derom med hannem schulle were oprettet. huilket ikke befindis at were nogen contract.

Da wide Ingen af Osz Keje Lycke med rette att kunde befri. att hand jo sig saaledisz haffuer forseett. och Crimen læsæ Majestatis saaledisz beganget, att hand bør derfor effter Fiscalens Indleg att degraderis fra all adelig Ære och Dignitet. och hansz Waaben att brydesz aff Bøddelen och kastisz ud aff winduet (alle Andre som samme Vaaben forer. uden all præjudice, efftertale och Schade) och derforuden Keje Lycke att straffisz paa Lif-

fuitt naar hand betredisz kand, hansz højre Haand (med den hand haffuer schreffued dette forneffnde, och attschillige gange soerett hansz Kongl: Maitt. och det gandsche Kongl. Arffue Huusz) hannem først leffuendisz fra slagisz, och siden Hoffuedet med Haanden paa en Stage at settisz, andre till en Affskye, och alt hans eget godsz och formue att were forfalden till dett Kongel. Fiscum, dog hans Hustruesz egen Hoffued lod, och hansz rett witterlige gield, giortt for den 28. Julij 1661 (effter som hand paa den dag schrifftlig bekiendte och wedgick sig crimen læsæ Majestatis att haffue beganget), først af fellisz boe att betalisz. Och imidler tid hand ej i Person betredisz kand, da Executionen en Effigie offentlig att skee och forrettisz.

Conclusum for den Høyeste Rett d. 2 Sept Ao. 1661.

Chrisztian Rantzoe Hansz Schack

Jørgen Seefeldt Henrik Rantzau Otthe Kragh

Christopherssen

Axel Urop. Henning Powish Jørgen Bielcke

Offe Schade Theodorus Lente

Hans Nansen C. Gabell

Heinrich Mathesius Henricus Ernstius.

Petrus Lasson Willem Lange

Erasmus Paulson Vinding [Jens Lassen]

Poffuell Nilsz.

Den 4. September Kl. et Kvarter til Et sad Hojeste-Ret igjen, paa det grønne Gemak, der skulde gjøres Exekution paa Kaj Lykkes Ære, en talrig Forsamling af Adelsmænd og Borgerlige var tilstede.

General-Fiskalen traadte frem for Retten og begjærede Exekutionen med disse Ord:

Høj- og velbaarne, høj- og velædle, højbetroede og højvise kongelige Ministri og Raad.

Dersom nærværende Dag og Time saavel efter Guds retfærdige Præscients og Skikning som den Højeste-Ret er tilbørlig, og lovmæssig Dom og Anordning er dertil berammet, at Kaj Lykke for sin afskylige og uforskammede Misgjerning, som ham er overbevist, og han er dømt for forleden 2. September, skal degraderes fra al Ære, adelig Stand og Dignitet, da begjærer jeg paa Hs. Kongl. Majestæts, min allernaadigste Herres og Konges Vegne, at den Højeste-Ret befaler, at den besluttede og berammede Exekution paa Kaj Lykkes Ære gjøres verkstellig og fortsættes.

Tilhørerne bleve nu udviste for en kort Tid, da de atter vare komne ind, blev Herolden opraabt. Han kom ind for Retten i »Rigens Vaabenrok« med et forgyldt Scepter i den ene Haand og i den anden Kaj Lykkes Vaaben paa en firkantet »Tavle« af Træ »med smukt fordelte Farver« afmalet. Efter ham kom Skarpretteren ind og forblev staaende i Gemakket. Herolden holdt følgende Tale [1].

Eftersom Dommen er afsagt for den Højeste-Ret, at Kaj Lykke skal degraderes fra hans adelige Ære og Dignitet, saa skal Kaj Lykke hermed for sin afskylige Misgjerning ved dette offenlig fra hans Ære og adelig Stand og Stands Eminents, Prærogativer, Privilegier, Benaadinger, Charge og al Respekt være degraderet. Til Bøddelen sagde han: Til Kaj Lykkes Navns yderste Udslettelse annam dette

---

[1] Denne Tale er meddelt efter Haandskriftet Nr. 2058 i 4⁰ i Ny kongelige Samling. Den er i en lidt forskjellig Form vedlagt Gustav Duvalls Indberetning fra Helsingør af 19. September 1661, trykt hos P. W. Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, I, S. 260. I denne samme Form findes Talen ogsaa i J. Bircherods Dagbog for 1661 samt i Haandskrifterne Ny kgl. Saml., 4⁰ Nr. 2057, og Uldallske Samling, Folio, Nr. 93. Rothe har givet Begyndelsen af Talen som Referat. Slutningen fra Ordet »Annam« har han givet med Anførselstegn næsten saaledes som Talen er aftrykt ovenfor.

hans adelige Vaaben, kast det imod Jorden og træd derpaa, bryd det udi Stykker og kast det udaf Vinduet, og nedstyrt til Jorden, til evig Vanære, Kaj Lykkes adelige og menneskelige Ære for Alles Syn, dog alle andre[1] som samme Vaaben kunde føre, uden Præjudice, Eftertale og Skade.

Da Talen var endt, leverede Herolden Kaj Lykkes Vaaben til Skarpretteren, der behandlede det som Herolden havde paabudt, Stykkerne kastede han ud af Vinduet imod Pladsen, som ligger henimod Børsen, og spyttede ud af Vinduet efter dem.

Den 5. September ved Middagstid skete Exekutionen paa Kaj Lykkes Billede paa følgende Maade[2].

Der var gjort et Billede af Vox og Træ af Kaj Lykke, hvilket var sat ind i det blaa Taarn. Billedet beskrives saaledes: Størrelse som Kaj Lykkes, blegt Ansigt, sortebrun Paryk[3]; Dragten var: fin Kammerdugs Skjorte, sorte nye Raskes Klæder, saadanne som han plejede at gaa i, nemlig en vid Kjortel à la mode, vide Buxer med Silkebaand rundt om, Kanoner (ɔ: med Kniplinger besatte Knæ-Manchetter), Skjorten uddragen for Hænderne, store Haandklapper (ɔ: Opslag for Hænderne af fint Lærred) et Kammerdugs Klæde bunden om Halsen med Faveurs (ɔ: smalle Silkebaand), nye hvide Sko, kridhvide Handsker.

Da Tiden til Exekutionen var kommen, mødte Skarp-

[1] Efter dette Ord læses i Nr. 2057, Uldall Nr. 93, hos Bircherod og Duvall denne Tilføjelse i Parenthes: »Uden hans Børn.« I Højeste-Rets-Dommen findes disse Ord ikke.

[2] C. P. Rothe, Danske Mænds og Qvinders berømmelige Eftermæle, II, S. 311—13. Sml. Ove Juels Dagbog i Histor. Tidsskr., III. R., 3. Bd., S. 594, Gustav Duvalls Indberetninger hos P. W. Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, I., S. 258—59, og de i de foregaaende Anmærkninger anførte Haandskrifter.

[3] Det anføres, at Parykken havde kostet 4 Rdl.

retteren med sine Knægte, hentede Billedet fra Blaa-Taarn og lagde det paa en Sluffe trukken af en hvid Hest, paa hvilken Rakkerknægten red. Billedet sad paa Knæ, paa Brystet var hæftet et helt Ark Papir med Paaskriften: »Kaj Lykke dømt for den Højeste-Ret at straffes paa sit Liv saaledes propter Crimen læsæ Majestatis.« Saaledes blev det slæbt og fulgt af Skarpretteren og hans Knægte til Retterstedet med et Læs Sand midt paa Slotspladsen, det var omgivet af 400 Musketerer og Pikenerer og 200 Ryttere [1]. Da Billedet var kommet indenfor Kredsen, blev Ansigtet vendt imod det Sted paa Slottet, hvor Kongen, Dronningen, de kongelige Børn, to unge Prindser af Weimar, Kongens Raad og højeste Ministre stod og saae til. Rakkerknægten tog Billedet af Sluffen, satte det i Sandet paa Knæerne, løste Halstørklædet af Halsen og bandt det for Øjnene, det lange Haar blev stukket op under Klædet. Saa blev Billedet, med Ansigtet vendt mod Folket, sat foran en Blok, en Alen høj, den højre Haand blev lagt paa Blokken, afhugget af Bøddelen og kastet paa Jorden. Derpaa tog Rakkerknægten fat i Hovedhaaret, medens Skarpretteren afhuggede Hovedet i tvende Hug og lagde det mellem Benene paa Billedet. Derefter tog Knægtene dette og lagde det paa Ryggen fastbundet med et Reb til Sluffen, Hovedet med den afhugne Haand mellem Benene, som vendte mod Hesten. De slæbte saa fort med Billedet over Holmens Bro, langs Stranden, gjennem Højbrostrædet, Amager Torv, Vimmelskaftet, Klædeboderne til Gammel Torv, hvor Hovedet blev sat paa en Stage vendt imod Raadhuset og den afhuggede Haand fæstet nedenunder. Otte Musketerer med brændende Lunter holdt Vagt. Stagen blev staaende i tre Dage, derefter tog

---

[1] Efter Diarium Europæum bestod Vagten af det kongelige Livregiment tilfods og Livvagten tilhest.

Skarpretteren Hovedet ned. Legemet laa nogle Dage i Skarpretterens Hus og blev vist frem for Penge, siden blev det begravet under Galgen.

III.

Kaj Lykkes Proces er bleven skildret i det Foregaaende saa udførlig som det er muligt efter de Aktstykker, der kjendes, og efter Fremstillinger, som bære Præg af Paalidelighed. Det er ikke sandsynligt, at der mangler Meget i. at Rækken af Aktstykker er fuldstændig, hvad der mulig kan fattes, kommer næppe nogensinde for Dagen.

Der er forskjellige Spørgsmaal, som denne Proces fremkalder og som fortjene at omtales.

Anklagen mod Kaj Lykke lød paa Majestætsforbrydelse. crimen læsæ Majestatis. I Aaret 1665 skrev Gunde Rosenkrantz[1], at dette crimen var et, »som udi Danmark hidindtil haver været et uhørt. fast mindre iblandt Adelsfolk beganget.«

Denne Bemærkning er paa en vis Maade ikke ganske usand, thi der vil ikke let fra de nærmeste Tider før 1665 — og 1661 — findes Vidnesbyrd om, at denne Benævnelse har været almindelig brugt i Danmark, f. E. i Domme, der kjendes vel næppe en eneste Proces i Danmark i det nærmeste Aarhundrede før 1660, som er rejst for Majestætsforbrydelse. Men paa den anden Side er

[1] G. Rosenkrantz, Brev til Peder Reedtz 1665, ny kgl. Saml., 4°, Nr. 2093 b, S. 51. — Forfatteren erindrer om, at det Spørgsmaal, som i det Følgende er fremdraget om crimen læsæ Majestatis og Avindskjold, ikke findes behandlet af danske Retshistorikere i de nyere Tider.

Bemærkningen ikke rigtig, thi Benævnelsen var ikke ukjendt i Danmark, den forekommer især i den danske Lovgivning fra Middelalderen.

Der haves en Forordning fra Christoffer den Førstes (?) Tid fra 1252—55 (?)[1] »de crimine læsæ Majestatis,« i hvilken der tales om »proditio regni vel mors regis vel machinatio mortis ejus cum effectu vel attentione,« og en Forordning fra Erik Glippings Tid, fra 1276[2]. »de crimine læsæ Majestatis,« i hvilken der tales om den Forbryder, der er anklaget, »qvod ponat insidias vel machinatus fuerit in mortem domini sui,« men ogsaa om den Forbryder, der lægger Hindringer for »bonum, commodum vel utilitas sive honor domini sui.« I Abels Forordning fra 1251 siges i § 10[3]: »Item si qvis convincitur de crimine læsæ Majestatis, amittat capitalem porcionem tam in mobilibus qvam immobilibus et decolletur.« I den danske Oversættelse af denne Forordning § 9 lyder Artiklen i en noget moderniseret Form saaledes[4]: »Hvo som bliver overbevist om, at han krænker Høvdingen til hans Skade eller paa hans Ære, han skal miste sin Hals, og Kongen skal have hans Hovedlod baade Jord og Boskab.« I Constitutio Erici af 1282 hedder det i § 13[5]: »Item non debet aliqvis terram suam amittere, nisi pro crimine læsæ Majestatis convictus fuerit cum juramento de worthæl,« hvormed kan sammenlignes den ligelydende § 25 i Kong Olavs Haandfæstning af 1376[6]; i den danske Oversættelse af denne Haandfæstning, som blev udgiven som Tillæg til den sjællandske Lov, trykt af Godfred af Ghemen 1505,

---

[1] Aarsberetninger fra Geheime-Archivet, V., S. 15.
[2] Sammesteds.
[3] Sammesteds, S. 10.
[4] Sammesteds, S. 12.
[5] Sammesteds, II., S. 6.
[6] Sammesteds, S. 23.

ere Ordene crimen læsæ Majestatis oversatte ved »Konnings højeste Magts Skjændsel.« Benævnelsen forsvinder, men en anden træder istedenfor den, det nye Ord »Avindskjold« staar paa samme Sted i lignende Sammenhæng som det gamle »crimen læsæ Majestatis.« I Christiern den Andens Haandfæstning af 1513 hedder det i § 45[1]: »Item ingen Riddermandsmand i Danmark skal forbryde sit Jordegods og Ejendom mod os eller Kronen, uden han forer Avindskjold imod Riget.« I Frederik den Forstes Haandfæstning af 1523 § 52 siges[2]: »Item ingen Riddermændsmænd i Danmark skal forbryde sit Jordegods og Ejendom mod os eller Kronen, uden han for Avindskjold imod Riget eller for mærkelige og skellige Sager bliver tildømt af menige i Danmarks Riges Raad og have det forbrudt.« I Christian den Tredies Haandfæstning af 1536 siges i § 16[3]: »Item ingen Riddermandsmand skal forbryde sit Jordegods uden han forer Avindskjold imod Kongen og Riget, som Loven udviser.« Denne samme Paragraf forekommer i Frederik den Andens Haandfæstning af 1559, Christian den Fjerdes af 1596 og Frederik den Tredies af 1648[4]. Det er ikke sagt i Christian den Tredies Haandfæstning, hvilken »Lov« der henvises til, men der kan ingen Tvivl være om, at det er den saakaldte Eriks sjællandske Lov. Dette kan vist uden Vanskelighed sluttes af følgende Omstændighed. I den Dom, som blev fældet paa Forsamlingen i Nyborg i Juli 1413, og ved hvilken Hertugdømmet Slesvig blev fradømt Hertug Gerhard den Sjettes Sønner, træffes midt i den latinske Text de strax nedenfor anførte Ord af Eriks sjællandske Lov paa Dansk som Støttepunkt for Dommen, idet de unge Hertuger

[1] Sammesteds S. 62.
[2] Sammesteds S. 77.
[3] Sammesteds S. 85.
[4] Sammesteds S. 98, 105, 114.

havdeført Avindskjold imod Riget, Bestemmelsen i en Provindsiallov (lex municipalis) er altsaa paaberaabt i et statsretlig, officielt Aktstykke[1].

Ved »Avindskjold« forstodes først og fremmest en Forbrydelse som Oprør med Vaabenmagt imod Konge og Land. En Definition fra gammel Tid af Ordet haves i Eriks sjællandske Lov, hvor det hedder[2]: »Det skal man og vide, at man med ingen Ting kan forgjøre (ɔ: forbryde) sin egen Jord, uden han med udenrigs Hær drager mod sit eget Rige og hærjer paa det, da haver han forgjort hver Penning, som han har i Riget, baade Jord og andre Koster, til Kongen, thi det kalder man Avindskjold ført mod Riget.« Christen Ostersen Vejle forklarer Ordet saaledes[3]: »om nogen af Landets Indfødte forsamler et Antal Folk til Oprør inden eller uden Lands og derved fejder imod Kongen og sit Fædreland.« Molbech forklarer Ordet ved[4]: »Forræderi, Oprejsning, Opstand mod sin Fyrste og sit Fædreland.«

Udtrykket maa være meget gammelt, det kan føres tilbage til de ældste Lovbestemmelser for Danmark, thi Saxo nævner blandt de Love, som tillægges

---

[1] Arild Huitfeld, Den danske Historie 1370—1448, Kbh. 1603, S. 232. Antisl.-holst. Fragmenter, 14 H., Domme og Voldgiftskjendelser ang. Slesvig, 1413—24, Kbh. 1851, S. 22.

[2] Eriks sjæll. Lov, II. Bog, 27. Kap. — Sml. Karl IX's Sweriges Lands-Lag, Höghmåls Balker, cap. IX: »Nw än man ledhir å fosterland sitt vtländskan här, och bär afwogan Skiöld moth sinom rätta herra, och häriar sitt eghit fosterland: ... thå hafuer han och alle the medh honom woro, förgiort bådhe lijff och gotz vnder kronönna äwärdeliga ägho.«

[3] Chr. Ostersen Vejle, Glossarium Juridico-Danicum, Kbh. 1641, S. 24.

[4] Chr. Molbech, Glossarium, I., S. 54. I Vidensk. Selsk. Danske Ordbog, I., S. 212, forklares Ordet ved: »Fjendskab og Forræderi mod sin Fyrste og Fædreland, Landsforræderi.«

Kong Frode denne[1]: at den, som førte Avindskjold mod Fædrelandet, skulde miste Liv og Gods, Saxo oversætter Ordet paa Latin ved: »inimicum scutum.« Den samme Bestemmelse kommer frem i Knud den Stores Vitherlagsret, hvor der staar[2], at dersom det hændes, at Nogen bliver en lastværdig og skjændig Forræder og øver Judasværk med ondt Raad mod sin Herre, da have han forgjort sig selv og alt det, han ejer. Saxo bruger ved Omtalen af Vitherlagsretten i denne Sammenhæng Udtryk som[3]: »majestati insidias struere,« »quæstio læsæ majestatis.« Saxo fortæller om flere oprørske Begivenheder og berører Straffen for dem. Ved at omtale Oprøret, som Harald Kesias Søn Olav rejste imod Erik Lam, fremhæves[4] den ældgamle Lov, »qua reis patriæ bonorum poena decernitur,« oversat af Vedel saaledes[5]: den gamle vedtagne Lov, »at hvo som fører Avindskjold mod sit Fædrenerige, hans Gods lægges under Kronen.« Saxo siger[6], at Valdemar I. lod Buris fængsle »perinde ac majestatis reum,« og dette samme Udtryk bruger han[7] om Erik Lams uægte Søn Magnus, der gjorde Oprør imod Valdemar I. Abbed Vilhelm skriver i et Brev til Paven 1193[8], at Biskop Valdemar i Slesvig havde begaaet det »horribile factum qva Majestatis regiæ excellentia læditur.« Huitfeld fortæller ved Aaret 1206[9], at Biskop Valdemar i dette Aar blev given fri af sit Fængsel, men hans Gods faldt til Kronen, fordi han havde baaret Avindskjold imod Kongen.

---

[1] Saxo, Hist. Danica, Liber V., Müllers Udgave S. 228.
[2] Kolderup-Rosenvinge, Gamle danske Love, V. S. 3.
[3] Saxo, Hist. Danica, Liber X, S. 528, 529, Müller.
[4] Saxo, Hist. Danica, Liber XIV., S. 668—69, Müller.
[5] A. S. Vedel, Den danske Krønike, S. 304.
[6] Saxo, Hist. Danica, Liber XIV., S. 810, Müller.
[7] Saxo, Hist. Danica, Liber XIV., S. 907, Müller.
[8] Langebek, Scriptores rer. Danic., VI, S. 58.
[9] Huitfeld, Danmarks Krønike, 1182—(1286), Kbh. 1600, S. 83.

Gaar man længere frem i Tiden, da finder man, at i Aaret 1503 blev Freden meldt af Povel Laxmand[1] for »Avindskjold og Forræderi imod sin rette Herre og Konnirg.« 1525 dømte Rigsraadet[2], baade de gejstlige og de verdslige Raader, Niels Brahes Gods til at blive under Kronen til evig Tid, fordi han havde ført Avindskjold mod sit Fædrenerige, de verdslige Raader dømte ham tillige til med Hals, Liv og Ære at være forfalden til Kong Frederik den Første. I et aabent Brev til alle Indvaanerne paa Fyn skriver Kong Christian den Tredie 1535[3], idet han opfordrer dem til at give sig til ham, at han har forfaret, at de mere og mere give sig til Fjenderne »og føre Avindskjold« mod deres rette Herre og Fædrene-Rige. Samme Aar skriver Grev Christoffer til Kapitlet i Roskilde[4], at en Joachim Rønnows Skriver Severin Olsen havde et Vikarie ved Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn og Strøby Sogn i Stevns Herred, men han er nu »hos vore Fjender og hos dem, som føre Avindskjold mod os og deres Fædrene-Land,« Kapitlet skulde give hans Embede til Grevens Skriver Svend Pedersen. I Christian den Fjerdes store Reces af 1643 hedder det[5], at »Odelsgods i Norge kan forbrydes ikke allene ved Avindskjold, men ogsaa ved al Nidingsværk, Ubodemaals-Sager og Fredløs-Gjerninger.« Et Exempel paa Straf for en Forbrydelse, der maa falde under Begrebet Avindskjold, haves i Sjællands Landstings Responsum 1428, som blev læst paa Sjællandsfar Landsting 1517, ifølge hvilket den Bannerfører, som skildte sig ved Banneret og rømmede af Marken uden

[1] Kolderup-Rosenvinge, Gamle danske Domme, I., S, 31. »Melde Freden af« ɔ: erklære fredløs.

[2] Sammesteds, S. 42—43.

[3] Danske Magazin, III. R., 4 Bd., S. 185.

[4] Danske Magazin, III. Bd., S. 78.

[5] Christian den Fjerdes Reces, 1643, III. Bog, 33. Kap.

Hovedsmandens Minde, skulde have forbrudt Liv, Gods og Ære[1].

I det 17. Aarhundrede forklarer Filologen Povel Jensen Colding, Sognepræst paa Herlufsholm, 1626 »Avindskjold« ved: »perduellio, crimen læsæ Majestatis[2],« Pontanus siger: at »crimen læsæ Majestatis«[3] hedder »voce vernacula Avindskiold,« den lovkyndige Christen Ostersen Vejle siger 1641 i sit Glossarium[4]: »Adelen forbryder ikke deres Arvegods uden in casu criminis læsæ Majestatis, ɔ: Avindskjold«. til Saxos Ord »rei patriæ bonorum« føjer Stephanius 1645 den Bemærkning, at »nostrates dicunt, de som føre Avindskiold imod deres Fædreland.[5]« Det ene Udtryk krydser det andet, Avindskjold betyder Oprør, men ogsaa Forræderi, først og fremmest Landsforræderi, men Forræderi kan begaas paa mange Maader, forsaavidt ere begge Udtryk, Avindskjold og crimen læsæ Majestatis, lidet tydelige, intet af dem kan forstaas efter Bogstaven, begge kunne rumme saa overordenlig meget.

I Christian den Femtes danske Lov handler sjette Bogs fjerde Kapitel »Om Forgribelse imod Kongens Højhed, eller crimine Majestatis.« hvor Opfattelsen af Forbrydelsen, ved at denne er delt i forskjellige Grader, som tydelig ere betegnede, er kommen noget bort fra den tidligere Uklarhed. I første Artikel hedder det: »Hvo som laster Kongen og Dronningen til Beskæmmelse eller deres

---

[1] Vidisse trykt i Danske Magazin, V., S. 320.

[2] P. J. Colding, Dictionarium Herlovianum, 1626.

[3] Pontanus, Rerum Danicarum Historia, Amstelod. 1631, S. 548.

[4] Chr. Ostersen Vejle, Glossarium Juridico-Danicum, Kbh. 1641. S. 13. Den eneste ældre danske Forfatter, som har skrevet om Begrebet Majestæts-Forbrydelse, Joh. Frid. Bartholin, bemærker, at »crimen læsæ Majestatis« i de gamle danske Love kaldtes med et særligt Ord: »Avindskjold.« Diss. hist.- jurid. de crimine læsæ Majestatis, Hafniæ 1747, S. 5.

[5] Stephanius, Notæ uberiores in Saxonem Grammaticum, 1645, S. 234.

og deres Børns Liv eftertragter, haver forbrudt Ære, Liv og Gods, den højre Haand af hannem levende afhugges, Kroppen parteres og lægges paa Stejle og Hjul, og Hovedet med Haanden sættes paa en Stage. Undkommer Misdæderen, og ikke kan lide paa Legemet, da bør Straffen at skee paa hans Billede og Efterlignelse. Er Misdæderen af Adel eller højere Stand, da skal hans Vaaben af Bøddelen sønderbrydes og alle hans Livs-Arvinger miste deres Stand og Stamme.«

Denne Paragraf findes første Gang i Rasmus Windings andet Udkast til Danske Lov af 1669, femte Bogs fjerde Kapitel: om Forgribelse paa Kongens Højhed eller crimen læsæ Majestatis[1]. Men Oprindelsen til den kan føres ned til 1661. Den 21. Oktober dette Aar udfærdigedes et kongelig Reskript til den Kommission, hvilken det var overdraget at udarbejde en ny Lovbog, om at give Betænkende om, hvorledes Jus fiscale her i Riget skulde ansættes m. m. Kommissionens Betænkende er ikke bevaret in originali, men en Afskrift — uden Datum og Underskrifter — haves[2]. Udkastet har Kommissionen udarbejdet, »saavidt vi det nu kunde eragte og forstaa og hos andre Nationer brugeligt er.« Den første Paragraf handler om crimen læsæ Majestatis divinæ, de derpaa følgende om den verdslige Majestætsforbrydelse. I Artikel 5 hedder det: »[Imod] Kongens, Dronningens og begge deres Børns Liv straffes med Kroppens Partering, største Despekt og Hovedet paa en Stage, om Personen er tilstede, ellers in effigie og Billede, men skeer det skriftlig eller mundtlig, som nøjagtig bevises og vedgaas, da straffes

[1] Uldallske Samling, 4°, Nr. 272. S. 698 fl.

[2] Afskriften bevares i Nr. 1102. Dette Aktstykke er hidtil undgaaet Retshistorikernes Opmærksomhed, sml. Kofod Ancher i Juridisk Archiv, I., Kbh. 1803, S. 76—77

efter Sagens Beskaffenhed og den Beskyldtes Intention, nu paa Liv, nu paa Ære, nu paa Gods, nu paa Liv, Ære og Gods tilsammen.«

Naar Kommissionen omtaler, at den har benyttet, »hvad der hos andre Nationer brugeligt er[1],« da kan der maaske i dette Tilfælde især tænkes paa Bambergische Halsgerichts-Ordnung af 1507, hvis § 132 handler om »Straf derjenigen so die Römischen Keyserlichen oder Königlichen Majestat lästern.« Denne Paragraf lyder saaledes[2]: »Item so einer Römische Keyserliche oder Königliche Majestat unser allergnädigste Herrn lästert, Verbündtnis oder Einigung wieder dieselben Majestat dermassen machet, dasz er damit zu Latein genannt Crimen læsæ Majestatis gethan hat, soll nach Sage der Keyserlichen geschrieben Recht an seinen Ehren, Leben und Gut gestraffet werden.« Kommissionen kan ogsaa have benyttet de svenske[3] og engelske Love.

Men samme Aar som Processen mod Kaj Lykke blev ført, et Par Maaneder før Dommen faldt, er Udtrykket crimen læsæ Majestatis blevet brugt i et vigtigt Aktstykke, nemlig det kongelige Reskript om Adelens Privilegier af 24. Juni 1661. I § 15 af disse hedder det: »Ingen Adelsperson skal ved nogen Forseelse forbryde sit Jordegods, men saadant skal falde til hans næste Arvinger, undtagen Nogen befindes at have begaaet og kommitteret Crimen læsæ Majestatis[4], eller ogsaa at have sig saa grovelig for-

[1] I den bevarede Afskrift citeres Codex, Constitutio Carolina. Frederik den Andens og Christian den Fjerdes Reces; Citaterne ere meget faa.

[2] Sml. Constitutio Carolina, Art. 124, sml. Art 218.

[3] Karl IX.'s Sveriges Landslag 1608, Konungs-Balker, 9. Kapit., Högmals Balker c. IX. Gustav Adolfs Sveriges Stadslag, 1618. Konungs-Balker c. VIII. Efter Gustav-Adolfs Rättegångs Proces c. 20 skulde Hofretten dømme i alle crimina læsæ Majestatis.

[4] Sml. Privilegierne for den svenske Adel af 8. Juli 1569.

seet, at han af Kongen og hans Højeste-Ret efter Loven, som derom gives, dømmes, at have sit Gods forbrudt, udi saadant Tilfælde skal deres Gods og Formue den kongelige Fisco allene være hjemfalden[1].« Denne Paragraf kan føjes til de ovenfor anførte Paragrafer af Haandfæstningerne, den danner, saa at sige, en Fortsættelse af dem, Aanden er den samme, men Ordene ere noget ændrede og ere fyldigere.

Ingen af Højeste-Rets-Assessorerne har i sin Votering om Dommen over Kaj Lykke anført nogen Lov, hvorpaa han begrundede den. Nogle af dem have udtalt, at det skamløse Brev maatte fælde den Anklagede, saagodtsom alle have beraabt sig paa den Anklagedes egen Bekjendelse: naar han selv havde erklæret sig skyldig til Tab af Ære, Liv og Gods, havde Dommerne Intet at sige derimod. Straffen var den største der kjendtes, det var den, som Oprørere og Forrædere bleve idømte[2]. Nyere Retshistorikere anføre Kaj Lykkes Sag blandt de faa Exempler,

---

[1] Sml. Christian den V.s danske Lov 1—24—12.

[2] Almuen i de Herreder, som havde sluttet sig til Skipper Klement, blev benaadet for Liv, Ære og Gods, forsaavidt ikke Nogen senere gjorde sig skyldig i Oprør, Forsamling eller nogen anden Uhørsomhed. Kolderup-Rosenvinge, Gamle danske Domme, I., S. 258. — En Adelsmand, Peder Christiernsen, aflagde 1558 Ed paa at være uskyldig i en Sag, han forpligtede sig til, hvis han fandtes skyldig, da at have forbrudt Ære, Liv og Gods; han blev som Meneder dømt i Kongens Naade og Unaade, eftersom der ikke i Loven heller ikke i »vor Reces« fandtes nogen udtrykkelig Mening om slige Forpligtelser, som Peder Christiernsen havde forpligtet sig til, paa sit Liv, Ære og Gods. 1566 faldt Dom i en Arvesag, som angik denne Mand, der var bleven fængslet og indsat paa sin Hals; en af Dommerne fremhævede, at Peder Christiernsen ikke havde forbrudt sit Gods, »efterdi Ingen kan forbryde sit Gods uden han har ført Avindskjold mod Riget.« Kolderup-Rosenvinge, Gamle danske Domme, II., S. 208—9, III., S. 55.

der haves paa, »hvorledes man efter Souveræneteten idømte ulovbestemte haarde Straffe for crimen læsæ Majestatis[1].« Denne Opfattelse er næppe rigtig. Var Kaj Lykkes Forbrydelse erkjendt at være crimen læsæ Majestatis, saa indeholdt den danske Lovgivning en Retsnorm, der kan føres fra Oldtiden ned gjennem alle de følgende Aarhundreder, for hvilken Straffen maatte blive, især fra de nyere Tider, naar Forbryderen var en Adelsmand, og det enten man vil give Forbrydelsen det latinske Navn crimen læsæ Majestatis eller det danske Navn Avindskjold. Det er imidlertid vist, at der ikke kjendes noget Tilfælde, som er Kaj Lykkes ganske eller noget nær ligt fra en Tid, som ligger tæt op imod 1661, efter hvilket en Analogi kan drages, denne Sag maa selv indeholde Læren om, at en saadan Krænkelse af Kongens Ære, som Kaj Lykkes Brev indeholder, i Overensstemmelse med den ældre danske Lovgivnings (ogsaa Haandfæstningernes) Aand betragtedes som Forræderi mod Kongen.

Forholder dette sig rigtigt, da vil den Sætning ikke kunne godkjendes, som Paludan-Müller et Sted har udtalt[2], idet han, efterat have udviklet, hvorledes Romerretten blev fulgt i Processen mod Povel Laxmand 1503, tilføjer: »saaledes er det gaaet ved alle Majestætsprocesser her i Landet.« Thi Majestætsprocessen imod Kaj Lykke er ikke ført efter Romerretten, men efter dansk Ret.

Endnu skal blot nævnes et Par Vidnesbyrd om, at

[1] J. E. Larsen, Forelæsninger over den danske Retshistorie, Kbh. 1861, S. 279. — Det er langtfra i alle Domme fra gammel Tid det nævnes, efter hvilken Lov Dommen er fældet. I Dommen over Niels Brahe, 1525, udtales, at han har ført Avindskjold mod sit Fædrenerige, men der citeres ikke nogen Lov, efter hvilken Straffen blev fastsat, den gav sig af sig selv.

[2] C. Paludan-Müller, De første Konger af den Oldenborgske Slægt, Kbh. 1874, S. 228.

Udtrykket crimen læsæ Majestatis er brugt i Frederik den Tredies Regjeringstid før 1661. Magnus Durel skriver den 16. Februar 1650 fra Helsingør til Karl Gustav[1]: »Hannibal Sehested har slaaet Laasene fra Toldkisten og udtaget Penge deraf, hvilket Kongen har optaget meget ilde og ladet det anføre som et crimen læsæ Majestatis.« Det maa være Kongens egne Ord, Durel refererer. I Aaret 1653 havde Korfits Ulfeldts Tjener Kjeld Friis overtraadt Kongens Befaling, at Ingen maatte have, bruge eller befatte sig med saadanne Skrifter, som Korfits havde ladet udgaa, idet Friis var Overbringer af et nyt Skrift af ham til Herredagen, hvorfor der blev lagt Sag an imod ham. Christen Skeel skriver i denne Anledning i sin Dagbog den 1. August 1653[2]: »Da synes mig at hans Forseelse er meget grov og en crimen læsæ Majestatis, som er livløs Gjerning.« Gunde Rosenkrantz har ikke Ret i sin Paastand, at »dette crimen hidindtil haver været uhort i Danmark.«

Gjennemlæser man alle Akterne i Sagen, lægger man let Mærke til, at Brøden, som Kaj Lykke blev dømt for, kun omtales paa en omgaaende Maade. Men dette var ganske naturligt, det gik ikke an, at oplæse eller nævne de fornærmende Ord i Brevet til Sofie Abelsdatter for Retten, endnu mindre, at læse dem op offenlig for Publikum. Brevet gik rundt blandt Dommerne, som læste det hver for sig. Den Persons Navn eller Stilling, som var den rette Fornærmede, blev ikke omtalt en eneste

---

[1] P. W. Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, I., S. 34.

[2] Danske Magazin, III. R., 4. Bd., S. 240. Skeel vilde følge »den sidste og mildeste Straf [af de tre, som Forordningen melder om], det er dog skeet af Uforstand.«

Gang, Fornærmelsen eller Forbrydelsen mod Dronningen var en Fornærmelse eller Forbrydelse mod Kongen, Kongen blev for Retten den Krænkede[1].

Kongen greb direkte ind i Proceduren derved, at der under den blev fremlagt et kongeligt Reskript, som befalede, at ingen Dokumenter maatte indføres i Dommen[2]. Kongen kom ligeledes til at gribe ind i Proceduren derved, at Rantzau og Gabel under Forhandlingen forlod Salen og gik ind til Kongen for at forelægge ham Udfaldet af Voteringen om, hvorvidt General-Fiskalens Brev til Rantzau skulde læses offenlig, de modtog hans Befaling om hvad der skulde gjores, og overbragte Retten Kongens Vilje med Hensyn til hvem der skulde forfatte Dommen. Højeste-Rets-Medlemmerne Rantzau og Gabel, Kongens Kommissærer fra Forst af ved Forhandlingen med Kaj Lykke, tog Ordet under Proceduren i Retten, de deltog begge i Voteringen om Dommen.

Af Proceduren maa et Par Omstændigheder fremdeles nævnes. Grev Rantzau sagde, at Kongen havde vist Kaj Lykke den store Naade, at unde ham et af de største Len i Jylland, men Kaj Lykke havde dog ladet sig finde med uhørlige Kalumnier, hvilket kunde sees af et Brev, som Rantzau lod gaa om til enhver af Dommerne. Men dette var ikke sandt, Rantzau gjorde sig skyldig i en Anachronisme, thi Kaj Lykke fik Aalborghus Len 1657, Brevet var skrevet 1656. Denne urigtige Bemærkning af Rantzau kan imidlertid ikke have havt nogen Indflydelse paa Sagens

---

[1] Sml. hvad Hedegaard siger i sit Forsøg til en Tractat ang. den danske Criminel-Ret, Kbh. 1760, S. 146: »Dronningen, som ob vinculum matrimonii er et med Kongen og i samme Henseendo particeps Majestatis.«

[2] Er det for dristigt at antage, at det Brev fra Kongen til Retten, i hvilket Befalingen udtales, blev skrevet, medens Rantzau og Gabel vare hos Kongen? Brevet er aabenbart skrevet i største Hast og expederet af Oversekretær Erik Kragh, som formodenlig maa have været tilstede paa Slottet i Kongens Værelse.

Udfald. Hvis Kaj Lykke, efter hvad Rantzau udsagde for Retten, har brugt andre »uhørlige Kalumnier,« da ere de aldrig blevne nævnte, de kjendes ikke.

Dernæst kan mærkes, at Rantzau lod oplæse offenlig for Retten Kaj Lykkes ufuldendte Koncept til Obligationen paa de 100,000 Rdl., som Fru Øllegaard Gyldenstjerne havde indleveret, medens der er opbevaret en Obligation paa det samme Beløb skreven fuldstændig af Kaj Lykke selv, underskreven af ham og forsynet med hans Segl, men skreven paa ustemplet Papir og ikke undertegnet »til Vitterlighed,« hvilken Obligation ikke blev fremlagt i Retten og oplæst. Denne Obligation maa vist være bleven betragtet som annulleret derved, at Kaj Lykke ikke opfyldte den Forpligtelse, han havde paataget sig ved dens Udstedelse, den havde nu kun Interesse som Vidnesbyrd om Sagens historiske Udvikling, om den blev fremlagt eller ikke, var ligegyldigt med Hensyn til Høje-ste-Rets endelige Dom. Saavel Gabel som Rantzau gjorde mundtlig Retten bekjendt med, at de paa Kongens Vegne havde akkorderet med Kaj Lykke om en Sum Penge, at Kaj Lykke havde »givet sin Haand« herpaa, og at han ikke havde efterkommet den.

Voteringen blev foretagen efter den Tids Brug fra Oven ned ad efter den Rang, som Rettens Medlemmer havde.

Rothe siger, at Proceduren for Højeste-Ret varede fra Klokken halvgaaen ti om Formiddagen til halvgaaen otte om Aftenen. Den Samtidige, Gustav Duvall, fortæller [1], at den varede fra Klokken ni om Morgenen til Klokken fem om Eftermiddagen. Erindrer man alt hvad der passerede: Taler, Akters Oplæsning, gjentagne Voteringer, Kon-

---

[1] P. W. Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, I., S. 258.

ferering af to af Assessorerne med Kongen, Koncipering af Dommen, Renskrivning af flere Exemplarer af den, Underskrivning, Publikums Indkommen og Udgaaen, endelig den hele Hojtidelighed, med hvilken Retten er bleven ført, — vil det let kunne forstaas, at der har kunnet behøves lang Tid til at tilendebringe denne alvorlige Sag, der blev ikke gaaet frem med Hastværk.

Duvall fortæller[1], at Raadet (o: Retten) insinuerede Kongen nogle Breve, hvori der begjærtes nogen Moderation. Herom indeholder Hojeste-Rets-Referaterne Intet, der er vist skeet en Forvexling med de to Raader Rantzau og Gabels Henvendelse til Kongen.

IV.

Udførelsen af Dommen faldt i tre Akter. Den første Akt drejede sig om den Dømtes Ære, den foregik paa Kjøbenhavns Slot, i Højeste-Rets Nærværelse og i den Sal, hvor Christian den Fjerde og Frederik den Tredie havde uddelt Ridderslaget. Som i Riddertiden betegnedes Tabet af Adelsmandens Ære derved, at Kaj Lykkes adelige Vaaben blev haanet, sønderbrudt og kastet ud af Vinduet[2]. Med Æren var Navnet udslettet, i Skrivelser udfærdigede efter Exekutionen, nævnes den Dømte hyppig: Kaje, som kaldtes Lykke.

Den anden Akt drejede sig om Tabet af Livet. Beskrivelsen af Halshugningen og af hvad videre dermed

[1] P. W. Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, I., S. 258.

[2] Se: P. M. Wehner, Practic. juris observatt. select. liber. (Første Udg. 1643.) Argentor. 1701, S. 216. De la Curne de Sainte-Palaye, Das Ritterwesen des Mittelalters, übers. von J. L. Klüber. I., Nürnb. 1786, S. 132, II. Nürnb., 1788, S. 224 ff. Büsching, Ritterzeit u. Ritterwesen, II., Leipz. 1823, S. 279 ff.

stod i Forbindelse er ret udførlig og giver et mærkeligt Tidsbillede. Nutiden vil med sit humane Syn beklage saadanne barbariske Skikke, som jo imidlertid vare de gjældende baade tidligere og senere, i Danmark som i Udlandet[1]. Men det er nok muligt, at der ved Exekutionen paa Kaj Lykke er lagt an paa, at den skulde vække Opsigt og gjøre Indtryk. Noget ganske Nyt for Danmark var Halshugningen in effigie. Hans Schack, Axel Urup og Ove Skade nævnede denne Henrettelses-Maade i deres Voteringer, det er fortalt, i det første Referat om Proceduren for Højeste-Ret, at Grev Rantzau fremkom med en Proposition om, at »Straffen skulde in effigie præsenteres og af Bøddelen publice monstreres,« det er fortalt i begge Referater, at der fandt særlig Afstemning Sted herover, efter »Referatet« stemte alle Assessorerne derfor med Undtagelse af Jørgen Seefeldt. Det gjør et underligt Indtryk, at læse den omstændelige Beskrivelse af Billedet, men skulde dette forestille Kaj Lykke, maatte Ligheden fremtræde saa tydelig som mulig, man maatte strax gjenkjende, hvem Billedet skulde forestille. Beskrivelsen af det interesserer Eftertiden, som gjennem den faar at vide, hvorledes Kaj Lykke i Aaret 1661 »her udi Byen selv sidst gik og saas[2].«

---

[1] At halshugge, radbrække, partere, lægge paa Stejle og Hjul, brænde, vare almindelige Straffe i det 17. Aarhundrede. Sml. Instrux for Skarpretteren af 1612. O. Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatarium, I., S. 582.

[2] I Pakken Nr. 1102 bevares i Koncept uden Underskrift og uden Adresse følgende Brev:

Friederich der Dritte etc. Es ist hiemitt unser befehl, dasz du den Scharfrichter in unserm nahmen andeutet, damitt er heute vormittag den 5. Septemb. umb 11 Vhr Cai Lükken sein effigiem auff einer schlöpen an den gewonlichen ort auff den Schlosplatz führe, vorsz erst die rechter handt darvon abhauwe, daszelbe nachgehends enthaupte undt beides den Kop vndt die handt auff einen pfahl auff den Neuwen marckt unferne der justic.

At halshugge in effigie var, som sagt, noget Ukjendt i Danmark, denne Exekutions-Maade er utvivlsomt laant fra Frankrig, hvor den var i Brug saavel i det 16. som i det 17. Aarhundrede, og hvor den noget senere blev nævnet i Ludvig den Fjortendes Ordonnance pour les matières criminelles af 1670 (XVII, 16, sml. XXII, 1). Som det er omtalt ovenfor findes Henrettelse in effigie optagen i Lovkommisionens Forslag til jus fiscale af 1661 eller 1662, i Windings Udkast til Danske Lov og i Christian den Femtes danske Lov. Som Exempler paa Mænd i Frankrig, paa hvem Dødsstraf er bleven exekveret in effigie, kunne nævnes: Robert Etienne, Coligny i det 16. Aarhundrede, Hertug Henri de Rohan, hvis Billede 1628 blev sonderslidt af fire Heste, General Valet, hvis Hoved 1639 blev afhugget paa Billedet ved Faldøxe, Prinds Henri Condés Tilhængere: Præsident Viole, Lenet, Marsin og Persan, som af Parlamentet bleve domte til Døden den 28. Marts 1654 og samme Dag bleve halshuggede »par effigie« paa la place de Grève. — Helmut Wrangel, som fra svensk Tjeneste var gaaet i brandenborgsk, men var vendt tilbage til Svenskerne, hvem han overgav den ham betroede Fæstning med Besætning, blev af Krigsretten i Brandenborg i Februar 1639 domt til at parteres, han var i Sikkerhed, hans Billede blev da »an die Justiz geheftet[1].« Samme Aar som Henrettelsen udførtes paa Kaj Lykkes Billede i Kjøbenhavn, blev Guldmageren Burrhi brændt in effigie af Inkvisitionen i Rom.

Det var et forholdsvis let og hurtigt Arbejde, at ud-

Stöckke versetze, vndt solchen pfahl alda 3 tage über stehen lasze, nachgehends aber von dan wieder wegnehme, den leib aber soll er den Scharfrichter durch seine Knechte von der Schlosplatz wegbringen lassen, wornach du dich zu richten, geben auff unsere Residence zu Coppenhagen d. 5. Septemb. Ao. 1661.

[1] Deutsche Literaturzeitung, Berlin 1885, S. 876.

føre de to første Dele af Dommen, men det blev et besværligt og langvarigt Arbejde, at udføre den sidste Del, Konfiskationen af Godset.

Samme Dag som Stævningen blev forkyndt i Kaj Lykkes Bolig paa Kjøbmagergade, den 24. August, beskikkedes Kommissærer til at forsegle paa hans Ejendomme. Jens Rodsten til Lengsholm og Joachim Frederik Wind til Gundestrup skulde begive sig til Gisselfeld, forsegle Kammerser, Skrin, Kister, Skabe og andet, som fandtes paa Gaarden, samt optage rigtig Fortegnelse paa Kvæg, Korn og andre Varer. Henrik Lindenow til Øvids Kloster, Befalingsmand paa Odense-Gaard, og Tyge Below til Frøstrup, Befalingsmand paa Hindsgavl, skulde forsegle paa Rantzausholm, de udførte Forretningen fra den 27. til den 30. August, Forretningen paa Rødkilde udførtes den 29. August[1]. Morten Skinkel til Østergaard og Jørgen Reedtz til Vedø skulde forsegle paa Hevringsholm og Estruplund, de modtog Kongens Befaling herom den 1. September, Forretningen udførte de Dagen efter. Jens Bildt og Preben Banner til Stenshede skulde forsegle og registrere paa Aalborg Slot og Ladegaard, Ordren kom dem ikke i Hænde. Paa den Tid var Dommen over Kaj Lykke endnu ikke fældet.

Efterat Dommen var forkyndt den 2. September, udgik der samme Dag og Dagen efter Ordrer til de samme Kommissærer om at optage Inventarium paa de forskjellige Ejendomme[2]. Holger Wind og Markvor Rodsten fik Ordre om at behandle Gaarden paa Kjøbmagergade, de udførte

---

[1] Den 31. August vare Kommissærerne paa Harridslevgaard, her fandtes Intet tilhørende Kaj Lykke, Fogeden Anders Nielsen havde selv udstyret Gaarden med Besætning og Løsøre.

[2] Jens Rodsten og Joachim Frederik Wind skulde gaa til Gisselfeld, hvor de skulde registrere og især med Flid erkyndige sig, om Noget af Boskabet eller Andet nylig var blevet bortført.

Forretningen den 7. September, Jens Bildt var i Norge, Preben Banner besørgede Registreringen paa Aalborghus, den blev udfærdiget den 15. September.

Det var Adelsmænd, hvem det blev overdraget, at forsegle og at optage Inventarium, derefter fulgte en ny Forretning, Vurderingen af Gods og Løsøre, den blev det overdraget Adelsmænd og Borgerlige at udføre. Den 24. Oktober 1661 fik Oluf Rosenkrantz til Egholm, Christian Daa til Raunstrup, Borgemester i Kjøge Christian Caspersen og Borgemester i Roskilde Herman Skrøder Ordre om at forfatte rigtige Jordebøger over Godset i Sjælland, forsvarlig taxere hvad Tønde Hartkorn i Hovedgaarde og Bøndergods kunde være værdt, samt vurdere Bygninger og Løsøre. Lignende Ordrer udgik samme Dag for Godset i Fyn til Henrik Lindenov, Tyge Below, Landsdommer i Fyn Jens Lassen og Borgemester i Odense Knud Jacobsen, hvilke undertegnede Forretningen den 3. Februar 1662, og for Godset i Jylland til Morten Skinkel, Kjeld Krag, Borgemester i Viborg Claus Christensen og Borgemester i Randers Mads Povelsen. For Gisselfelds Vedkommende blev Forretningen ikke udført rigtig, Kommissærerne havde taxeret »overhoved.« de fik den 3. Februar 1662 Befaling om at foretage en »speciel« Taxation. Gisselfelds Besætning, Inventarium og Sædbeholdninger findes vurderede til 3122 Rdl. 2 Mk. 2 Sk[1].

Det er efter officielle, paalidelige Kilder[2] disse Oplysninger ere givne om de tre Forretninger: Forsegling, Registrering, Vurdering, de ere sikkerlig satte i Gang som Lov og Ret, Sæd og Skik bød det. Det er da ikke rigtigt, hvad Gisselfelds nyeste Historieskriver[3], der ellers er saa nøjagtig, fortæller, at de ovenfor nævnte fire Vurderingsmænd

---

[1] O. F. C. Rasmussen, Optegnelser om Gisselfeld. S. 99.

[2] Sjællandske, Fynske, Jydske Tegnelser. Registrerings og Vurderings Forretningerne.

[3] O. F. C. Rasmussen, Optegnelser om Gisselfeld, S. 99.

allerede den 4. September, to Dage efter at Dommen var falden, mødte paa Gisselfeld, for at gjøre Indførsel i de faste Ejendomme og lægge Beslag paa hvad der fandtes, at Forretningen varede fire Dage og fortsattes senere fra 15. til 18. November. Det siges: »naar man erindrer, at der fra Kjøbenhavn til Gisselfeld er en Afstand i lige Linie af omtrent otte Mile, og tager i Betragtning, hvor lang Tid der nødvendigvis behovedes for at faa indvarslet de langt fra hinanden boende Kommissærer, levnes ingen Tvivl om, at Kommissionen ikke blot maa have været udnævnt, men hele denne Sag fuldstændig ordnet, førend Dommen blev afsagt.« Denne Tanke er af Andre bleven omskreven i de Ord: »Med usømmelig Hast skyndte Regjeringen sig med at lægge Haand paa den Domfældtes Formue.«

Gisselfelds Historieskriver har ikke vidst, naar Vurderings-Kommissionen for Gisselfeld blev udnævnt[1], han har ikke kjendt Navnene paa de Mænd, som den 2. September bleve beskikkede til at registrere der, han har heller ikke vidst, at disse samme Mænd allerede tidligere vare blevne beskikkede til at forsegle. Han er kommen til at sammenblande forskjellige Kommissioner og forskjellige Forretninger, den Slutning, han har draget, maa derfor bortfalde. Det maa derhos erindres, at det var Kongens Ret som det var hans Pligt, da Kaj Lykke havde rømmet Landet, at sørge for, at al hans Ejendom blev holdt samlet og urørt[2].

---

[1] Vurderings-Kommissionen lod bekjendte Mænd fra Gisselfeld-Egnen foretage Vurderingen, disse undertegnede den den 15. November, Kommissionen gav den 18. November Forretningen Paategning om, at Vurderingen var rigtig.

[2] I Aaret 1653 blev Korfits Ulfeldts Ejendomme beslagte, efter at han var rømmet fra Landet og ikke mødte efter at være indstævnet for Herredagen. Men dengang var Kongen nødsaget til at forhandle med Rigsraadet om dette Skridt.

Det viste sig, at en hurtig Forsegling og Registrering af det herreløse Gods var nødvendig. Den 4. September gik der Ordre til Fogeden paa Gisselfeld om at tilbagehente 30 Hopper og Foler samt to Føl, som den 24. August vare førte bort fra Gaarden [1]. Fra Harridslevgaard bleve Øxnene, ifølge Ordre fra Fogeden paa Rantzausholm dateret den 13. August 1661 til Fogeden paa denne Gaard, »efter vores Frues gunstige Vilje« skikkede til Knud Urne paa Hollufgaard »indtil videre paa denne Tid [2].« Det seer ud til, at der er skeet et Pro-Forma-Salg af 25 Heste, Hopper og Føl, som den 24. August bleve førte til Hollufgaard, samme Dag Stævningen blev forkyndt i Kaj Lykkes Bolig i Kjøbenhavn, disse Heste bleve taxerede den 27. November og førte tilbage til Rantzausholm af »Fuldmægtigen« og Berideren paa denne Gaard. Fra Gaarden i Kjøbenhavn var en Mængde Løsøre bleven »forrykket,« det vil sige ulovlig ført bort, Meubler, Malerier, Kostbarheder. Der haves endnu Lister over disse Ting, nogle af dem skulle nævnes her som Vidnedsbyrd om hvad der var i denne Gaard. Saaledes fandtes hos Skipper Rejer Axelsen den 25. Oktober blandt Andet [3]: en Sejerværks-Daase af Krystal med Guldbeslag, en Sejerværks-Daase af Guld besat med Rubiner og med Krystal-Laag, et Sejerværk af Guld med Krystal-Laag i en Læder-Daase, et Sejerværk af Guld, emailleret, med Krystal-Laag, et Sejerværk af Guld, emailleret, i en Sølvdaase, et Sejerværk af Guld, emailleret, med et Glas-Laag af Krystal, en emailleret Gulddaase besat med mange Diamanter, deri tre Tandstikkere, en Balsom-Daase af Guld, emailleret, besat med

[1] Sjællandske Tegnelser 1661.

[2] Aktstykke i Nr. 1102. Knud Urne skrives til Julskov, hvad havde han at gjøre med Hollufgaard, der ejedes af Henning Povisk?

[3] Listerne paa disse Sager findes i Nr. 1102.

14 Granatstene, en Balsom-Bøsse af Guld, emailleret, besat med 19 Rubiner og en Sten til Laag, Kongens og Dronningens Kontrafejer i rødt Vox. Alle disse forrykkede Ting bleve skaffede tilveje. Den 10. Januar 1662 fik Søren Kornerup Ordre om, til Proviantskriveren at aflevere 3 à 400 Tønder Havre, som vare befundne blandt Kaj Lykkes fordulgte Gods.

Men fordi Kongen beslaglagde Ejendommene, bleve de dog ikke strax dermed inddragne. Der blev skiftet paa rette Maade. saa at der skete Enhver Fyldest, som havde noget retmæssigt Krav paa Kaj Lykke, derpaa lød Dommen. Den 4. September blev der beskikket en Kommission til at gjøre Udlæg til Kreditorerne, den bestod af følgende Mænd: Jørgen Bjelke til Høvindsholm, Ove Skade til Kjærgaard, Landsdommer Willem Lange og Christen Steensen, Henning Povisk skulde med Bistand af General-Fiskalen tage Kongens Interesse i Agt[1]. Kommissionen skulde inden sex Uger indkalde Kreditorerne, samt kjende og dømme om deres Krav, dog ikke om hvad der kunde være dateret efter den 28. Juli »efter Dommens Indhold[2].« Den 7. September bleve Proklamaer udsendte med Posten til Landstingene, til Holsten, Lybek og Hamborg, senere

---

[1] Jørgen Bjelke var en Tid syg, den 23. April 1662 beskikkedes derfor Gunde Rosenkrantz til at tiltræde Kommissionen; han undskyldte sig med sine magtpaaliggende Ærinder, de tre andre Kommissærer fik derfor samme Dag Ordre om at fortfare med Udlæg til Kreditorerne, opstod der Vanskeligheder, skulde de konferere med Jørgen Bjelke i dennes Hus.

[2] Den 4. November 1661 fik Markvor og Jens Rodsten Ordre om, til Kommissionens Brug at ryddeliggjøre »den store Stue og det Kammer næst ved« i Kaj Lykkes Gaard paa Kjøbmagergade. Der opføres i Kommissionens Regnskab: til Husleje paa Islands Kompagni Aar og Dag betalt 30 Rdl.; til Ildebrand, Lys og Papir, Bogtrykker, Bogbinder, Post- og Brevpenge blev betalt 150 Rdl.

blev et trykt Proklama offenliggjort og Kreditorerne indkaldte til den 1. Maj 1662. Der blev fra General-Fiskalens Side rejst Vanskeligheder med Hensyn til Christian Friis's Gjæld (Kaj Lykkes afdøde Svoger), Kommissionen sluttede derfor først sin Forretning i Maj 1663. Men nu opstod nye Vanskeligheder, idet Christian Friis's Brødre og Svogre[1] ikke vare tilfredse med Forretningen, en Proces blev rejst, som gik til Højeste-Ret, endelig kunde Kommissionen den 15. September 1664 indsende sin Protokol til Skatkammeret undertegnet og beseglet af alle fire Kommissarier. Denne Protokol, i Folio. 207 Blade stor, er endnu bevaret med de til Forretningen hørende Dokumenter og Bevisligheder, den er en fuldstændig Regnskabsbog over, hvorledes enhver Kreditor fik sit Tilgodehavende udbetalt i Gods eller i rede Penge[2].

Det vilde blive altfor vidtløftigt, at nævne alle de kongelige Ordrer, som bleve udfærdigede i Anledning af Kaj Lykkes konfiskerede Gods og Formue, de kjendes alle fra de officielle Kancelli-Protokoller; Jordebøger, Vurderings-Forretninger etc. ere næsten alle bevarede. Det kan siges i Almindelighed, at Alt blev udført med Omhu og Hensynsfuldhed, at alle Formaliteter bleve nøje iagttagne.

Der er dog Noget at mærke ved Protokollen af 15. September 1664. Den 31. August 1664 udfærdigedes gjennem Skatkammeret en kongelig Ordre (paraferet af Sten

---

[1] Disse Brødre og Svogre vare: Hans Friis til Klausholm, Jørgen Friis til Lindholm, Else Friis gift med »rige Jochum Beck« til Gladsaxe i Skaane, Elisabeth Friis gift med Axel Juel (til Volstrup), Anna Kathrine Friis gift med Tønne Juel (til Taarupgaard). Jochum Beck ejede det berømte Allunværk Andrarum i Skaane, han var allerede paa den Tid i stærk økonomisk Tilbagegang.

[2] Kommissions-Forretning over Kaj Lykkes konfiskerede Midler Ao. 1662—63, i Kongerigets Arkiv.

Hondorf) til Kommissionen af følgende Indhold[1]: der var endnu ikke indleveret til Skatkammeret en fuldkommen Relation om Likvidering og Udlæg af Kaj Lykkes Gods og Formue til Kreditorerne[2], en saadan Relation skulde Kommissionen strax og uden Ophold indlevere »samtlig med Eders Hænder og Signeter beskreven,« det skulde ikke allene være en specificeret Forklaring med alle originale Inventarier over det rørlige og urørlige Gods, men en udførlig Redegjørelse om Udlæget med Anførelse af, efter hvis Befaling og Tilladelse Noget kunde være affordret eller til Kreditorerne udlagt, det skulde tilbørligen beskrives, til hvem og hvorfor, saa og hvorudi og hvorledes Betalingen var skeet, saa at enhver Fordrings Rigtighed med dertil hørende Obligationer og andre udisputerlige Bevisligheder forklaredes, og det nøjagtig blev opgivet, hvormeget der var i Behold. Det var en ikke ringe Fordring, som dette Reskript paalagde Kommissionen; var det muligt for den. at tilfredsstille Fordringen og afgive en i den Grad i det Enkelte gaaende Indberetning? Kommissionen indsendte en Relation, men den 1. Oktober 1664 fik den en meget alvorlig Irettesættelse af Kongen ved en ny Skrivelse fra Skatkammeret (paraferet af Mogens Friis)[3]: den indleverede Relation stemmer ikke overens med Kongens Befaling af 31. August, det er Kongens alvorlige Vilje og Befaling. »at I strax og uden nogen videre Ophold eller Udflugt fuldkommen efterkommer hvis ovenbemeldte vores forrige naad. Befaling i alle Maader tilsiger og indeholder. saafremt I ikke derfor vil stande til Rette for hvis Skade Os udi vores Tjeneste derover kunde tilføjes.«

---

[1] Rentekammerets Expeditions-Protokol 1664.

[2] Allerede den 25. Januar 1662 var der fra Skatkammeret udgaaet en kongelig Befaling til Kommissionen om at indgive til det en udførlig Relation om Boet.

[3] Rentekammerets Expeditions-Protokol 1664.

Hvilket Svar Kommissionen har givet, efter at have modtaget dette Brev, vides ikke, Skrivelsen af 1. Oktober 1664 synes at være det sidst daterede Aktstykke, som kjendes i Sagen om Likvidationen af Kaj Lykkes Gjæld, Protokollen dateret den 15. September 1664 er da nu den, som maa lægges til Grund, hvis man vil fortælle om, hvorledes Godset blev fordelt. Men det er ikke ganske sikkert, at den indeholder de endelige Summer, det seer ud til, at det ikke er muligt med Bestemthed at nævne en endelig Opgjørelse af Boet [1]. Der er nemlig bevaret en Rekapitulation af Likvidationen, udateret, kun underskreven af Jørgen Bjelke og Willem Lange, og det siges her, at den er udført ifølge en kongelig Befaling af 5. September 1664, hvilken kongelige Befaling nu ikke mere kjendes, den citeres ikke i Skatkammerets ovennævnte Skrivelse af 1. Oktober. I denne Rekapitulation opføres Indtægten til: 439,342 Rdl. 3 Ort $3^2/_3$ Sk., Udgiften til: 282,574 Rdl. 2 Ort $1^2/_3$ Sk., Beholdningen, som tilfaldt Kongen, til: 157,483 Rdl. 1 Ort 6 Sk. I Protokollen af 15. September opføres hele Formuen, Jordegods og Løsøre, til: 371,746 Rdl. 2 Ort 10 Sk. 7 Alb., i Skatkammeret blev indleveret: 237,601 Rdl. 1 Ort 10 Sk. 10 Alb [3].

Der er dog flere Tal, som komme igjen i de forskjellige Protokoller og Opgjørelser, nemlig Summerne, hvortil det Gods er sat, som tilfaldt Kongen eller rettere Staten.

---

[1] Tør det antages, at Kongen dog har slaaet sig til Ro ved Protokollen af 15. September 1664?

[2] I en kort Extrakt af Kaj Lykkes Bo, dateret 5. Maj 1663, findes følgende Tal. Hele Boet er anslaget til 533,906 Rdl. 3 Ort 12 Sk. 2 Alb., Gjælden er anslagen til 308,257 Rdl. » Ort 10 Sk. 2 Alb. Tilovers blev: 225,649 Rdl. 3 Ort 2 Sk. 1 Alb., men hertil maatte lægges 2519 Rdl. 3 Ort 8 Sk. i Donationer, som vilde falde tilbage til Boet, saa at det Tiloversblevne vilde udgjøre 228,169 Rdl. 2 Ort 10 Sk. 1 Alb.

Jordegods, Løsore og anden Formue er taxeret saaledes:

Jordegods i Sjælland:	Gisselfeld...........	94,509	Rdl.
Jordegods i Fyn:	Rantzausholm.......	81,440	—
	Brændegaard........	4,493	—
	Flintholm..........	13,772	—
	Rodkilde...........	18,470	—
	Hverringe..........	37,503	—
	Gjelskov...........	17.426	—
	$^2/_3$ af Harridslevgaard	29,220	—
Jordegods i Jylland:	Hevringsholm........	60,480	—
	Estruplund..........	14,469	—

Tilsammen: 371,746 Rdl. 2 Ort 10 Sk. 7 Alb.

Denne Liste, tagen fra Protokollen af 15. September, synes dog ikke at være fuldstændig, Gaarden i Kjøbenhavn er f. Ex. ikke nævnet.

Af hvad der tilfaldt Kongen skulle følgende Poster nævnes[1]:

Gisselfeld sat til........................	94,509	Rdl.
Gisselfelds Løsore......................	3,122	—
Rantzausholms Hovedgaard...............	19,203	—
Rantzausholms Bondergods...............	860	—
Resterende Løsore paa Rantzausholm, hvorom Gen.-Fiskalen maa give Forklaring....	1,138	—
Hevringsholm Hovedgaard med Bygninger..	9.760	—
I Harridslevgaard Hovedgaard............	1,522	—
I Harridslevgaard Bøndergods............	2,241	—
$^2/_3$ af Harridslevgaards Bygning...........	1,333	—
Ugelbølle og Gjeldskov.................	4,284	—
Gaarden i Kjøbenhavn[2]..................	8,000	—

[1] Summerne anføres her kun i Rdl.

[2] O. Nielsen har i sit Skrift Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse, IV., S. 429, udtalt den Formodning, at Gaarden er bleven ned-

Fremdeles: Kongen skyldig 33,047 Rdl., Jochum Beck skyldig 32,708 Rdl.[1], Henrik Blome havde oppebaaret 5000 Rdl., sal. Christian Friis skyldig 4100 Rdl., Oluf Daa skyldig 3482 Rdl.

Som Vidnesbyrd om, hvorledes Kongen gik frem for sit Vedkommende, kan nævnes et Brev udfærdiget den 7. September 1661 til Kommissionen igjennem Kancelliet[2]: Kongen vil forbeholde sig af Kaj Lykkes forfaldne Gods to Gaarde kaldet Nielstrupgaard med Mølle, »og derfor erlægge de Penge, som de kan taxeres for, om de Nogen af Kreditorerne kan tilfalde.«

Af Løsøret tog Kongen adskilligt efter Vurdering[3]. Der nævnes saaledes: en Del Porcellain vurderet til 158 Rdl. 4 Mrk. 12 Sk., hvoriblandt: en Porcellains Kande, Guld derpaa 9 Lod 3 Kvintin, 7 Rdl., med Kruset som er 4 Rdl. tilsammen 72 Rdl. 1 Mrk. 8 Sk., en bordyret Saddel med Livfarve-Fløjel med Pistol-Kapper, Tomme, Stænger og Stigbøjle, tilsammen 84 Rdl., en bordyret Saddel paa rødt Klæde 36 Rdl., en bordyret Saddel paa brunt Fløjel

revet, den kan nemlig ikke findes i Grundtaxten efter 1661. Hertil maa bemærkes, at der haves et Brev fra Kongen til Bygmester Albertus Mathisen af 25. August 1663 om at han med erfarne Mænd skal opmaale Kaj Lykkes Gaard i sin Længde og Brede med tilhørende Bygninger, »saa og udi Skjødlen at indføres.« Kaj Lykkes konfiskerede Gods, Kongerigets Arkiv, Brevet er indført i Rentekammerets Expeditions-Protokol. En Mand, som 1663 ønskede at kjøbe Gaarden, omtaler den som »ruineret.«

[1] Sml. Gustav Duvalls Indberetninger 23. April og 3. Maj 1662. P. W. Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, I., S. 286, 288. — I Kommissionens Protokol af 15. September 1664 sættes Profiten af Andrarum Allunværk, som Jochum Beck ejede, fra 1652 at regne til den betydelige Sum: 1,209,589 Rdl.

[2] Sjællandske Tegnelser 1661.

[3] Den 25. Januar 1662 fik Ove Juel, Amtmand i Aalborg, Befaling gjennem Rentekammeret om at sende Kaj Lykkes Rideheste, som endnu vare paa Aalborghus, til Kjøbenhavn. Rentekammerets Expeditions-Protokol 1662.

20 Rdl., et stort Spejl 60 Rdl., et stort Sejerværk af Messing i et sort Læderhus. 100 Rdl., nogle og 50 Malerier vurderede fra 1 til 8 Rdl. Stykket, — alle Malerierne vare blevne udstillede paa Kjobenhavns Slot i Højeste-Rets-Salen, for at Kongen kunde tage dem i Øjesyn. Den 21. November 1662 fik Henrik Bjelke Tilladelse til at beholde 22 smaa og store malede Stykker, som tilhorte Kaj Lykke og fandtes i den Gaard, han havde kjobt af ham. En Del Vaaben, Harnisker og Krigsredskaber bleve afgivne til Tøjhuset. Noget heraf antoges Christian Friis at have faaet udleveret derfra.

Der er kun fundet én Ordre om Sager, som bleve udtagne til Dronning Sofie Amalie. Den 26. April 1662 fik Ove Juel, Befalingsmand i Aalborg, Befaling om[1] at lade hendrive alt det Kvæg, som fandtes paa Aalborghus og tilforn tilhørte Kaj Lykke, hen paa de Steder, »hvor vores elskede kjære Gemal det befalendes vorder[2].« Efter Registrerings-Forretningen af 15. September 1661 var der 16 Malkekøer paa Aalborghus. I Fortegnelsen paa hvad der blev udlagt til Kongen findes anført: »Paa Aalborghus Kvæg og Fæmon, som til Hendes Majestæt skal være leveret: 279 Rdl. 1 Mrk..« »Kvæg fra Hevringsholm, som Hendes Majestæt skal have annammet for 26 Rdl.«

General-Fiskalen Søren Kornerup havde fuldt op at gjøre, han var Administrator over Godserne under Skifte-kommissionens Overtilsyn[3], han færdedes i Kjøbenhavn.

---

[1] Jydske Tegnelser 1662.

[2] Det bør erindres, at Dronningen havde Indtægten af Nykjobing Slot, paa en Maade drev hun Avlingen der; ligeledes drev hun Avlingen paa Dronninggaard ved Fursøen.

[3] Den 21. September 1662 gav Søren Kornerup sin Broder Erik Hansen Kornerup Fuldmagt til at opkræve Restancer af Godset paa Fyn. Fuldmagten blev læst paa Salling Herredsting den 18. Oktober 1662. Aktstykke i Nr. 1102. — 1666 blev Gisselfeld forpagtet til Niels Hansen Kornerup, vistnok en anden Broder til General-Fiskalen. Rasmussen, Optegnelser om Gisselfeld, S. 121-22.

paa Sjælland og paa Fyn, og han var en skrap Mand, især naar Talen var om Restancer og Afgifter[1]. En Bonde paa Rantzausholm havde i Krigens Tid forseet sig ved Lejermaal og fordulgt sin Forseelse, han blev nu draget frem og maatte bøde 80 Rdl. Den 14. November 1661 var General-Fiskalen paa Rantzausholm og gav Peder Pedersen af Aaby Fuldmagt[2] til at tiltale menige Mænd og Tjenere der, som havde forrykket og uden lovlig Medfart havde tilegnet sig Noget af Kaj Lykkes fradømte Bo, særdeles Hans Lauridsen i Nybo og Niels Hansen sammesteds, fordi de havde taget og bortført nogle Foler fra Gjeldskov, ligeledes skulde han tilborligen fornemme hos Velb. Mand Christen Scheel eller hans Fuldmægtig, hvorledes Hans Lauridsen uden Forlov og lovlig Opsigelse og Minde havde indført sit Gods, Korn og Kvæg fra Rantzausholms Stavn paa Christen Scheels Grund, hvorved Hans Lauridsen haver forsøgt en Svikmølle[3], at udsno sig for hans begangne Forseelse og unddrage sin Person Justitien og sit Gods Hs. Kgl. Majestæts Fisco. Kornerups Rejser maa ikke altid have været behagelige, den 22. Oktober 1661 ansøgte han om en Konvo af fire eller sex Ryttere, som kunde omvexle paa fire eller sex Mile. Den 28. Oktober udstedtes der Rejsepas til ham, hvori det paalagdes Officererne til Hest at skaffe ham nøjagtig Konvoj frem og tilbage.

Søren Kornerup optraadte med Myndighed paa Rantzausholm, men han glemte ikke sin Ven Peter Borting[4].

[1] Sml. N. Rasmussen Søkilde og S. Jørgensen, Hillerslev og Øster-Hæsinge, Odense 1881, S. 12.

[2] Aktstykke i Nr. 1102.

[3] ɔ: søgt Udflugter. Germanisme: Zwickmühle.

[4] Den 29. Oktober 1661 fik Christian Urne, Henrik Markdan, Jens Brockenhus og Jens Madsen Befaling om at sende forrige Foged paa Rantzausholm Peter Børtings Regnskaber, som de havde gjennemseet og revideret, til Jørgen Bjelke med Kolleger, med til-

Den 2. November 1661 beskikkede han »ærlig, velagtbar og velfornemme Mand Mˢ Peter Borting, Forpagter paa Ulriksholm,« til, paa Kongens videre Konfirmation, at have Overinspektion med Kaj Lykkes fradømte Gods som den, hvem »alle Stederne grundig er bekjendt.« Konfirmationen blev allerede given samme Dag, 2. November, der tillige bragte Peter Børting en Udnævnelse til Ritmester i Fyn.

V.

Det vilde have været af Interesse, hvis der til Oplysning om Kaj Lykkes Historie var bevaret Udtalelser af bekjendte Samtidige, som kunde vidne om, hvad der blev sagt om Processen og Dommen. Men saadanne Udtalelser savnes desværre. Ove Juel, som den 16. Juli havde været »udi Kommission imellem Kaj Lykke og han Søster,« har i sin Dagbog refereret Dommen og Exekutionen, men han har ikke tilføjet et eneste Ord om hvad han selv mente og følte. — den 12. September 1661 blev Ove Juel udnævnt til Befalingsmand paa Aalborghus, han blev Kaj Lykkes Eftermand der[1]. Bircherod har i selve sin Dagbog slet ikke omtalt Kaj Lykke og hans Proces, men som Tillæg til Dagbogen for 1661 har han afskrevet en Beretning om Processen for Højeste-Ret, en Beretning som vistnok tidlig har været i Omløb og hvoraf Afskrifter ere bevarede i de store Bibliotheker, den indeholder flere af de Dokumenter, som bleve fremlagte i Retten.

I en Korrespondance fra Kjøbenhavn dateret 23. Sept.

---

børlige Ordrer, Beviser, Dokumenter og derudi gjorte Antegnelser, til deres Oplysning i den dem anbefalede Kommission. Fynske Tegnelser 1661.

[1] Hist. Tidsskr., III R., 3. Bd., S. 594.

(n. St.) til Gazette de France fortælles Følgende[1]: »Le 15. de ce mois le Sieur Kage Lück, l'un des plus considérables du Royaume, convaincu du crime de Lèse-Majesté, eut la tête tranchée par effigie, ainsi que ses armes eurent été brissées par les mains du bourreau, ce qui fit trembler toute la Noblesse, de la quelle on recherche exactement les fautes passées.« Det er en kort, men interessant Udtalelse. En samtidig Meddelelse har man fra en Mand, som opholdt sig i Helsingør, medens Processen stod paa og Dommen blev exekveret, det er den svenske Resident Gustav Duvall. Den 3. September veed han at fortælle, at Kaj Lykke havde sendt en Ansøgning til Kongen, i hvilken kan bekjendte og afbad sin Forseelse, offererede alle sine Godser og Ejendomme, og bad om, at hans Liv og Ære maatte blive skaanet. Den 6. September fortæller han om Proceduren for Højeste-Ret og Exekutionen. I Breve fra den 13. og 19. September forekommer der endnu nogle Notitser om Kaj Lykke, men Duvall fortæller ikke, hvorledes man dømte om hans Person og om Processen imod ham, han siger kun den 6. September: »Denne usædvanlige Exekution skal ej allene have samlet en Mængde Mennesker, men ogsaa foraarsaget en stor Forfærdelse i Gemytterne.« Den 13. September skriver Residentens Sekretær, at Talen nu gik om, at Rigsmarsk Anders Bildes Legeme skulde opgraves[2], hans Forhold i sidste Krig

[1] Gazette de France, Paris 1661, Nr. 122, S. 1103.

[2] Ved denne Fortælling kommer man til at tænke paa Adelsmanden Mogens Thomsen til Damsgaard, der havde gjort sig skyldig i Falskneri, hvem Christiern den Anden 1523 lod optage af Jorden og i Ligkisten hænge i Galgen paa Torvet i Aarhus. C. F. Allen, De tre nordiske Rigers Historie, III., 2. D., S. 327. — Det kan dog være, at Meddelelsen om, at Anders Bildes Lig skulde opgraves, kun støtter sig paa løse Rygter, er ren Snak. Fr. Mejdell, som i sit Skrift: Fra Enevældens Dæmring i Danmark, Kbh. 1884, har samlet saa meget om Anders Bilde, har

undersøges og Dom herover fældes i Højeste-Ret: »Vil man fortfare med saadanne Processer, turde de danske Adelsmænd ej beholde mange Godser tilbage.« Den 25. Oktober taler Duvall atter om Anders Bildes Sag, som skal foretages mod Arvingerne, og om at det vel kunde hændes, at en stor Del af Godserne blev i Stikken; man har andre Kapitalister i Baghaanden, hvilke det samme vil kunne vederfares, man prøver Adelens Taalmodighed paa alle Maader, den er i en hel fortrykt Stemning (een hehl bass condition)[1]. I Diarium Europæum læses[2]: »Nach diesen fing man auch über andere vom Adel scharffe Nachfrag wegen des Lasters beleidigter Majestät zu thun, welches bei dem Adel grosse Furcht verursachte.«

Det følger af sig selv, at Processen mod Kaj Lykke og dens Følger maa have vakt en overordenlig Opsigt og have sat mange Rygter i Gang. At en af Landets meget rige Adelsmænd blev dømt til Døden og alle hans Ejendomme bleve konfiskerede, maatte sætte Alle i Forundring, saa meget mere som der hvilede noget Hemmelighedsfuldt over Sagen. Ingen uden de, som havde havt med den at gjøre, vidste hvad det var, Kaj Lykke havde forseet sig med, og disse Vidende vare stumme. At det for mange kunde faa Udseende af, at Kongen ved denne tilsyneladende Forfolgelse imod Kaj Lykke vilde ramme Adelen,

---

S. 171 omtalt denne Meddelelse, men han har ikke kunnet anføre nogen anden Kilde til den end Indberetningen fra den svenske Residents Sekretær.

[1] Sml. ovenfor S. 60. P. W. Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, I, S. 258, 258—59, 264. S. 259 fortæller Duvall i en Indberetning af 9. Maj 1662, at Generallieutenant Frederik Buchwaldt skulde afgive Forklaring for Krigsretten om sin Opførsel i sidste Krig, men han rejste hemmelig bort fra Kjøbenhavn. Da dette blev fortalt Hans Schack, vilde han ikke tro det, han sendte en Page for at faa Vished herom, da Pagen kom tilbage og bekræftede hvad der var fortalt, udbrød Schack: »Jeg haaber dog ikke, at han vil gjøre Kaj Lykke af sig.«

[2] Diarium Europæum. VII., 1662. S. 435.

kan nok forstaas. Denne Tanke er ogsaa bleven optagen i de nyeste Tider, man læser for Exempel disse Ord: »Kaj Lykkes største Brøde var den, at han hørte til den gamle Adel og havde store Godser[1],« det vil sige: Frederik den Tredie vilde den danske Adel tillivs og vilde plyndre den, det var Motivet til Processen imod Kaj Lykke.

Men denne Opfattelse er næppe rigtig. Frederik den Tredie knækkede Adelens Magt, han tog hele Magten til sig. Det kan vist roligt siges, at Frederik den Tredie lige fra sin Regjerings Tiltrædelse havde været en Fjende af Adelen som Stand, men det kan vist ogsaa rolig siges, at han ikke var en Fjende af nogen enkelt dansk Adelsmand[2], forudsat at denne ikke havde forseet sig mod Konge og Land. Det vil da heller ikke være muligt at paavise, at Frederik den Tredie i Almindelighed forfulgte danske Adelsmænd, men mod dem, som mentes at have forseet sig grovelig, lod han Lov og Ret gaa sin Gang.

Og det kan da ikke nægtes, at Kaj Lykke havde forseet sig grovelig. Ordene i Brevet til Tjenestepigen Sofie Abelsdatter indeholdt en Beskyldning imod Landets kronede Dronning for Ægteskabsbrud af gemen Art. Var Beskyldningen bleven kjendt af mange, vilde den under heftige politiske Bevægelser kunne være bleven benyttet til at vække Tvivl om de kongelige Børns ægte Fødsel og om deres Arveret til Thronen, men bortseet herfra maatte Beskyldningen kaste en Plet paa hendes Ære, som kun kunde afvaskes ved at den, der havde udtalt den, kom til at staa til Ansvar for hvad han havde sagt eller skrevet og til at bære Følgerne deraf. Det er let nok, i anden Halvdel af det nittende Aarhundrede at sige, at Kongen

[1] Sml. R. Nyerup, Efterretninger om Kong Frederik den Tredie, S. 45: »Hans største Misgjerning bestod i, at han var af gammel Adel.«

[2] Undtagen Korfits Ulfeldt.

skulde have revet hint usalige Brev i Stykker eller ikke have lagt Vægt paa hvad der stod i det, det havde ikke mange Fyrster gjort for to Hundrede Aar siden, det var da strengere Tider end Nutiden er. Mon Christian den Fjerde under lige Forhold havde handlet anderledes end sin Søn? Med hvilken Heftighed traadte han ikke i Aaret 1626 op mod Kaj Lykkes Faster Fru Anne Lykke paa Grund af hendes liaison med Prindsen? Satte han hende ikke uden Lov og Dom i Fængsel paa Bahus Fæstning[1]?

Der er den største Sandsynlighed for, at det ene og allene var de krænkende Ord i Brevet til Sofie Abelsdatter, som fældede Kaj Lykke, alle Aktstykker, som haves til Oplysning om Sagen, tyde herpaa, intet sikkert, aldeles paalideligt Vidnesbyrd kan nævnes for den Anskuelse, at Frederik den Tredie vilde Adelsmanden, den hovedrige danske Adelsmand tillivs.

Paludan-Müller har gjort den Bemærkning[2], at Kong Frederik den Tredies Brev af 30. Juli 1661 egenlig er det, som gjør Retssagen saa svær at forstaa. Paludan-Müllers Tankegang maa have været denne: I Brevet af 30. Juli 1661 til Grev Christian Rantzau og Rentemester Gabel lovede Kongen Kaj Lykke Tilgivelse for hans Forseelse, naar han vilde forpligte sig til at betale en klækkelig Bøde; dette gik Kaj Lykke ind paa, og saa skulde Sagen ikke forfølges videre, men alligevel lod Kongen ham stævne for Højeste-Ret, og denne dømte ham, det seer ud, som om Kongen har brudt sit Ord. Men saaledes forholder det sig ikke, det var ikke Kongen, som brod sit Ord, det var Kaj Lykke, han betalte ikke, han blev stævnet til at møde for Højeste-Ret, og saa løb han sin Vej.

Kongen tog Sagen fra Først af paa en rolig og besindig

[1] Christian den Fjerdes egenhændige Breve udg. af C. Molbech, I., S. 256 ff. Danske Magazin, III. R., 5. Bd., S. 173 ff.

[2] Dansk Tidsskrift, Kbh. 1870, I., S. 264.

Maade. Fornærmelsen, som Kaj Lykke havde tilføjet Kongen og Dronningen, betragtede han som et privat Anliggende, to Venner forhandle paa hans Vegne med Fornærmeren, et Forlig sluttes, Kaj Lykke forpligter sig til[1] at indbetale »i Kongens eget Kammer« 100,000 Rdl., videre vil Kongen ikke gaa, Sagen bliver dysset ned. Kongen seer ikke engang Brevet. Men da Kaj Lykke svigter sit Ord, saa forandres Situationen, nu faar Kongen Brevet at see, Sagen maa frem offenlig, den bringes for Højeste-Ret, medens Kaj Lykke har rømmet Landet, der falder Dom, Gods og Formue tilkjendes ved den ikke »Kongens eget Kammer,« men den kongelige Fiskus, det vil sige Statskassen. Efter Forliget vilde Kongen for sin Person være bleven 100,000 Rdl. rigere, efter Dommen kunde Kongen ikke faa saameget som 1 Hvid til sig selv.

Dersom Striden ikke var kommen op imellem Kaj Lykke og Peter Borting, dersom denne var forbleven i Kaj Lykkes Tjeneste under fredelige Forhold, saa vilde Brevet til Sofie Abelsdatter ikke være blevet draget frem, der vilde ingen Sag være bleven rejst mod Kaj Lykke. Angrebet paa ham kom helt pludselig i Sommeren 1661, det kom ganske bag paa ham, mindst af Alt ventede han vist da, at hans Modstander vilde hævne sig og vilde ham tillivs ad den Vej, han var slaaet ind paa. Netop fra samme Tid haves flere Aktstykker, som kunne give Vidnesbyrd i denne Retning.

Den 9. Juni 1661 underskrev Kongen et Brev til Rentekammeret (paraferet af Hannibal Sehested) af dette Indhold[2]: Kongen vil anvende Noget af Indkomsten af

---

[1] Foruden at kvittere for Modtagelsen af Udlæget til Regimentet.

[2] Dette Brev med Kongens egenhændige Underskrift bevares i Kongerigets Arkiv, Pakken: Kommissions-Forretning over Kaj Lykkes konfiskerede Gods. Det er indført i Rentekammerets Expeditions-Protokol for 1661.

Aalborghus Len til Hofstaten, denne Indtægt havde »Os Elskelige Kaj Lykke, vor Mand og Tjener og Befalingsmand paa Aalborghus« faaet »for gjort Krigstjeneste og Forstærkning;« Kammeret skal lade efterse, hvormeget der endnu resterer paa Kaj Lykkes Fordring og handle med ham om, hvor han paa anden Maade kan vorde betalt og kontenteret, »ej tvivlende, at han sig jo derudinden til vor naadigste Vilje og Fornøjelse tilbørligen bekvemmer.« Det er jo et velment Brev, Kongen har tænkt paa Kaj Lykkes Bedste, han har ikke glemt, at ville godtgjøre ham hvad der skyldtes ham. Den sidste Ordre, som er udstedt til Kaj Lykke som Befalingsmand paa Aalborghus, er dateret den 11. Juli 1661[1]: Gabriel Christoffersen, Sognepræst til Blære og Ejdrup, havde klaget over, at han paa sin egen Bekostning maatte levere Brød og Vin til sine Kirker, Kaj Lykke skulde sorge for, at Præsten herefter ufejlbarligen fik det Korn til Brød og Vins Vedligeholdelse, som alle hans Formænd havde havt efter Kirkebogen og Recessen. Den 16. Juli var Ove Juel i »Kommissionen imellem Kaj Lykke og hans Søster« i Kjøbenhavn. Altsaa, Forretningerne gaa ganske rolig deres Gang, baade offenlige og private[2], Ingen kunde ane, at en Undersøgelse var i Gang, som kort efter skulde naa Kaj Lykke, Ingen havde nogen Forestilling om, hvad der skulde ske i de næste syv Uger.

Men veed man Intet om Dronning Sofie Amalies Forhold til Sagen? Det er jo saa ofte sagt, at det var hendes Hævntorst, som bragte Kaj Lykke i Ulykke. Nej, der vides Intet, der er ikke bevaret nogetsomhelst Aktstykke, der kan oplyse herom, som de historisk sikkre Kilder ere Eftertiden overleverede, staar hun udenfor hele Sagen, det er kun gjennem Gisninger Dronningen kan

---

[1] Jydske Tegnelser 1661.
[2] Sml. ovenfor S. 50—51.

bringes i Forbindelse med den. Det er næppe sandsynligt, at hun er bleven holdt i Uvidenhed om Kaj Lykkes Brøde, men hvormeget har hun faaet at vide, hvorledes kan dette være skeet, paa hvilken Maade har hun optaget Meddelelsen herom? Har hun virket ind paa Forhandlingerne med Kaj Lykke? Kan der deri søges en Grund til at han flygtede? Eller flygtede han, fordi han var ude af Stand til at betale de Summer, han havde forpligtet sig til at betale, og saa efter sin Bekjendelse af 28. Juli maatte miste Livet, Æren og Godset[1]? Hvorfor holdt Kongen sig ikke til det Pant, som Kaj Lykke havde stillet for den betingede Sum i Obligationen af 1. August?

Spørgsmaal nok, ingen Svar.

Det er af Vigtighed ved Bedømmelsen af Kaj Lykkes Sag at huske paa, at Højeste-Rets Assessorerne enstemmig fordømte ham. Der sad i Højeste-Ret Mænd af den gamle og Mænd af den nye Tid, der sad Adelsmænd og der sad Borgerlige, der sad Mænd, som altid ville blive nævnede med Anerkjendelse: Jørgen Seefeldt, Axel Urup, Otte Kragh, Jørgen Bjelke, Hans Nansen, Peter Lasson, Rasmus Winding, for blot at nævne dem, hvis danske Sindelag er uomvisteligt og om hvis Personlighed der ingen Uenighed hersker, hæderlige, brave Mænd. De dømte alle Kaj Lykke til Døden: »Ingen af os vider Kaj Lykke med Rette at kunne befri,« staar der i Dommen. Det kan ikke antages, at de gjorde det, for at være Kongen til Behag, de dømte som de forstod Retfærdigheden, og naar saadanne Mænd have underskrevet Dommen, maa denne være fældet rigtig, hvormeget end efterfølgende Tider

[1] Hvorfra stammer den Fortælling, som findes i nyere Skrifter (f. Ex. N. Bache, Nordens Historie, IV., Kbh. 1881, S. 119), at Kaj Lykke flygtede over til Skaane Dagen før Stævningen udtoges imod ham, efter at en Ven havde hvisket ham i Øret, at »alle gode Forhaabninger maatte glippe?«

kunne have Ret i at sige, at det var en haard Dom, der blev fældet over Kaj Lykke, naar Sagen sees fra modernt Standpunkt.

Der er næppe nogen Brøde, om hvilken Meningerne blandt Juristerne i ældre Tider have været saa vaklende som den, der kaldes crimen læsæ Majestatis[1]. Fælles for hele den ældre Tid var den Anskuelse, at crimen læsæ Majestatis var en af de største Forbrydelser et Menneske kunde begaa, den var saa meget som et sacrilegium[2]. Intet kunde mildne Ansvaret for Brøden, det var ligegyldigt, om den først blev kjendt Aar efter at den var begaaet, den haardeste Straf fulgte paa. Brøden betegnes i Lovene kun ved almindelige Udtryk, dens Grader og deres Strafværdighed kunde kun afgjøres for hvert enkelt Tilfælde[3], og her er det Samtidens Følelse for hvad der er forbryderisk, som bliver det afgjørende[4]. Man bør

[1] Sml. C. G. Wächter, Lehrbuch d. Röm.-Teutsch. Strafrechts, II., Stuttg. 1826, S. 507. — Om crimen læsæ Majestatis kan for det her behandlede Tilfælde sees hvad der siges hos A. W. Heffter, Lehrb. d. gemeinen deutschen Strafrechtes, 6. Aufl., Braunschw. 1857, S. 159 ff., især S. 165—76.

[2] Udgangspunktet for Opfattelsen var 2. Mosebog, 22. Kap. V. 28: »Du skal ikke bande Gud, og den Øverste blandt dit Folk skal Du ikke ønske Ondt over.«

[3] Det er ret betegnende, hvad Claus Kloot siger 1651: »læso rege ipse status Reipublicæ læsus putatur, et tot modis crimen læsæ Majestatis committitur, quot ipse Princeps ejusque dignitas imminui sive lædi potest.« Synopsis causarum criminalium juxta seriem præceptorum decalogi disposita. Gothoburg i 1651, S. 55.

[4] Et interessant Exempel paa en Majestætsforbrydelse og paa Bedømmelsen af den skal anføres her, det indtraf omtrent tyve Aar efter at Kaj Lykke var bleven dømt. Medens Just Høeg opholdt sig som dansk Underhandler ved Fredskongressen i Nymegen, maatte han engang give Johan Lemfort, der var i den danske Ambassadør, Grev Anton af Altenburgs Følge, en alvorlig Reprimande. Lemfort, som var dansk Undersaat, følte sig krænket herover, og nogle Aar efter, 1682, da Just Høeg paa Hjemvejen

derfor være varsom i sin Dom over saadanne Processer, man maa ikke lade sin Misfornøjelse, sin Vrede gaa ud over Enkeltmand istedenfor over Tiden, — naar da forøvrig Processen er ført uden Svig.

Og Processen mod Kaj Lykke blev ført uden Svig, de retslige Former bleve iagttagne. Men de retslige Former bleve ogsaa iagttagne ved Behandlingen af det konfiskerede Gods[1]. Fra Kongens Side blev der vist en næsten ængstelig Forsigtighed, for at Alt blev ledet sam-

---

fra Paris, hvor han havde været Ambassadør, kom igjennem de spanske Nederlande, lod han Høeg udfordre ved to Kapitajner. Høeg foreholdt disse, hvilken Forbrydelse de derved gjorde sig skyldige i, de bleve saa forskrækkede, at de strax flygtede til Maubeuge paa fransk Grund. Lemfort selv flygtede til Mons.

Hoeg gjorde Indberetning om denne Begivenhed til sin Regjering, og det blev overdraget Konrad Reventlow og Michael Wibe som Kommissærer at dømme Lemfort. Han blev stævnet ved General-Fiskalen til at møde for Kommissærerne, skjøndt han ikke var i Landet, de dømte ham den 18. December 1682 til at have forbrudt Ære, Liv og Gods for begaaet crimen læsæ Majestatis, Exekutionen skulde udføres ved Sværd og Halshugning paa hans Effigies andre til Exempel og Afsky. Det var Aaret forinden Danske Lov blev kundgjort. Dommen bevares i Indlæg til sjællandske Tegnelser 1682 i Gehejme-Arkivet. Mathies Skaanlund fortæller i sin Autobiografi, at Statholder Gyldenløve fik Sagen bilagt. Historisk Tidsskrift, III., Christiania 1875, S. 122—23.

[1] Efter Kaj Lykkes Søsterdatter Jomfru Sofie Amalie Brockenhus's Død 1681 tilfaldt ham ved Arv Skjern-Gaard og Skov (39 Tdr. Hrtk. 2 Sk. 3 F. 1 Alb.), men Gaarden blev konfiskeret i Henhold til Højeste-Rets-Dommen af 1661, Christian den Femte forærede den til General Arenstorff, den sidst afdøde Ejerindes Stedfader, Kaj Lykkes Svoger, i Aaret 1686, da Restancerne vare løbne stærkt paa. Man har beklaget den Strenghed, med hvilken Regjeringen gik frem, idet den inddrog dette Gods under Kronen. Hertil kan bemærkes, først, at Regjeringen havde Ret til at inddrage Godset i Henhold til Højeste-Rets-Dommen af 1661, dernæst, at Kaj Lykke vistnok ikke var i Landet og ikke var bleven benaadet i det Aar, da Godset blev ledigt, endelig, at Regjeringen lod Godset gaa over til Kaj Lykkes Søstermand.

vittighedsfuldt. der er ovenfor anført Beviser nok for Rigtigheden af denne Paastand. Kongen tog saagodtsom[1] Intet til sig selv uden efter Taxation. Dronningen fik kun nogle Køer, og hvorledes fik den souveræne Dronning disse? De tilhørte Staten, Kongen lod da gjennem Skatkammeret udgaa aabne Breve daterede den 8. og den 23. April 1662[2] om. at Dronningen skulde have Ret til at udtage Kvæg af Kaj Lykkes fra Gisselfeld og Gaardene i Jylland og Aalborghus saa mange hun behager »for den Pris, det allerede er taxeret til.« Kongen har været Højeste-Rets-Dommen lydig.

VI.

Da Kaj Lykke forlod Kjøbenhavn i August 1661, flygtede han til Skaane, her opholdt han sig endnu 1663. Gustav Duvall fortæller i en Indberetning fra Helsingør den 5. Februar 1662[3], at Christian Rantzau og Peder Reedtz, der vare komne til Helsingør, havde omtalt for ham. at de paa Rejsen dertil havde faaet at vide, at Kaj Lykke opholdt sig i Bleking, og at de formodede, at Kongen ikke vilde give en saadan Misdæder nogen Protektion, Frederik den Tredie vidste ikke Noget herom, de ansaa sig forpligtede til som hans Ministre at nævne det for Duvall. Denne svarede, at han Intet vidste om. hvor Kaj Lykke

---

[1] De ovenfor S. 116 omtalte Rideheste findes ikke anførte i Vurderings-Forretningen over Aalborghus dateret 12. April 1662. Hestene kunne være blevne taxerede i Kjøbenhavn. Det vides forøvrig ikke. om Kongen har forbeholdt sig Hestene.

[2] Brevene findes indførte i Rentekammerets Expeditions-Protokol for 1662.

[3] P. W. Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie. I., S. 275—76.

opholdt sig, han troede, at han var i Hamborg eller Lybæk, han skulde tage deres Meddelelse ad referendum og lade dem vide sin Konges Svar. Duvall tog Anledning heraf til at erkyndige sig om Kaj Lykke, det blev ham berettet, at han skulde opholde sig i en simpel Tjenestedrengs Klæder hos en Præst mellem Sølvitsborg og Christianstad.

Om Kaj Lykke i de følgende Aar levede i Skaane eller Bleking eller tog andensteds hen, vides ikke, der er ikke hidtil fremdraget nogen Oplysning om hans Skjæbne i den Tid. General-Fiskalen førte et vaagent Øje med ham i de første Aar og satte Folk ud paa at opdage, om han havde Forbindelser med Nogen i sit Fødeland. Det lykkedes ham idetmindste én Gang at komme ham paa Sporet og han meddelte da sin Opdagelse til Dronning Sofie Amalie, hvem han tilskrev følgende Brev, som er bevaret i Koncept uden Datum og Aarstal[1]:

Groszmechtigste vnd Allergnädigste Königinn

Nach deme mier, vor einiger Zeit, gewiszlich berichtet worden, dasz sich der Ehrlosze vnd verfluchte Criminel Keje Lycke, in Skonen nahe bey angräntzenden Sehesteten thäte aufhalten, in hofnung, dasz sich alhier die Conjuncturen also wenden vnd endern müsten, dasz er mit honeur zu dem seinigen kommen solte, Also habe ich meiner angebornen vnd höchst-obligirten Schuldigkeit nach ein wachendes Auge stetes darbey haben vnd penetriren laszen, von Weme besagter Bösewicht seine aufenthalt könte haben, nach deme ihme alle seine güter alhier abgenómmen. Nun aber auf fleisig antreib, ist mier von einem freunde einer express zugeschicht mit bericht, dasz er ein original Skreiben ertappet, zo mit Eines Reichen von

[1] Aktstykket bevares i Nr. 1102. Koncepten er en Renskrift med nogle Rettelser af Kornerup.

Adelsz eigener hand soll geschriben seyn, und mit seiner angebornen Adelighen pitschaff versiegelt, laut beyfolgender Copeien, worinne besagter Edelmann zwene grosze fehler selbst bekennet, Erst dasz er dem en effigie hingerichteten Ehrloszen buben geldt zugeschichet, Alszo dasz man billig occasion vnd vrsach hier von konte nehmen ihn auf ein thonne goldt oder mehr zu multiren, auf das ihme sothanen Criminellen zu vnterhalten nicht so fette mittell überbleiben solten. Zum andern dasz er den Kejen offentlich für seinen tres honore amy Contestiret, nach deme besagter Criminel alhier von seiner Ehren degradiret, vnd deszen wapen von dem Hencher gebrochen, Ohne das, dasz er Kejen was alhier passiret thut avisiren, vnd darneben befehlet diesen besorgenligen vnd suspecten brieff zu verbrennen. Vnd ob ich zwar pflichtig bin dieszen brieff unterthänigst Eurer M^ten^ in die hand zu lieferen, so kann ichs doch ohne Eurer M^ten^ allergnädigste assistenc nicht thun, nach dem der Einhaber eine ansehelige recompense postuliret, vnd mier alle meine mittel, (durch Verfolgung vnd enthaltung meines Lohnes vnd Confiscation anparten) stetes differiret werden, also dasz mier in meiner angebohrnen Vigilence bey der Königl. souverainitet vnd respect die hände gäntzlich gebunden seyn. Allergnädigste Königinn, Woefern Eure M^ten^ begeren dieszen Brieff zu haben, bitte ich Allerunterthänigst dasz durch eine getreue Persone umb die recompense möchte tractiret werden, nach deme dasz mann die in Skonen sitzende Leüte anders nicht dar zu wird bewegen konnen. Vnd auf das Eure Königl. M^t^ die Copie selbst leszen können, habe ich sie Wort zu wort verterit, vnd erwarte eine gnädige resolution vnterthänigst zu vernehmen, ob Eure M^t^ mit solcher Correspondence zu frieden seyn oder aber daran einen miszgefall tragen werden. Der Allerhöchste Gott erhalte stetes Eure M^t^ in beständiger freude vnd prosperitet.

Det opsnappede Brev lyder saaledes i Søren Kornerups tydske Oversættelse[1]:

Monsieur Tres honoré Frere

Nach dem ich miers einbilde, dasz du, leider, geldt hast von nöthen, also vbersende ich dier hier bey mit Schwester NB. 100 Rdlr. So du sonst etwas von nöthen haben werdest, kanstu mier durch gelegenheit zuschreiben mit denen so dier bewust sicher zu seyn, denn mit der poste geehu die briefe nicht alle Zeit gewisz. Sonst ist, leider, deine sachen in worigem Zustande, also dasz niemann thar fur dich intercediren, es seyn dann dasz mann sich selbst wolte suspect machen vnd in Vnglüch gerathen, vnd doch Weinig erhalten. An deinen freunden tharstu nicht zweifeln, dasz sie ja suchen vnd suchen werden alle gelegenheit zu deiner wohlfart, wann es gelegen sein wird das beste zu recommendiren. Alles stehet in der höchsten direction, vnd für alles setze dein Zuversicht zu ihme, so tharstu nicht zueifeln, dasz er ja alles zu einem gewunschten Ende wird bringen, vnd ohne seinen hülf ist weinig zu vermuhten. Vnd vmb Gottes willen hüte dich was du für geselschafft suchest vornehmelig derer, so Gott fürchten vnd dier getreue seyn, vnd rede von einem iederen mit respect, denn es befinden sich viel bösze Menschen. Möchte mein rath gelten, so wolte ich rathen dasz du dich in fremder Herren dienst begeben soltest, vnd dein fortun suchen in Betrachtung, dasz mann sich dar angenehm machen könte vnd reputation erlangen, und ins künfftige durch dero intercession eine recommendation erlangen, vnd also desto eher wiederumb zu rechte kommen. So du Pferde dar zu von nöthen hast oder sonst etwas, sol ich, als ich pfligtig bin, dier darmit assistieren. Gott weisz es, dasz ich dier mein hertze eröffne, vnd hoffe

[1] Aktstykket bevares i Nr. 1102.

dasz du es anders nicht werdest aufnehmen als ich geschrieben habe. Denn ob dier schon hier etwas könte zugesagt, oder einige sicherheit versprochen werden, so weisz ich nicht ob du dich dürffest hassardiren, oder hier ein zu reiszen wagen. Sonst hat deine sache wider den Fiscal, Peter Børting, vnd Jens Laszen, vorgeweszen, den aufgehengten Hansz Laursen betreffend, vnd ist wiederumb von ihrer Königl. M^t^ selbst gar gestreng vor das höchste Gericht ein-Citiret worden. Gott gebe einem iederm sein verdienten lohn. Nun ich will schlieszen, vnd befehle dich dem Allerhöchsten zu sicher protection, Er gebe das wier mit freude ein ander sehen möchten im gewunschten Zustande, mit begrysung von NB. vnd mier. Ex NB. d. 27 Julij A° 1663.

Dein getreuer Bruder
alle Zeit.

Rantzouholms, Hefringsholms vnd Harridtzlefs Haupthöffe seyn noch nicht entfrembdet, die Bauren aber seyn dar von genommen. Mann wermeinet dasz Oluf Daa wird Rantzouholm durch permution gegen Holmegaard von ihrer M^t^ bekommen. Verbrenne meinen Brief. Adieu.

Hvem den Ven er, som har skrevet dette Brev, er det ikke muligt at oplyse. Vennen taler alvorligt og vel betænkt til den arme Kaj Lykke, hvem han minder om ikke at gaa frem paa nogen ubesindig eller letsindig Maade. I fremmed Tjeneste gik Kaj Lykke vist ligesaa lidt nu som femten Aar tidligere.

Søren Kornerup sendte disse Breve til Dronningen, det var jo paa en vis Maade hendes Sag, han havde ført mod Kaj Lykke. Det er muligt, at han forudsatte, at Dronningen vedblev at føle Forbittrelse mod denne, og at han i sin Iver vedblev at puste til Ilden, men Søren Kornerup var interesseret i Sagen, thi skete der Konfiskationer, skulde han have Procenter af de konfiskerede

Penge[1]. Han havde desuden en farlig Proces paa Halsen. det kunde være af Betydning for ham, at finde en Talsmand i Dronningen.

Peter Børting og Søren Kornerup havde nemlig taget Sagen op imod den forrige Delefoged paa Rantzausholm Hans Lauridsen[2]. Han blev anklaget for Tyveri, for at have stjaalet fire Foler, som hørte Kaj Lykke til, og altsaa nu Kongen, ɔ. Staten[3]. Processen mod Hans Lauridsen blev fornemmelig dreven frem af General-Fiskalen, den blev ført med en Hensynsløshed uden Lige. Hans Lauridsen blev dømt til Døden og hængt[4], uden Appel, den 23. November 1661. Men hans Enke og hans Venner tog Sagen op, de anklagede Peter Børting, Søren Kornerup og Birkefogeden Jens Pedersen, og efter en vidtløftig Proces, under hvilken de alle tre tilligemed Peter Børtings Hustru Sofie Abelsdatter[5] bleve fængslede og for en Tid satte i Arrest paa Nyborg Fæstning, blev Søren Kornerup af Højeste-Ret i Juni 1664 dømt i Kongens Naade og Unaade. Birkefogeden blev dømt til at have sin Boslod forbrudt

---

[1] I et udateret Aktstykke, i Nr. 1102, som maa være skrevet 1664 (en Koncept), omtaler Søren Kornerup, at Konfiskationerne medens han var Generalfiskal beløb sig til 230,000 Rdl., han havde indtil da ingen Procenter faaet udbetalte.

[2] Se om denne Sag N. Rasmussen Søkilde, Kaj Lykkes Fald, S. 25 ff. Rothe har nogle meget konfuse Meddelelser om den.

[3] I Regnskabsbogen for Rantzausholm 1661—62, ny kgl. Saml., Fol. Nr. 409 c, anføres paa Indtægtssiden blandt Kvæg: »Hans Lauridsens Kloder 4,« paa Udgiftssiden læses: »Føres til Udgift, som Hans Lauridsen i Nybo selv haver borttaget ved Gjelskov, Kloder . . 4.«

[4] Skarpretteren fik 4 Rdl. for at hænge Hans Lauridsen »For Dompapirerne at skrive Hans Lavridsens Dom paa« betaltes 3 Mk.

[5] Hans Ahlefeldt fik den 5. Juli 1663 Befaling om at arrestere Peter Børting og hans Kone. Hun maa paa denne Tid have været i Kjøbenhavn, thi den 7. Juli fik Byfogeden i Kjøbenhavn Jens Mauridsen Befaling om at erkyndige sig om Peter Børtings Hustru og lade hende arrestere i god Forvaring.

og til at gaa i Jern paa Holmen paa Livstid, medens Dødsdommen over Hans Lauridsen blev annulleret som ulovlig og uretfærdig fældet, hans Ben skulde opsamles og begraves i kristen Jord. Peter Børting blev frikjendt. Søren Kornerup blev dog benaadet paa Livet. Under denne Proces havde Dronning Sofie Amalie vist sin Interesse for General-Fiskalen, idet hun i en (udateret) Billet til Kongen indtrængende bad ham om at befale, at Hojeste-Rets-Assessorerne skulde give deres Vota om et enkelt Punkt skriftlig, dette skete ogsaa, samtlige af Assessorerne egenhændig skrevne Voteringer ere endnu opbevarede [1].

Aaret efter, i Maj 1665, blev en Christen Pedersen udnævnt til General-Fiskal i Danmark, derved blev Søren Kornerup afskediget, han fik den 2. Maj Befaling om at aflevere til sin Eftermand de Embedet vedkommende Papirer og Breve, samt til at indlevere til Rentekammeret rigtigt Regnskab for hvad han havde oppebaaret af Kaj Lykkes Gods og tilbørlig forklare det. Dermed forsvinder Søren Kornerup fra det offenlige Liv [2]. Han syslede fremdeles med juridiske Studier og ventede sig Gunst af Kongen, men han fik nok ikke sine Forventninger opfyldte: den 10. Februar 1668 dedicerede han til Kongen en: Kort Anvisning om de danske Loves Begyndelse og

---

[1] Geh. Arkivet, Domme, Tingsvidner, Forligelser. Nr. 141 a. — Dronningen skriver: »was mich dazu verursachet solches zu bitten, kann noch nicht sagen,« »so will ich im geringsten nicht wieder vor den fiscal bitten.«

[2] I Nr. 1102 bevares Koncepten til følgende karakteristiske Brev fra Søren Kornerup:

Hoyærede gode wen Monsr. Børting

Lader ieg Eder wide at Niels schiøtte for 14 dage siden er wdkommen aff det Blaa torn, och for nogle dage siden begiffuitt sig paa reisen ofuer till fyen, saa tilschicher ieg Eder hermed Copie af hans revers som han hafer mot vdgiffuit førend hand wdkom, och beder at i wille lade erfare noget om hans forhold och huorledis hand tager aff sted der i Landet, och om hand begynder noget at rippe om denne Sag, paa det mand betimelig

og Fremgang, d. e. en meget kortfattet dansk Retshistorie[1]. Han døde den 25. Marts 1674 i Præstegaarden i Glostrup, i hvis Kirke der endnu findes en Mindetavle af Marmor over ham. 1661 havde han ægtet Vendelia van Delden, som døde 1667 og blev begravet i Roskilde Domkirke.

Peter Børting levede de nærmeste Aar efter Kaj Lykkes Proces forst paa Ulriksholm, derefter paa Haagerup Skrivergaard, han var i nogen Tid Ejer af Gjelskov. Han var en sand Landeplage for alle Omboende. der var en Forfølgelse paa Tinge fra hans Side. der var Proces efter Proces, en Gang havde han paa en og samme Dag stævnet et halvt Hundrede Bønder til Salling Herredsting for Fordringer til et samlet Beløb af 1300 Rdl.[2]. 1665 blev han Raadmand i Odense, 1667 flyttede han til Christianshavn, hvor han boede som Handelsmand indtil 1669, da han tog til Norge. Her tilbragte han Resten af sine Dage som en betydelig Ejendomsbesidder (han ejede Fossum Jernværk og Baaselands, senere kaldet Næs Jernværk), en virksom Forretnings- og Pengemand, frydende sig som tidligere ved Processer og ved at plage sine Medmennesker. 1698 fik han Titel af Kommerceraad. Han døde den 13. Juni 1702, hans Kone Sofie Abelsdatter var død den 22. August 1699, 67 Aar gammel, de bleve begge

---

kand werre betencht paa at holde hannem i hands øren. Imidlertid befaler Eder med Kiereste Hustru Børn och gandsche huus wdi Gudsz protection och forbliffuer stedze

Min Hoyærede wens
Hafn 5. Aug. thienstuilligste
1665. (S. K.)

Niels Hansen Skytte var allerede bleven fængsligen anholdt 1663, han var indviklet i Hans Lauridsens Sag.

[1] Ny kgl. Saml. Folio, Nr. 796. Uldallske Samling, Folio, Nr. 1.

[2] Sml. N. Rasmussen Søkilde og S. Jørgensen, Hillerslev og Øster-Hæsinge Sogne, Odense 1881, S. 13, 45.

begravede i Gjerpen Kirke[1]. De havde to Sønner og to Døttre, den yngste af Sønnerne havde faaet Navnet Kaj.

Medens denne Mand opnaaede Velstand og relativ Ære, gik det anderledes med hans forrige Herskab. Fru Ollegaard Gyldenstjerne[2] beholdt de 20,000 Rdl. hun ejede, da hun giftede sig med Kaj Lykke, og hun beholdt de Sager af Løsøret, som bevislig vare hendes. Kommissærerne for Aalborghus fik den 13. September 1661 Ordre[3] af Kongen om, at Fru Øllegaard maatte bekomme hendes Karosse (en lukket Vogn med Vinduer og Jernbeslag) med de til den hørende sex Heste (med »Kudsketøj« og Forrider-Saddel) samt hvad der fandtes i Kjælderen af rhinsk og fransk Vin, -- det var ikke megen Vin der fandtes. Der er bevaret to Aktstykker skrevne egenhændig af Fru Ollegaard, begge udaterede, men tydelig nok skrevne, medens Kaj Lykkes Bo behandledes af Skiftekommissionen[4]. Det ene er en Ansøgning til Kongen: hun vil afstaa sin Hovedlod, der var bleven hende tilkjendt, »saavidt mig med Rette efter Kaj Lykke kunde tilfalde, imod Forsikring for al den efterladte Gjæld salig Christian Friis saavelsom Kaj Lykkes angaaendes, at ingen af Kreditorerne Noget imod mig skulde have at prætendere.« Det andet Aktstykke er en Redegjørelse for hvor meget hun i Alt vilde overlade Kongen, hun vilde kvittere for 51,435 Rdl. foruden Mobilier og Løsøre, »som kan beløbe sig til mange Penge,« imod at Kongen vilde give hende Noget at leve af. Disse Pengeforhold, især de Frisiske, ere meget indviklede,

---

[1] Personalhist. Tidsskr., I., S. 242—43.

[2] G. Duvall fortæller den 19. September 1661: »Hans [o: Kaj Lykkes] Frue er for kort Tid siden til sit Held bleven forløst med et aborto.« P. W. Becker, Samlinger til Frederik den Tredies Historie, I., S. 260.

[3] Jydske Tegnelser 1661.

[4] Kongerigets Arkiv, Kommissionen over Kaj Lykkes konfiskerede Gods.

det er ikke let, maaske umuligt, at udrede dem. Fru Ollegaard havde i Januar 1658 solgt Lyngbygaard til Svogeren Hans Friis til Klausholm, hun ejede syv Pander i Allunværket Andrarum i Skaane.

Der siges, at Kongen gav hende Tilladelse til at bo paa Harridslevgaard[1]. I et Brev til Kongen dateret den 18. September 1662[2] bad hun til sit og sine Børns Ophold om Harridslevgaard med nogle faa Bønder, som kunde være tilovers, naar Frederik Arenstorff og de andre Kreditorer havde faaet deres Parter, »som dog Eders Majestæt mig tilforn haver tilsagt ved Rentemester Gabel.» Hun boede der den 28. Marts 1663, paa hvilken Dag hun underskrev en endnu opbevaret Kvittering for hvad der var leveret hende til sine (fire) Folks Underholdning og til fire Hestes Foder[3]. Senere flyttede hun til Herregaarden Bidstrup, som hendes Moder Christence Lindenow havde ejet[4]. Og her gav hun sin Mand Hus og Hjem, da han af Christian den Femte fik Tilladelse til at vende tilbage, som det formodes, efter at Dronning Sofie Amalie

---

[1] T. Becker, Danske Herregaarde, VII., Bidstrup, XI., Harridslevgaard.

[2] Kongerigets Arkiv, Kommissionen over Kaj Lykkes konfiskerede Gods.

[3] Kvitteringen bevares i Nr. 1102. Hun havde faaet: 42 Tdr. Rug, 25 Tdr. Byg og Malt, 7 Skjæpper Humle, 1 Fjerding og en halv Otting Smør, et halvt Skippund Flæsk. Hermed betalte hun til fire Personers Kost et Aar omkring efter den gamle Taxt: 12 Tdr. Rug, 18 Tdr. Byg, 24 Skjæpper Humle, 24 Sider Flæsk, 1 Fjerding og en halv Otting Smør, 2 Kroppe Nødkjød, 24 Kroppe Faar, 2 Tdr. 2 Skp. Gryn, 12 Skp. Salt, 4½ Td. Sild, 3 Tdr. Torsk eller »Graaseyer«. Til Hestefoder havde hun faaet 5 Tdr. 1 Skp. Havre, til Beslag 46 Mrk. Stangjern. I hendes Fraværelse havde hendes Tjener modtaget fire Rdl. Mere var der ikke at bekomme paa Gaarden til hendes eget Traktement eller til den øvrige Rest af Folkenes Spisning og af Hestefoder.

[4] Christence Lindenow døde 1681. Pontoppidan, Danske Atlas, IV., S. 429.

var død 1685[1]. Hun døde 1694, hun ligger begravet i Granslev Kirke, Sognekirke til Bidstrup[2]. Hendes Datter af første Ægteskab, Sofie Amalie Friis, gav sin Stedfader Bolig paa Bramminge ved Ribe, som hendes Mand Johan Rantzau ejede.

Om Kaj Lykkes Død lyde Efterretningerne forskjellig. Paa et Besøg hos Niels Nielsen paa Endrupholm væltede Vognen, hedder det, Kaj Lykke kom til Skade saaledes, at han døde tre Dage efter; Fogeden paa Bramminge, Kristen Sørensen Rygaard, og Niels Nielsens Hustru, Anna Stefansdatter, besørgede hans Begravelse, der foregik i al Stilhed, Liget blev hensat i Begravelsen under Bramminge Kirke. Efter Optegnelser i Darum Præstearkiv[3] døde han 1702. Men Langebek har opbevaret en original Notits paa et Oktavblad, der seer ud som om det er udtaget af en med Notitsens Aarstal samtidig Regnskabsbog, og her læses Følgende[4]: »1699, den 8. Juli, døde Velb. sal. Kaj Lykke meget hastig og uformodelig paa Bramminge imod Middag, hvor han hverken mælede eller talte til Nogen. Gud give ham en glædelig Opstandelse paa den yderste Dommedag.« Liget var blevet lagt i en Trækiste, i Midten af forrige Aarhundrede var Laaget en Gang løst, og man saa da den Dødes Legeme ligge helt og holdent. Christian Gabel lod Kiste slaa til igjen, men senere maa den være bleven aabnet, thi Hovedet er (omtrent midt i det 19. Aarhundrede) blevet bragt til Kjøbenhavn, hvor det endnu opbevares i det anatomiske Museum, det Øvrige af Legemet er hensmuldret[5].

---

[1] Rothe siger, at han kom hjem til Danmark 1679.

[2] Pontoppidan, Danske Atlas, IV., S. 429.

[3] O. Nielsen, Danske Samlinger, II. R., 2. Bd., S. 51—52.

[4] Langebeks Excerpter, Nr. 189, i det st. kgl. Bibliothek. — Rothe siger, at Kaj Lykke døde 1698. Pontoppidan anfører 1699 som hans Dødsaar. Danske Atlas V., S. 688.

[5] O. Nielsen, Danske Samlinger, II. R., 2. Bd., S. 58.

Da Frederik den Tredies Søn, Kronprinds Christian, paa sin Udenlandsrejse 1662 kom til Leiden, fik nogle af hans Følge i deres Logis i Gjæstgivergaarden »det forgyldte Horn« at see et paa Latin affattet Epitafium over Kaj Lykke med Overskriften: »Caji Lycki Statua in Foro Hauniensi erecta Anno 1661.« Navnet er omskrevet til: »Sinistra Fortuna« og Indholdet er alvorlige Betragtninger over hans underlige Skjæbne[1]. Dette Epitafium kan kortelig udtrykkes i disse Linier[2]:

Ingen gjøre Ord af, at vel det ham gaar,
Og at hans Have med Roser fuld staar:
Et Vejr kan komme saa snart og stort,
Og blæse dem i en Time bort.

---

[1] Gamle kongelige Samling, Folio, Nr. 927, hele Indskriften er meddelt her. Epitafiet er aftrykt hos Pontoppidan, Annales Ecclesiæ Danicæ, IV., S. 476—78. Pontoppidan fortæller, og C. P. Rothe efter ham, at Epitafiet læstes paa en Støtte, som blev oprejst, — hvor den blev opreist, siges ikke. Denne Fortælling er vist helt greben ud af Luften, der vides Intet om en saadan Støtte.

[2] C. Molbech, Danske Ordsprog, S. 140, Nr. 2162.

TILLÆG.

Ovenfor S. 38—40 ere nogle Portræter omtalte, om hvilke man har troet, at de forestille Kaj Lykke. Hertil kan nu føjes følgende Oplysninger, der ere fremkomne under Bogens Trykning.

Det S. 38. L. 5 nævnte Portræt, som Klevenfeldt har ejet, er vistnok det samme, som nu findes paa Ledreborg. Det er 11½ T. h., 9 T. b., malet paa Kobber, og er i det Hele et smukt udført Billede: et ganske ungt Menneske, 18—20 Aar gammel, med blaa Øjne, tyk Næse, tykke Læber, og langt, over Panden og over Skuldrene nedfaldende blond Haar; Dragten er en fin broderet rød Trøje med udskaarne Ærmer, røde Buxer, høje Ridestøvler i Læderets Farve. Paa en Piedestal er i tre Linier malet Ordene: »Kay Lyche (ut vulgo creditur) Infortunatus.« Paa Bagsiden er klæbet en i forrige Aarhundrede skreven Notits, indeholdende adskillige Urigtigheder (f. Ex. at Kaj Lykke ejede Lerkenfeldt, at Kaj Lykkes Kone indførte Bidstrup i Boet, det hedder, at Christian den Femte 1679 skjænkede ham Friheden, at han døde 1697). Det er altsaa dette Billede, som efter Klevenfeldts Oplysning skal forestille ikke Kaj Lykke, men Tyge Kruse til Stenalt. En Kopi af det findes i Portræt-Samlingen paa Gaunø.

Blandt »smaa Miniatur Portræter,« som Klevenfeldt ejede, nævnes i hans Auktionskatalog (Museum Klevenfel-

dianum. S. 263. Nr. 32): »Cay Løcke paa Elphenben i sort laqveret og forgyldt Ramme.«

I Portræt-Samlingen paa Gaunø er der et Portræt, som er blevet kaldet »Kaj Lykke,« et Brystbillede fremstillende en ikke ganske ung Mand med et meget smukt, ovalt Ansigt, brune Øjne, høj Pande, lige Næse, lidt tykke Læber; han bærer en sort Paryk med mange og store Krøller (som paa Portræter af Niels Juel), han er iført Harnisk kantet med blaat Fløjel med gule Kanter, over højre Skulder og helt hen foran Legemet ligger en gul med Rødt foret Fløjels Kappe. Maleriet er 1 Al. $9\frac{1}{2}$ T. h., 1 Al. $1\frac{3}{4}$ T. b. Men paa Bagsiden af det skrøbelige Lærreds-Maleri er malet: »D. Richter fecit anno 1705,« og man føres da hen til en anden Tid og et andet Land, D. Richter var en svensk Maler, der malede i det 18. Aarhundrede indtil 1735, Maleriet kan ikke forestille Kaj Lykke.

Det S. 39, L. 13 omtalte Portræt, som skal stamme fra Overgaard, derfra være vandret til Gjessinggaard og Skafføgaard, og endelig være kommet til Fru Hermansen, tilhører nu Hr. Leemejer, Inspekteur ved Frederiksborg-Samlingen.

Hr. Leemejer ejer et andet Portræt, der ogsaa skal forestille Kaj Lykke og dette Portræt har Krav paa megen Opmærksomhed. Det er et fortræffeligt Maleri, det fremstiller i Brystbillede en yngre, meget smuk Mand, paa henimod 30 Aar: kjønt, rundt Underansigt, noget svulmende Læber, en stor kraftig Næse, brune Øjne og Øjenbryn, det naturlige brune Haar falder ned over Panden og helt ned over Skuldrene, blødt og fint; Dragten er en Guldbrokades(?) Kjortel og en bred Halskrave med Kniplinger. Bag paa Maleriet staaer malet Navnet: »Wuchter.« Dette Navn er næppe malet i det 17. Aarh., men Maneren, i hvilken Portrætet er udført, gjør det meget sandsynligt,

at Wuchters kan have malet det[1], i ethvert Tilfælde er det malet ved Midten af det 17. Aarh. Der er Lighed mallem dette Billede og det ovenfor S. 39 omtalte Billede fra Overgaard.

Dette Wuchters'ske Maleri har den nuværende Ejer kjøbt 1865 efter Justitsraad F. C. Clausewitz, det var ikke navngivet, det kaldtes kun: »et Portræt.« Naar det er blevet kaldet Kaj Lykke, da er det fordi der findes en gammel Kopi af det, meget haandværksmæssig malet paa Træ, paa Herregaarden Bidstrup i Jylland[2] (hvor Kaj Lykke boede, da hans Frue, Ollegaard Gyldenstjerne, Ejerinde af denne Gaard, døde der 1694), og paa Bagsiden af Portrætet er malet; »Ab. Wuchters p. Caj Lycke?« Forfatteren seer sig istand til nu med fuldstændig Vished at oplyse om, at denne Notits er anbragt paa Maleriet i vore Dage, og at den ikke har nogetsomhelst sikkert Historisk at støtte sig til, det er kun efter et rent subjektivt Skjøn, at Navnet Kaj Lykke er blevet knyttet til dette Portræt.

Forfatteren bringer Ejerne af de forskjellige Portræter: Kammerherre Grev Holstein til Ledreborg, Kammerherre Baron Reedtz-Thott til Gaunø, Hofjægermester Honnens de Lichtenberg til Bidstrup, Inspekteur Leemejer, sin Tak for den Velvilje, de have vist ham, ved at give ham Lejlighed til her i Kjøbenhavn at undersøge disse Portræter.

Resultatet er altsaa det, at der endnu ikke er paavist noget Portræt, som med Sikkerhed kan antages at forestille Kaj Lykke.

---

[1] Wuchters har malet Fru Christence Lykke, dette Portræt kjendes af et Kobberstik af Haelweg med et latinsk Epigram, skrevet efter at hun havde ægtet Frederik Arenstorff.

[2] Dette Portræt er det eneste meget gamle, der findes paa Bidstrup.

Paa Undertegnedes Forlag er udkommet følgende

Historiske Skrifter:

Brandt, C. J., om Christjern Pedersen og hans Skrifter. 4 Kr. 50 Øre.

Bruun, C., Gunde Rosenkrantz. Et Bidrag til Danmarks Historie under Frederik den tredie. 3 Kr. 50 Øre.

Clausen, H. N., fædrelandske Forhold og Anliggender. Udgivne af Joh. Clausen. 12 Kr. 50 Øre.

— kirkelige Forbold og Anliggender. 12 Kr.

Diplomatarium, Kjøbenhavns. Samling af Dokumenter, Breve etc. om Kjøbenhavns ældre Forhold før 1728. Udgivet af Dr. O. Nielsen. I—VI og VII. 1 H. 52 Kr. 60 Øre. Register til I—IV. 2 Kr.

~~*Heise, A.*, Christjern den~~ anden i Norge og hans Fængsling. 3 Kr.

Holberg, L., engelsk Parlamentarisme før og nu. 4 Kr.

Holm, E., Danmarks-Norges udenrigske Historie under den franske Revolution og Napoleons Krige fra 1791—1806. I—II. 14 Kr.

— Holbergs Betydning for Aandsliv og Videnskab. 50 Øre.

— Geistlighedens Optræden ligeoverfor Staten fra Slutningen af Constantin den Stores Regjering indtil det vestromerske Riges Fald. En historisk Skildring. 6 Kr. 75 Øre.

— Danmark-Norges indre Historie fra 1660—1720. I. 7 Kr. II. 1. H. 3 Kr.

Jørgensen, A. D., den nordiske Kirkes Grundlæggelse. 16 Kr.

Koch, L., den danske Kirkes Historie i 1801—1817. 4 Kr.

— — II. 1817—1854. 4 Kr.

Lanfrey, P., Napoleon den Førstes Historie. I—V Bind. 17 Kr. 50 Øre.

Mejborg, R., borgerlige Huse, særlig Kjøbenhavns Professor-Residentser 1540—1630. Med et Kort. 2 Kr.

Modus confitendi. De passione Domini. Udgivet af C. Bruun. 1 Kr. 25 Øre.

Monumenta historiæ danicæ. Historiske Kildeskrifter og Bearbejdelser af dansk Historie især i det 16. Aarhundrede. Udgivne af Dr. *H. Rørdam.* I—II. 20 Kr. — Anden Række. I Bd. 10 Kr. 50 Øre. II Bd. 1 H. 2 Kr. 50 Øre.

Nielsen, O., Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse indtil 1660. I—IV Del. 21 Kr. 50 Øre

Paludan-Müller, C., Sagnet om den himmelfaldne Danebrogsfane. 75 Øre.

Paludan-Müller, J., Gullands Forhold til Danmark og Sverrig i det 14de, 15de og 16de Aarhundrede. Efter Forf.'s Død udgivet af C. Paludan-Müller. 2 Kr.

Reinhardt, C. E. F., Valdemar Atterdag og hans Kongegjerning. Med et Tillæg af hidtil utrykte Diplomer. 9 Kr.

Rørdam, H., fra Universitetets Fortid. 2 Kr. 50 Øre.

Steenstrup, J. J. S., Harald Haarderaades Tog til Limfjorden og Limfjordens Tilstand i XI. Aarhundrede. 2 Kr.

Thorsøe, A., Kong Frederik den Femtes Ungdom. 1 Kr. 35 Øre.

Worsaae, J. J. A., de Danskes Kultur i Vikingetiden. 1 Kr.

G. E. C. Gad.

